

de Kanttekening

SEPTEMBER 2023 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

Vrij, moedig & inclusief

A close-up portrait of Enes Freedom, a middle-aged man with grey hair, a beard, and glasses, smiling. He is wearing a dark suit, a light blue shirt, and a patterned tie. The background is a blurred bookshelf.

‘Ik voel mij meer verbonden met moslims dan met christenen’

Is Nederland klaar voor de eerste vrouwelijke premier van kleur?

Enes Freedom: ‘Turkije manipuleert Interpol om mij te arresteren’

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

September 2023

Jaargang 6 - nr. 67

UITGEVER

De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR

Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR

Mariska Jansen, Remco van
Mulligen, Ewoud Butter,
Tayfun Balcik (magazine)

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Tayfun Balcik, Tineke Bennema,
Pina Bontius, Thomas von der Dunk,
Dave Ensberg, Anne-Rose Hermer,
Mariska Jansen, Ewout Klei, Remco
van Mulligen, Yvonne Snitjer

BEELD COVER

Lody van de Kamp
(beeld: Hans van den Bogaard/ ANP)

CONTACT / INFORMATIE

010-2013740

info@dekanttekening.nl

www.dekanttekening.nl

Vrij, moedig & inclusief

De uitgave van dit blad wordt
mede mogelijk gemaakt door:

Derman Projects B.V.

6

‘Ik voel mij meer verbonden met moslims dan met christenen’

● OP DE COVER

10

Nederland klaar voor vrouwelijke premier van kleur?

● SAMENLEVING

● OP DE COVER

06 ‘Ik voel mij meer verbonden met moslims dan met christenen’

● SAMENLEVING

10 Is Nederland klaar voor een vrouwelijke premier van kleur?

13 Aan mijn ouders in de hemel

14 De media werden beïnvloed vanuit onvrije landen, niet Kauthar

17 Onderzoeker Ewoud Butter: ‘Kabinet viel door foute beeldvorming over ‘asielcrisis’

● NIEUW IN NEDERLAND

18 Amersfoort krijgt islamitische begraafplaats: gemeente voelt ‘morele plicht’

20 ‘Ik zie in Nederland een thuis dat me zal beschermen’

● WERELD

22 Waarom de Algerijnse onafhankelijkheidsstrijd nog altijd actueel is

26 Kosovaren eindelijk visumvrij Europa in

28

Goed dat het kabinet is gevallen? Dit vindt ons panel

● OPINIE

Kunnen witte Nederlanders straks de samenleving nog bijbenen?

● INTERVIEW

32

38

NBA-basketballer Enes Freedom: 'Turkije manipuleert Interpol om mij te arresteren'

● INTERVIEW

● OPINIE

- 28 Goed dat het kabinet is gevallen?
Dit vindt ons panel
- 31 'Europese politici willen gewoon
geen Afrikanen op hun continent'

● INTERVIEW

- 32 Kunnen witte Nederlanders de
samenleving straks nog bijbenen?
- 34 Mona van den Berg fotografeert
ouderen zonder asielstatus. 'Ons
systeem maakt me cynisch'

- 38 NBA-basketballer Enes Freedom:
'Turkije manipuleert Interpol
om mij te arresteren'
- 41 Europa ziet Afrikanen weer als
financiële transactie - Tineke
Bennema

● KUNST & CULTUUR

- 42 Hoe Zeynep Dag een succesvolle
schoenenontwerpster werd

● ZINGEVING

- 44 De interreligieuze dialoog is
dood, leve de ontmoeting
- 47 Afrika op vredesmissie in
Europa - Thomas von der Dunk

In het kort.

Nederland verkoopt weer wapens aan Turkije

BEELD: PIXABAY

Het Nederlandse wapenembargo tegen Turkije is per direct opgeheven. Zo heeft de regering onlangs bekend gemaakt in een Kamerbrief. Het embargo was in 2019 ingesteld vanwege de Turkse invasie in Noord-Syrië.

Het gaat onder meer om componenten voor militaire helikopters en sensoren voor lokalisatie van beschietingen. Nederland blokkeerde toentertijd de wapenverkoop, omdat de invasie in Syrië een 'groot risico' van inzet van Nederlands wapentuig bij Turkse schendingen van het internationaal recht met zich meebracht.

De beslissing om weer wapens aan Turkije te verkopen, volgt op het NAVO-akkoord over Zweedse toetreding. De Turkse president Erdogan zei wekelang dat hij een Zweedse toetreding bij de NAVO zou blokkeren. Hij ging uiteindelijk overstag na toezeggingen als een striktere bestrijding van de Koerdische PKK, die op de terreurlijst staat in Turkije, de VS en EU, en de levering van Amerikaanse F-16 straaljagers en nu dus Nederlands wapentuig. Uit de Kamerbrief wordt duidelijk dat ook de wapenembargo's tegen de Verenigde Arabische Emiraten en Saudi-Arabië worden opgeheven. Twee landen waar Turkije miljardendeals mee heeft gesloten en meeprofiteren van de wapenhandel. ●

Black Archives wil ook herstelbetalingen voor slavernij: 'Geen heling zonder herstel'

Op 1 juli herdenkt Nederland de afschaffing van slavernij in Suriname en op de voormalige Nederlandse Antillen. Naar verwachting zal de koning excuses aanbieden. Voor The Black Archives is het verhaal daarmee niet afgelopen en organiseert daarom, samen met Zwart Manifest, de protestmars 'Geen Heling Zonder Herstel'.

'Wij hebben recht op een serieuze vorm van herstel voor 300 jaar kolonialisme en slavernij', zegt Mitchell Esajas van The Black Archives. Hij pleit voor een serieus herstelprogramma dat ontwikkeld moet worden op landelijk en stedelijk niveau, en voor het Caribische deel van het Koninkrijk en voor Suriname en andere voormalige kolonies.

Daarnaast is vanaf 8 juli in Amsterdam, in het pand van The Black Archives aan de Zeeburgerdijk, de pop-up tentoonstelling begonnen die ook de naam 'Geen Heling Zonder Herstel' draagt. The Black Archives wil met deze expositie het Nederlandse publiek bewust maken van het feit dat er herstelbetalingen nodig zijn. Het is volgens The Black Archives onrechtvaardig dat de plantage-eigenaren in 1863 financieel werden gecompenseerd door de Nederlandse overheid, maar de tot slaaf gemaakten en hun nazaten niet.

Overijsselse excuses

Niet alleen in Amsterdam, maar op heel veel plekken in Nederland wordt stilgestaan bij de Ketikoti. In juni organiseerde de gemeente Den Haag een

MITCHELL ESAJAS (BEELD AMIE GALBRAITH / WIKIMEDIA COMMONS)

herdenking van het slavernijverleden, waarbij een krans werd gelegd bij het Mauritshuis en een minuut stilte werd gehouden. De provincie Overijssel heeft excuses aangeboden voor haar aandeel in het slavernijverleden, in navolging van Mark Rutte en steden als Amsterdam, Rotterdam en Utrecht die dat eerder al deden. Historica Nancy Jouwe vertelt aan RTV Utrecht dat ze hoopt dat het slavernijverleden 'echt onderdeel van onze collectieve geheugen wordt en dat het als een belangrijk thema wordt gezien'. Daarom moeten scholen er nog veel meer aandacht aan besteden dan nu het geval is, vindt ze. ●

Israël erkent Westelijke Sahara als Marokkaans grondgebied

Israël heeft de bezette Westelijke Sahara erkend als grondgebied van het Marokkaanse koninkrijk. De regio wordt ook opgeëist door de rebellen van Polisario, die van het gebied een onafhankelijke staat willen maken en door buurland Algerije worden gesteund. Zo meldt de nieuwszender Deutsche Welle.

Israël overweegt na de erkenning een consulaat te openen in de Westelijke Sahara. In een brief aan de Marokkaanse koning Mohammed VI zegt de Israëlische premier Netanyahu dat 'de Israëlische positie naar de Verenigde Naties en naar regionale en internationale organisatie zal worden verzonden'. De Westelijke Sahara is een groot gebied ten zuiden van Marokko, dat ook grenst aan Mauritanië en, met een kleiner deel, aan Algerije. Toen de Westelijke Sahara in 1975 onafhankelijk werd van Spanje, annexeerde Marokko het gebied meteen. Zo begon het conflict met de onafhankelijkheidsbeweging Polisario. In 1991 kwam er onder VN-toezicht een wapenstilstand tot stand. In 2020, toen Marokko en

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

Israël voor het eerst diplomatieke banden aangingen met elkaar, koos Polisario voor de confrontatie en verklaarde het hele bezette gebied tot 'oorlogszone'. Algerije verbrak in 2021 de banden met Marokko. ●

Links moet een heldere visie hebben op migratie

MEHMET CERIT

Hoofredacteur / Directeur.

Het kabinet viel van wege onenigheid over het beperken van asielmigratie. Alleen asielzoekers bedreigd met vervolging zouden nog de a-status krijgen. Asielzoekers op de vlucht voor een algemeen gevaar zoals oorlog krijgen slechts de b-status. De VVD wilde voor deze groep alleen nog maar een kort verblijfsrecht zonder recht op gezinshereniging. Coalitiepartijen D66 en Christen-Unie vonden dit te streng en dus maakte Rutte er een eind aan.

Moest het kabinet hier per se over vallen? Politicoloog en onderzoeker Ewoud Butter heeft zijn bedenkingen. In ons magazine betoogt hij dat de val van het kabinet-Rutte te maken had met verkeerde beeldvorming over een zogenaamde asielcrisis. De VVD, die de stekker uit het kabinet trok, liet zich leiden door een struikelstrategie. Vlak na de kabinetsval beweerde VVD-coryfee Henk Kamp bij Nieuwsuur dat zich vorig jaar 400.000 immigranten in Nederland vestigden. Hij 'vergat' erbij te zeggen dat in hetzelfde jaar 170.000 mensen het land verlieten. Hij suggereerde bovendien dat het voornamelijk om asielzoekers ging, terwijl de overgrote meerderheid van de immigranten naar Nederland komt als arbeidsmigrant, expat of student. Of ze maken gebruik van het vrij reizen binnen de Europese Unie, of komen hier wonen om te trouwen met een Nederlandse partner.

'Door de cijfers en waarheden te verdraaien, creëren de VVD en andere rechtse partijen een frame van dat 'de Ander' onze samenleving overspoelt en bedreigt'

Schrijver Arnon Grunberg constateert dat 12 procent van alle immigranten asielzoekers zijn. Hoogleraar Leo Lucassen stelt vast dat hooguit vijf procent van die asielzoekers komt uit 'zogenaamd veilige landen als Marokko en Tunesië'. En onderzoekjournalist Chris Klomp concludeert op basis van onderzoek naar de misdaadcijfers onder asielzoekers dat rechtse politici en voornamelijk PVV-leider Geert Wilders cijfers verdraaien om angst te zaaien. De bekendste leugen is waarschijnlijk dat er jaarlijks een stad ter grootte van Deventer bij komt door instroom van asielzoekers. Lucassen heeft de feiten: het gaat gemiddeld om 11.000 mensen per jaar.

Door de cijfers en waarheden te verdraaien, creëren de VVD en andere rechtse partijen een frame van dat 'de Ander' onze samenleving overspoelt en bedreigt. Dat zijn niet de immigranten of studenten uit Europa of de vluchtelingen uit Oekraïne, maar asielzoekers met een kleurtje of islamitische achtergrond. Met deze gevaarlijke boodschap zaaien ze onrust en

angst onder de bevolking en ondermijnen ze het evenwicht in de samenleving.

Of de cijfers rond de vluchtelingencrisis daadwerkelijk noopten tot de val van het kabinet is maar de vraag. De VVD klopte de onrust nogal op – alsof Mark Rutte het tijd vond om te vertrekken. Het kabinet was al eerder bijna vastgelopen op onderwerpen als institutionele discriminatie, stikstof, woningnood, Gronings gas en armoede. Dat zijn echte problemen, waarvoor de VVD in de afgelopen periode verantwoordelijk was. Struikelen omdat je de rug recht houdt op het migratiethema komt de liberalen misschien zelfs goed uit. Het falen op al die hoofdpijndossiers raakt erdoor op de achtergrond. Best prettig als er verkiezingen aankomen.

De linkse concurrentie staat erbij en kijkt ernaar. Waar de VVD van de vermeende migrantencrisis een halszaak maakte, bleef links zonder duidelijk verhaal. Weet iemand wat links met dit thema wil? Het ontbreekt aan een heldere en realistische visie

op dit thema. Hierdoor krijgt rechts alle ruimte en boekt bovendien succes. Op deze wereldbol lopen inmiddels meer dan honderd miljoen vluchtelingen rond en de meeste willen naar het Westen omdat het hier veilig is. Rijp en groen door elkaar heen, maar een duidelijk onderscheid wordt niet gemaakt door de linkse partijen. Daarmee hebben ze zichzelf afgelopen periode in een lastige positie gemanoeuvreed.

Links moet een duidelijke visie ontwikkelen op dit thema. Want anders kan rechts – onrecht – blijven roepen dat links iedereen wil opvangen en de grenzen wagenwijd open wil zetten.

Wie is een echte vluchteling? Dat is niet alle gevallen eenvoudig te beoordelen, maar zeker is dat wie in het land van herkomst gevaar loopt, vervolgd of gemarteld wordt of vlucht voor oorlog de vluchtelingstatus moet krijgen. Als de IND niet in staat is om snel aanvragen te beoordelen en af te handelen, falen we. Gezinnen die na verloop van jaren in ons land geworteld zijn, kunnen niet worden uitgezet, dat is een kwestie van humaniteit. Laten we dit soort heldere keuzen maken om onrust weg te nemen en draagvlak veilig te stellen onder heel veel nuchtere Nederlanders die juist positief staan tegenover het opvangen van mensen die het echt nodig hebben.

Wie de kool en de geit wil sparen, is misschien een goed mens, maar geen goed politicus. ●

Op de cover.

‘Ik voel mij meer verbonden met

Rabbin Lody van de Kamp schrijft in dit magazine over religie en maatschappij. ‘We hebben een soort integratieongeduld.’ Een beschouwend gesprek aan het eind van de zomer.

● MARISKA JANSEN

De lobby van het NH-hotel in de Amsterdamse wijk Buitenvelde is rustig. De metersgrote ramen bieden uitzicht op een robuust grijs hek om de joodse basisschool Cheider aan de overkant. Die beveiliging is nodig, vertelt Lody van de Kamp (75), vanwege het gevaar van terroristische aanslagen. De rabbijn kent de school goed. Hij was er directeur en zijn kinderen gingen er naar school. Van de Kamp is al meerdere jaren columnist van *de Kanttekening*. Tijd om te praten over zijn leven, de politiek, onderwijs, Israël en Nederland.

Uit wat voor gezin komt u?

‘Een joods gezin in Enschede. Mijn ouders kwamen uit de Gelderse Achterhoek, mijn vader was opgegroeid in een kleine joodse gemeenschap in Borculo en mijn moeder in Ruurlo.’

Een religieus gezin?

‘Ja, we waren orthodox. We volgden de spijswetten, hielden sabbat en gingen naar de synagoge. Iedere vrijdagavond, zaterdagochtend en zaterdagavond en zondagochtend.’

Wanneer besloot u zich verder te verdiepen in het jodendom?

‘Mijn vader werkte in een textiel-fabriek. Daarnaast had hij een koosjer poeliersbedrijfje. Het was een eenvoudig bestaan. Op donderdag na zijn werk haalde hij bij boeren in de buurt kippen op. Op zaterdagavond na de sabbat reed

hij met een paar kratten kippen naar een ritueel slachter, een sjocheet, in Borculo. De hele zondag waren mijn vader en moeder bezig die kippen schoon te maken die vervolgens het hele land doorgestuurd werden. Op een dag was de sjocheet ziek. Mijn vader probeerde toch nog ergens een slachter vandaan te halen, maar de man uit Hilversum kon niet, die uit Groningen niet. Ik heb toen gezegd ‘papa als ik straks klaar ben met de hbs, word ik wel sjocheet’.

Dat is niet zo’n gangbare beroepskeuze.

‘Ik keek een beetje op tegen die mannen, het waren halve rabbijn-

religieuze regelgeving, de anatomie van dieren. Je leert ook heel zorgvuldig een mes slijpen. De slacht moet namelijk volkomen pijnloos gebeuren. Een beginnende sjocheet start met kippetjes, later wordt dat uitgebreid met klein en groot vee. Ik heb een aantal jaar als slachter in Londen en Amsterdam gewerkt. Op een dag kwam ik thuis en zei ik tegen mijn vrouw: ‘Ga ik nu nog veertig jaar nekken snijden?’ Toen ben ik begonnen met de vervolgopleiding tot rabbijn. Ik vind sowieso dat ik iedere vijf jaar weer wat anders moet doen.’

U was jarenlang rabbijn, eerst in Londen, daarna in Den Haag,

‘Een sjocheet moet kennis hebben van religieuze regelgeving, de anatomie van dieren’

nen. Een rabbijn in Amsterdam heeft me naar de Talmoedschool in Montreux, Zwitserland, gestuurd en zo ben ik aan mijn opleiding tot sjocheet begonnen.’

Weet u nog dat u voor het eerst een kip slachtte?

‘Ik herinner mij vooral dat ik in een zomervakantie ben meegegaan naar een Nederlands abattoir om te kijken hoe een koe koosjer geslacht wordt. Het deed me niets. De opleiding tot sjocheet duurt jaren. Je moet kennis hebben van

Amsterdam en Rotterdam. Wat doet een rabbijn?

‘Een belangrijke taak van een rabbijn is het pastorale werk, de verantwoordelijkheid voor het geestelijk welzijn van je gemeenteleden. Het waren de jaren zeventig en tachtig, achteraf gezien een boeiende tijd. De oorlogsgeneratie werd ouder en kwetsbaarder. Toen pas kwamen veel oorlogstrauma’s en kampsyndromen boven. Ik was als rabbijn een luisteraar. In die jaren waren er de eigen welszijnsinstellingen, zoals het Joods Maat-

schappelijk Werk, dat gespecialiseerd is in gesprekken met die oorlogsgeneratie en het Sinaï Centrum voor geestelijke gezondheidszorg.

Op een gegeven moment had ik alles wel zo’n beetje zien langskomen, ondanks dat ieder gesprek nieuw was. Ik begon met het organiseren van studiereizen naar Oost-Europa met voornamelijk niet-joodse groepen. Daar ligt duizend jaar joodse geschiedenis. We bezochten Warschau, Lublin, de streek Galicië met het joodse plattelandsleven dat honderden jaren oud was. Er zijn daar nog mooie plekjes, oude begraafplaatsen en synagogen en de verhalen erachter.’

Gedoogakkoord

‘In 1996 ontmoette ik op de Israëlische ambassade in Den Haag toenmalig minister van Justitie Ernst Hirsch Ballin. Hij vroeg of ik lid van het CDA wilde worden. Ik heb erover nagedacht en vond het een goed idee. Het CDA heeft toch met de Bijbel en de Thora te maken. Politiek vanuit religieus gedachtengoed.’

Hoe verhoudt geloof zich tot politiek?

‘Er is een Schepper waarnaar je moet luisteren en aan wie je ondergeschikt bent. Bij alle politieke onderwerpen, of het nu gaat om vluchtelingen of werkloosheid, kijkt de Schepper mee over onze schouder.

Ik ben in 2010 uit de partij gestapt, na het gedoogakkoord van VVD en CDA met de PVV. De PVV is voor mij een no go area, vanwege het uitsluiten van bevolkingsgroepen. De druppel was wat Sybrand Buma in het regeerakkoord liet zetten: we moesten volgens hem zorgvuldig omgaan met het vluchtelingenprobleem en misdaden buiten de grenzen houden. Die koppeling tussen vluchtelingen en criminaliteit vond ik zo kwalijk. Net als de zogenoemde

moslims dan met christenen'

LODY VAN DE KAMP

joods-christelijke samenleving, waarover hij in 2017 sprak in zijn H.J. Schoo-lezing. Die joods-christelijke samenleving bestaat niet. Er was in Nederland een christelijke samenleving. Tot begin de negentiende eeuw mochten wij Joden niets. We mochten van allerlei verenigingen geen lid worden, niet aan universiteiten studeren, niet bij C&A werken. Van de Rotaryclub mochten we pas laat in de jaren dertig van de twintigste eeuw lid worden. Pas na 1945, toen we als gevolg van de Holocaust geslachttofferd en gedecimeerd waren, hoorden we er opeens bij.

Buma zei later dat hij het zo niet bedoeld had. Maar de bedoeling maakt niet uit, woorden luis-teren in deze kwestie nauw. Het

'Tot begin de negentiende eeuw mochten wij Joden niets'

kiezen van de juiste woorden is een van de belangrijkste verantwoordelijkheden als politicus. Ik werkte toen al op scholen met migrantenkinderen. De term joods-christelijk sluit de islam en andere geloven buiten. Daar kwamen zijn woorden binnen als discriminatie.'

U bezoekt al jaren samen met de Marokkaans-Nederlandse jongerenwerker Saïd Bensellam multiculturele klassen, om begrip en respect voor andersgelovigen te kweken. Waarom bent u zo betrokken bij moslims?

'Iedere stap naar uitsluiting is dis-

criminatie. Het niet waarderen van je medemens is voor mij onacceptabel. In de Joodse gemeenschap wordt wel eens bezwaar gemaakt als ik een vergelijking maak tussen de gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog en de discriminatie en uitsluiting van moslims nu. Maar je moet niet kijken naar de afloop maar naar het begin. De verschikkingen zijn begonnen in de jaren dertig in Duitsland en later Oostenrijk met het uitsluiten van burgers. Wij doen nu hetzelfde. Daarom is het verbod van de hoofddoek bij de politie voor mij een hot item. Je sluit mensen uit en dat is een glijdende schaal.'

Hoe kijkt uw geloofsomgeving naar de dingen die u doet?

‘Dat het hier te gevaarlijk wordt voor Joden is een verkeerde redenering’

‘Daar leeft angst. De joodse gemeenschap heeft zich, vanuit haar eeuwenoude geschiedenis van vervolging met als climax de Tweede Wereldoorlog, een slachtofferrol aangemeten. We zijn niet in staat om uit die slachtofferrol te klimmen, ook niet tachtig jaar na de oorlog. Zo ontstaat het verkeerde idee dat achter iedere boom een antisemit schuilt. Dan zijn er ook nog de gebeurtenissen in het Midden-Oosten, de confrontatie tussen Joden en Palestijnen, die vaak ook moslim zijn. En dan komt er een grote bevolkingsgroep hierheen die moslim is. Maar dat het hier te gevaarlijk wordt voor Joden is een verkeerde redenering. Dan maakt de Jood dezelfde generalisatiefout waarvan hij al te vaak slachtoffer is geweest. Tegen generalisatie moeten we ons juist teweerstellen.’

U ontmoet veel moslims – en onder moslims is er soms duidelijk antisemitisme.

‘Ja maar er is ook antisemitisme onder christenen en niet-gelovigen. We hebben daar eeuwenlang last van gehad. Maar dat zijn opvattingen van een kleine minderheid. Het is niet tekenend voor een hele bevolking.’

Van de Kamp wijst naar de overkant, naar basisschool Cheider. De marechaussee posteert bij de hekken. Dat heeft niets te maken met de gevaren van moslims vanuit de Nederlandse samenleving, maar met angst voor gewapend internationaal ter-

rorisme, zegt hij. ‘Goed dat ze er staan, maar het staat los van Nederland; in heel Europa worden Joodse scholen bewaakt. Als zij dat niet zouden doen, wordt deze school de zwakke symbolische schakel en dus een makkelijk doelwit. Gelukkig is er nog nooit iets gebeurd in Amsterdam. Het ergste wat we hebben gehad is één Syriër die de ruiten insloeg van een koosjer restaurant.’

Messiasverwachting

Bij het lezen van uw columns slaat de twijfel soms toe. U bent toch wel voor de scheiding van kerk en staat?

‘Tijdelijk.’

Wat bedoelt u?

‘Het jodendom kent een Messiasverwachting. Dat betekent dat er ooit een verlossing komt van het joodse volk, van de totale wereld, en dan keert het joodse volk terug naar Israël. Zo staat dat in de Bijbel. Dan komt er een joods land. Dat is geen democratie, maar een soort bijbelse theocratie, maar dan wel heel beschermend.’

Dus eigenlijk is de seculiere staat Israël niet zo’n goed idee?

‘Ik zie het als een tussenfase. Je kunt je afvragen of de staat Israël vanuit de Bijbel gezien een legitieme vorm is. Het was een geschenk dat er een plek was na de Tweede Wereldoorlog waar joden naartoe konden gaan, maar bij de staatsvorm kun je vraagte-

kens zetten.

De Israëliërs zien hun land het liefst als een volkomen seculiere staat. Bij de oprichting is weliswaar besloten om de orthodoxe gemeenschap die daar woont te blijven accommoderen. Bepaalde regelgeving is voorbehouden aan de orthodoxe gemeenschap, zoals het huwelijksrecht. Maar dat is een klein domein, de rest van het staatsbestel is volkomen seculier.’

Je zou kunnen zeggen dat u zich in twee werelden bevindt. U maakt actief onderdeel uit van de seculiere samenleving maar u snapt de chassidische joden in Israël heel goed.

‘Ik voel mij religieus heel erg verwant aan die chassidische stroming, maar cultureel gezien minder. Ik leef in deze westerse samenleving en moet als ‘calvinistische’, orthodoxe jood flexibel manoeuvreren.’

Er zijn natuurlijk ook moslims die zo religieus zijn, dat deelt u met hen.

‘Ja, en ik heb ook meer met de rechtervleugel van de Protestantse Kerk dan met het vrijzinnige deel ervan. Ik voel mij zelfs

Hebreeuwse schrift gaat van rechts naar links. Moslima's die hun hoofd bedekken, mijn vrouw en onze getrouwde dochters dragen ook een hoofdbedekking.’

Maar er is één grote splijtzwam: Israël.

‘Ja, één steen des aanstoots drieduizend kilometer hiervandaan. Dáár is een conflict. Maar dat is geen conflict tussen joden en moslims. Het is een politiek en territoriaal conflict. Mijn relatie met mijn islamitische kennissen is zodanig dat we overal over spreken, dus ook over Israël en Palestina. Ik kan mij goed voorstellen dat Marokkaanse of Turkse moslims een bepaalde verbondenheid voelen met Palestijnse moslims, net als ik verbondenheid voel met Joden in Israël. Maar dat is niet essentieel.’

Hoe denkt u dat het nu verder gaat met Israël?

‘Men is daar gewend aan die situatie. Er is een zevenhonderd kilometer lange, hoge muur gebouwd, die Palestijnse steden en dorpen afsnijdt van de buitenwereld. Israëliërs denken niet: misschien is het een goed idee om ooit te gaan samenleven met de mensen aan

‘De Israëliërs hebben een grote verantwoordelijkheid om de groepen bij elkaar te brengen’

meer verbonden met moslims dan met christenen, want religieus gesproken hebben wij veel meer overeenkomsten. Ritueel slachten: koosjer en halal. Wij bidden drie keer per dag, moslims vijf keer. Het Arabische en

de andere kant van de muur. Dat bewustzijn is er niet. De vredesbeweging is er nog steeds heel erg klein.’

Hoe kan dat?

‘Er waren de afgelopen honderd

jaar talloze aanslagen. Er hebben zich vijandsbeelden ontwikkeld en die zijn zo dominant. De Israëlische overheid heeft een grote verantwoordelijkheid om de groepen bij elkaar te brengen, maar die wordt niet opgepakt.'

Eenrichtingsverkeer

Hoe kijkt u terug op de afgelopen jaren in Nederland. Hoe leven de verschillende culturen hier samen?

'We hebben hier een soort integratieongeduld. We willen graag dat migranten er meteen bij horen. Ik hoorde laatst op de radio iets vreemds. Het ging over de woonprojecten waar jonge statushouders en studenten samenleven. Dat heeft voor beide groepen een voordeel, werd er gezegd. Statushouders kunnen zo makkelijker integreren en studenten goedkoper wonen. Maar deze manier van denken is verkeerd. Het is eenrichtingsverkeer. Wij vinden dat zij Nederlanders moeten worden, in plaats van dat wij ons verrijken met de eeuwenoude culturen van anderen die hier naartoe komen.

De praktijk is gelukkig al anders. Ik was enkele maanden geleden bij een iftar van een islamitische studentenvereniging in Utrecht. In de zaal zaten hele rijen islamitische studenten, allemaal in opleiding tot professional. Dat is een hele grote rijkdom, zij zijn de volgende generatie.'

Vliegrampen

Aan het eind komt Van de Kamp nog even terug op zijn vroegere pastoraal werk. 'Ik heb dat uiteindelijk vaarwel gezegd vanwege een paar ervaringen. Een ervan is de Bijlmerramp in 1992. Ik was rabbijn in Amsterdam en werd de ochtend na de ramp opgeroepen door het Rode Kruis. Honderden overlevenden werden opgevangen in een sporthal. Wat ik daar gezien heb aan paniek, angst en verdriet. Op een van die avonden bracht

RABBIJN LODDY VAN DE KAMP MET SAID BENSELLAM (LINKS), MET WIE HIJ SAMENWERKT IN HET PROJECT SAID & LODY. (BEELD: YOUTUBE)

een man die in mijn groep zat foto's mee van brandende lichamen die aan balkons hingen. Dat had hij allemaal gezien. Daarna ben ik ook nog betrokken geweest

hoorde. Het eerste wat ik dacht was: 'Ik hoop dat het aan mij voorbijgaat.' Maar diezelfde dag werd ik gebeld door Martinair. Er was een jong joods echtpaar omgekomen,

hier op de joodse school. Ik liep met die man vaak op vrijdagavond naar de synagoge. Het gezin was op vakantie in Marokko en kwam om bij een binnenlandse vlucht op weg naar Agadir. Experts zijn dagen bezig geweest in dat huis, en ik moest daar bij zijn, om papieren van de tandarts en kledingstukken te vinden. Ik probeerde gedaan te krijgen dat de lichamen naar Nederland konden worden gebracht. Dat kon niet, want die bleken volgens islamitisch gebruik op diezelfde dag in een massagraf begraven.

'Toen had ik drie rampen gehad. Dat was voor mij de reden om te zeggen nu ga ik andere dingen doen. Als je dat hebt meegemaakt dan lijkt al het andere niet meer belangrijk in je leven. Het werk als rabbijn bestaat, naast veel andere zaken, vooral uit het er zijn voor je medemens. Vanwege mijn eigen ervaringen dreigde wat de ander nodig heeft door mij gerelativeerd te worden. Dat wilde ik niet. Daarmee doe ik die ander tekort.' •

'Als je dat hebt meegemaakt dan lijkt al het andere niet meer belangrijk in je leven'

bij de identificatie van de omgekomen bemanningsleden en het meisje dat ook in het vliegtuig zat.'

'Hoe gek het ook is, ik heb daarna nog twee vliegrampen meegemaakt. Eentje was de crash van het Martinair-toestel in Faro in Portugal, een paar maanden later. Ik zat in de auto toen ik het nieuws

de ouders woonden ook in Buitenveldert. Ze vroegen mij of ik met hen contact wilde opnemen.'

Bij de derde vliegramp zijn onze burens omgekomen. Een Nederlandse man en een Marokkaanse vrouw. Ze hadden twee kleine kinderen, die veel met onze kinderen speelden. Ze zaten ook

Is Nederland klaar voor een vrouw

Nederland maakt zich op voor nieuwe verkiezingen. Het einde van een tijdperk met dertien jaar Mark Rutte als langstzittende premier. Mogelijk komt er straks een dubbele primeur Dilan Yesilgöz-Zegerius als Ruttés opvolger: voor het eerst een vrouw en een Nederlander van kleur als premier. *De Kanttekening* sorteert voor op dat vooruitzicht en gaat in gesprek met politicoloog Jeroen Adema, gezondheidswetenschapper Charifa Zemouri en FNV-vakbondsman Rob Marijnissen.

DILAN YESILGÖZ (BEELD: MINISTERIE VAN JUSTITIE EN VEILIGHEID)

Eerlijke premier van kleur?

● TAYFUN BALCIK

De partijtop van de VVD heeft Dilan Yesilgöz-Zegeurius naar voren geschoven als kandidaat-lijststrekker. André Bosman die eerder nog zei dat er lijststrekkers-verkiezingen komen en tot nu toe de enige andere kandidaat was, heeft zich teruggetrokken. Dat maakt Yesilgöz naar alle waarschijnlijkheid de nieuwe leider van de VVD.

‘Ze is een geschikte kandidaat als de VVD over rechts wil’, zegt Jeroen Adema. ‘Daar zit nu net het probleem. Wat wil de VVD en wat wil Yesilgöz? De afgelopen dertien jaar was de VVD voor de verkiezingen steeds een andere partij dan erna. Daardoor raakt de VVD-kiezer uiteindelijk teleurgesteld. In mijn optiek leidde dat mede tot de opkomst van BBB en Forum.’

Volgens Adema is onder Rutte het liberalisme ‘verwaterd tot goedkope oneliners en slappe slogans’. Yesilgöz zou volgens hem weer meer gezicht aan het liberalisme kunnen geven. ‘Waarschijnlijk gaat ze dan over rechts. Dus meer law and order, zelfredzaamheid van de burger en minder migratie. Dat wordt door velen gezien als slecht nieuws, maar voor partijen als GroenLinks en D66 is het ook een kans. Door een duidelijk progressief geluid te laten horen, kunnen ze echte alternatieven bieden aan de kiezer. Als deze twee partijen het slim spelen en met een serieus programma komen, gaan die verkiezingen ook echt ergens over. Dan heeft Yesilgöz al iets bereikt.’

Adema twijfelt overigens of Yesilgöz in haar streven zal slagen. ‘Hoewel ik geen VVD’er ben, gun ik haar ergens wel succes. Zij heeft zich tegen straatintimidatie en antisemitisme ingezet. Haar ouders zijn om politieke redenen

gevlucht. Dat geeft vertrouwen dat de rechtsstaat in goede handen is bij haar. Ze moet zich echter tegen politici verweren die af en toe wat moeite met de rechtsstaat hebben.’

betrappen op goede ideeën wat betreft antiracisme in het vluchtelingendossier, waar bijvoorbeeld Syriërs en Afrikanen worden vertraagd en tegengehouden, terwijl witte Oekraïners vrije doorgang

en is uiteindelijk in het PVV-kamp beland qua ideologie. Dus mensen van kleur in een rechtse partij, dat garandeert niet dat antiracismebeleid echt van de grond komt.’

**‘Mensen van kleur in een rechtse partij,
dat garandeert niet dat antiracismebeleid
echt van de grond komt’**

Hoofddoekverbod

Hoewel Adema vindt dat je best streng mag zijn tegen migranten die om economische redenen naar Nederland komen, is hij voorstander van ruimhartigheid jegens mensen die bescherming nodig hebben. ‘Dat heeft Yesilgöz zelf ook mogen ervaren. Daar moet ze eerlijk over zijn en dat is ze niet. Je laat het gezin van een dissident niet achter in een land waar zij gevaar lopen. Dat is een van de redenen waarom de ChristenUnie en D66 zich tegen de VVD keerden. Links heeft daar gelijk in. Er bestaat zelfs een essay waarin Yesilgöz toegeeft dat ze voor gezinshereniging naar Nederland is gehaald. Ik vermoed trouwens dat dit haar stemmen gaat kosten.’

Adema lijkt meer begrip te hebben voor de standpunten van Yesilgöz over de politie en de hoofddoek. ‘Het discrimineren van moslims is fout, maar een wettelijk hoofddoekverbod bij de politie mag mijns inziens. Mits het ministerie van Justitie dan ook religieuze uitingen van christenen, hindoes, Joden of aanhangers van het vliegend spaghettimonster bij de politie verbiedt. Is daar geen sprake van, dan is het een maatregel om moslims te pesten. Ik zelf hang het laïcisme aan, waarin de overheid en volksvertegenwoordiging zich onthouden van religieuze uitspraken en geen religieuze symbolen dragen. In België en Frankrijk zien we dit al. Zowel de Franse president Emmanuel Macron als de Belgische koning Filip doen geen religieuze uitspraken. Toch zijn beiden gelovig katholiek. Wil Yesilgöz zich inzetten van de laïcistische staat, dan heeft ze mijn stem, mits ze de rechten van alle

Selectief beleid

Vakbondsman Rob Marijnissen denkt daar anders over. ‘Yesilgöz gaat ongetwijfeld het VVD-beleid uitvoeren als het gaat om vrouwenongelijkheid, racisme en gelijkheid. Dat is beleid dat grostiert in selectiviteit. Topvrouwen in de schijnwerpers, maar geen systematische emancipatie voor vrouwen in loon of in het bestuur. Ook heb ik haar niet kunnen

hebben. Dit zijn onderwerpen die Nederland en Europa kenmerken als conservatief. Seksisme en racisme zullen door haar niet worden opgelost. Het kan wel zo zijn dat meer vrouwen op de VVD gaan stemmen door haar. Maar dat betekent dus vrij weinig voor andere vrouwen en mensen van kleur.’

Marijnissen vindt wel dat Yesilgöz zich goed heeft ingezet voor de aanpak van antisemitisme. ‘Dat wil ze echt bestrijden en dat is goed. Maar, en hier speelt die selectiviteit weer, over andere vormen van racisme horen we haar niet echt. Het geld dat gespendeerd wordt met een speciaal coördinator tegen antisemitisme, is niet in verhouding als er ook geen aparte coördinatoren komen voor andere vormen van racisme,’ zegt hij en trekt daarna de vergelijking met de oud-VVD’er Hirsi Ali. ‘Zij speelde ook een prominente rol

ROB MARIJNISSEN

gelovigen dan ook actief beschermt. Maar iets in mij zegt dat die kans wel heel klein is.'

Afschuiven

Charifa Zemouri is in eerste instantie zakelijk over het VVD-leiderschap. 'Het is aan de VVD om te bepalen wie lijsttrekker wordt. Als zij dat wordt, is dat het resultaat dat haar toekomt. Als Yesilgöz premier wordt, is dat volgens ons staatsrecht. Ik respecteer de uitkomst van de verkiezingen binnen de VVD en in ons land.'

Zemouri geeft hierbij toe dat ze een 'sterke bias' heeft tegen de VVD. 'Ik kan de partij niet waarderen' zegt ze en somt op: 'Vanwege het glashard liegen en ontkennen van feiten, ondermijnen van wetenschap, constant overtreden van wetten en regelgeving. De VVD heeft aan zich kleven: etnisch profileren, racisme, in stand houden van institutionele racisme, dat 'wij' ons bijvoorbeeld moeten invecchten. Zo heb ik zelf een persoonlijke aanvaring gehad met VVD-Kamerlid Judith Tielen, die mij ging ridiculiseren op Twitter omdat ik geld vroeg voor mijn advieswerk als zelfstandig wetenschapper en onderzoeker. Ik dacht dat de VVD een ondernemerspartij is. Onder VVD is ook een toename aan crises, maar ze blijven maar lekker afschuiven op de 'ander'.'

CHARIFA ZEMOURI (BEELD: CHARIFA ZEMOURI)

Vrouwenhaat

De VVD heeft volgens Zemouri absoluut geen complimentjes nodig omdat ze een vrouw van kleur kiezen als leider. 'Dan reduceer je een politicus tot haar geslacht en kleur.' Toch staat *de Kanttekening* wel stil bij die vraag. Is Nederland wel klaar voor een eerste vrouwelijke premier van kleur?

wil een premier die bereid is om boven de partijen uit te stijgen als het erop aankomt.'

Zemouri staat er kritischer in. 'Een groot deel van het Nederlandse volk is nog niet klaar voor een vrouwelijke premier. Ik vrees ook dat het deel van de bevolking dat het vrouw-zijn van een premier toejuicht, mogelijk verblind kan raken door dit

'Ik zie nu al allerlei vervelende reacties over Yesilgöz' afkomst en labels die bij haar identiteit horen, zoals vluchteling, niet-Europees en Turks'

Adema bijt de spits af. 'Dat is aan de kiezer om te bepalen. Het is voor mij ook wat lastig om te bepalen of Nederland klaar is voor een vrouwelijke premier van kleur. Yesilgöz zal zich moeten bewijzen in de debatten. Dat geldt ook voor witte mannelijke kandidaten. Het feit dat we überhaupt nog geen vrouwelijke premier hebben gehad is eigenlijk vreemd. De Scandinaviërs, de Britten, de Duitsers en de Fransen gingen ons voor. Zelfs België heeft, zij het voor korte tijd, een vrouwelijke premier gehad. Als Yesilgöz geschikt is volgens de VVD en de kiezer gaat daarin mee, dan is ze geschikt. Persoonlijk vind ik dat het niet uitmaakt of de premier man, vrouw, wit of gekleurd is. Ik

aspect en dit meeneemt in hun observatie van handelingen, acties en politieke resultaten. Er heerst in Nederland nog steeds een vorm van vrouwenhaat, zowel impliciet als expliciet.'

Volgens Zemouri zal de eerste vrouwelijke premier, wie dat ook wordt, veel uitdagingen moeten doorstaan en zich voortdurend moeten verdedigen. 'Dit omdat haar vrouw-zijn wordt betrokken bij de beoordeling. Vrouwen krijgen sneller onkunde of fouten toegeschreven vanwege hun geslacht, terwijl bij mannen wordt gekeken naar hun bekwaamheid. Dus nee, Nederland is nog niet klaar voor een vrouwelijke premier. En degene

die komt, wens ik veel succes toe met alle vormen van seksisme en misogynie. Als deze vrouw ook nog eens van origine geen Nederlander is, zal dat extra uitdagingen met zich meebrengen. Ik zie nu al allerlei vervelende reacties over Yesilgöz' afkomst en labels die bij haar identiteit horen, zoals vluchteling, niet-Europees en Turks. Ik zie vaak verwensingen langskomen zoals 'ga terug naar Turkije' of dat haar Turks-zijn als belediging wordt gebruikt. In Nederland heerst een flinke portie xenofobie, en het zal veel moeilijker zijn voor kiezers om iemand met Turkse roots te accepteren dan bijvoorbeeld Caroline van der Plas of Sophie Hermans. Ik weet eerlijk gezegd niet of een partij als de VVD, die bekend staat om geïnternaliseerde xenofobie, zelf wel bereid is om een vrouw van kleur als leider te hebben.'

Marijnissen is meer geïnteresseerd in de vraag of Yesilgöz dezelfde beschimpingen en verdachtmakingen over zich heen krijgt als die Sigrid Kaag kreeg van extreemrechts. 'Is een vrouw die rechts is wel acceptabel voor hen? Kaag was namelijk iemand die overduidelijk standpunten innam tegen extreemrechts. Dat zal Yesilgöz waarschijnlijk niet doen.'

Adema juicht het toe dat een Nederlander van kleur premier wordt. Maar hij vreest dat het VVD-beleid de gemiddelde Nederlander niet verder helpt. 'Zij willen openbaar vervoer en goede zorg in de regio. Nederlanders willen goed onderwijs voor hun kinderen en een fatsoenlijk loon. Ik weet niet of die wensen door een rechtse VVD worden gehoord.'

Zemouri gaat daarin mee. 'Ik hoop dat we ons niet blindstaren op geslacht en waar de wieg van een persoon of diens ouders heeft gestaan, en dat we oordelen op inhoud. Dat laatste is een leerpunt voor heel Nederland.' ●

Aan mijn ouders in de hemel

● DAVE ENSBERG-KLEIJKERS

Lieve ma en pa, Hoe is het daarboven? Rustig en vredig? Ik mis jullie, maar ben tegelijk ook blij dat mijn andere broers en zusje nu van jullie mogen genieten daar in de hemel. Op ma's grafsteen staat de tekst 'Daar zien wij onze dierb'ren weer die ons zijn voorgegaan en prijzen altesaam de Heer...' en ik hoop van harte dat alle dierbaren met jullie zijn herenigd.

Het leven hier op aarde kan, zoals jullie weten, af en toe erg zwaar zijn. Oorlogen, mensenrechtenschendingen, maar ook onverdraagzaamheid, discriminatie en racisme zijn aan de orde van de aardse dag. Af en toe is er, gelukkig, ook hoop. Geen cynische hoop, als in 'uitgestelde teleurstelling'. Maar optimistische hoop, die mensen doet dromen van een betere wereld. Een hoop die mensen een inkijkje geeft in hoe de hemel is. Een hoop die mensen inspireert te streven naar een wereld zonder onrecht, zonder pijn, zonder haat. Een wereld die vervuld is van liefde, compassie en wat men hier tegenwoordig 'inclusiviteit' noemt: de ruimte voor ieder mens om zichzelf, altijd, te kunnen en mogen zijn.

1 juli 2023 was een dag waarop ik vervuld werd van hoop. Samen met Victorine, mijn echtgenote en moeder van jullie kleindochter, mocht ik namelijk getuige zijn van een historische toespraak van koning Willem-Alexander in het Amsterdamse Oosterpark. De koning sprak op Ketu Koti met een hart, vervuld van zowel deemoed als goedertierenheid, over het leed van onze voorouders, maar ook over jullie leed.

Hij erkende de trans-Atlantische slavernij als een 'misdaad tegen de menselijkheid'. Ook erkende hij dat het slavernijverleden nog altijd doorwerkt in de vorm

van racisme in de moderne samenleving. En dat niet alleen. Hij bood als staatshoofd van het Koninkrijk der Nederlanden zijn oprechte excuses aan 'voor het feit dat mensen in naam van de Nederlandse staat eeuwenlang tot handelswaar zijn gemaakt, zijn uitgebuit en mishandeld'.

De koning vroeg later in zijn toespraak zelfs, op bescheiden en integere wijze, om vergiffenis. Ja ma en pa: vergiffenis! Het heeft zo

lie die pijn ook door aan jullie kinderen, aan mij. Dat deden jullie overigens doorgaans op een positieve manier; door mij aan te moedigen tweehonderd procent mijn best doen in het onderwijs of op het werk waar witte Nederlanders het met honderd procent of minder af konden doen. Zoals de Afro-Amerikaanse cabaretier Chris Rock het eens zo treffend zei: 'See, the black man gotta fly to get to something the white man can walk to.'

'De tranen die tijdens zijn toespraak over mijn wangen rolden, waren ook jullie tranen'

ontzettend lang geduurd voordat deze historische dag aanbrak, maar na de excuses door premier Mark Rutte op 19 december 2022 kon en wilde de koning blijkbaar niet achterblijven. Ik prijs zijn moed, moreel leiderschap en kwetsbaarheid. Zijn woorden ontroerden mij. De tranen die tijdens zijn toespraak over mijn wangen rolden, waren immers ook jullie tranen.

Er zijn tegelijkertijd ook mensen uit onze Afro-Caribische gemeenschap die vinden dat dit alles laat, té laat op gang is gekomen. Een deel van mij vindt dat ook. Ik had het jullie zo gegund om deze dag hier levend op aarde bij te wonen. Juist, omdat jullie als afstammelingen van tot slaaf gemaakten deze erkenning, dit berouw en deze excuses zo hard nodig hadden. Al die keren dat jullie racistisch werden bejegend in Nederland, al die pijn die dat veroorzaakte; dat alles kreeg vandaag een nieuwe context. Voor alle Nederlanders. Alhoewel jullie te trots waren om het te erkennen, het alledaags racisme in de Nederlandse samenleving heeft diepe krassen op jullie ziel veroorzaakt.

Bewust of onbewust, gaven jul-

de vruchten mag plukken. Dat zij groot mag worden in een land zonder racisme en onrechtvaardigheid. Dat zij in een land mag leven waarin de kleur van haar huid geen enkele invloed heeft op haar kansen in het leven. Maar dat niet alleen. Dat zij trots mag zijn op haar Afro-Surinaamse roots. Dat zij trots mag zijn op jullie als haar grootouders.

De racistische vernederingen, beledigingen en uitsluitingen hebben jullie weliswaar geraakt, maar jullie zijn er nooit onder bezweken. Jullie werden zelfs niet bitter of haatdragend richting witte Nederlanders. Jullie bleven hen zien als volwaardige en gelijkwaardige medemensen, precies zoals jullie zelf behandeld wilden worden. Precies zoals jullie nu in de hemel behandeld worden.

Lieve ma en pa, ik mis jullie hier op aarde. Maar vandaag was er een glimp van de hemel, jullie hemel, te zien en te voelen hier op aarde. Er is hoop voor de mensheid. Hoop, voortgekomen vanuit liefde, compassie en nederigheid. Ik zeg het de koning na, in de taal die lange tijd in jullie Suriname verboden was:

*Ten kon drai
Tijden zijn veranderd*

*Den keti koti, fu tru!
De ketenen zijn verbroken,
echt waar! ●*

VROUW BEZOECT DE KETU KOTI HERDENKING IN HET AMSTERDAMSE OOSTERPARK OP 1 JULI 2023. BEELD: CANER MERT

De media werden beïnvloed vanuit

KAUTHAR BOUCHALLIKHT TIJDENS EEN KAMERDEBAT (BEELD: YOUTUBE)

Er waren gerichte campagnes om in Europa moslims zwart te maken. Deze zogeheten '*dark pr*' was gestuurd en gefinancierd door de Verenigde Arabische Emiraten. GroenLinks-politica Kauthar Bouchallikht was een van de gedupeerden. Zij kwam in een ongekennde mediastorm terecht. Hoe kwam de hetze rondom haar in 2020 tot stand? Een reconstructie.

● REMCO VAN MULLIGEN

Het gaat in de aanloop naar de verkiezingen regelmatig over de haat die diverse vrouwelijke politici over zich heen krijgen. Rond het afscheid van D66-leider Sigrid Kaag stond misogynie prominent op de agenda. Terecht liet

BIJ1-boegbeeld Sylvana Simons van zich horen, toen velen opmerkten dat geen vrouw zo veel ellende te verduren had gehad als Kaag. Algemeen gezien hebben politici, zeker vrouwen, het tegenwoordig zwaarder. Bedreigingen zijn aan de orde van de dag en steeds vaker is persoonsbeveiliging nodig.

Bij Kauthar Bouchallikht kwam naast vrouwenhaat nog een ander fenomeen om de hoek kijken: islamofobie. Samen vormden ze een explosief mengsel, waar-

door Bouchallikht in november 2020 als kersvers gepresenteerd kandidaat-Kamerlid voor GroenLinks veel over zich heen kreeg. Omdat ze niet alleen vrouw is, maar een moslimvrouw die een hoofddoek draagt, kreeg ze van mensen die de islam wantrouwen te horen dat ze een gevaar zou zijn voor de democratie en voor vrouwenrechten. Bovendien zou ze via haar activisme banden hebben met de Moslimbroederschap.

Die laatste 'beschuldiging' was

gevoed door een campagne van *dark pr* vanuit de Verenigde Arabische Emiraten. Dat bleek onlangs dankzij speurwerk van NRC. Daarin staat een bedrijf centraal, genaamd Alp, dat gericht campagne voerde, sinds 2018 onder andere om FEMYSO zwart te maken. Deze islamitische politieke jongerenorganisatie werd neergezet als instrument van de Moslimbroederschap. En die beweging en de VAE zijn al lange tijd als water en vuur.

onvrije landen, niet Kauthar

NRC keek na haar publicatie van 7 juli ook kritisch naar haar eigen rol in de hetze. Sommigen, zoals onze columnist Chris Aalberts, boden excuses aan voor wat ze over Bouchallikht hadden geschreven. Aalberts eiste ook reflectie van *Nieuwsuur* op haar houding van destijds, maar anchor Jeroen Wollaars ging daar niet in mee. Hij vindt de manier waarop hij Jesse Klaver destijds aan de tand voelde 'journalistiek volstrekt legitiem'. Daar is journalist Marieke Kuypers het mee oneens: zij vindt dat *Nieuwsuur* en Wollaars zich kwetsbaar hebben gemaakt voor 'mediamanipulatie', zoals is gebeurd door bureau Alp en de VAE.

Dat is de discussie van deze zomer. Maar hoe verliep de rel rond Bouchallikht tweeënhalve jaar geleden? Tijd voor een reconstructie.

De presentatie – 9 november 2020

GroenLinks maakte op maandagavond 9 november 2020 haar hele lijst bekend voor de Kamerverkiezingen van vier maanden later. In NRC ging de meeste aandacht naar Jesse Klaver en Corinne Ellemeet. Wie flink naar beneden scrollt, ziet ook aandacht voor 'debutanten' als Kauthar Bouchallikht, die als 'klimaatactivist' plek 9 op de lijst heeft verdiend. De NOS meldt dat ze voorzitter is van de Stichting Groene Moslims. *Het Parool* signaleert dat Bouchallikht, als ze gekozen wordt, het eerste Kamerlid zal zijn dat een hoofddoek draagt. Redacteur Ewout Klei wijst er op Twitter vlak na de presentatie van de lijst al op dat *de Kanttekening* Bouchallikht in 2019 heeft geïnterviewd.

Kauthar Bouchallikht is op 10 en 11 november druk bezig de vele enthousiaste reacties op Twitter te beantwoorden. Onder anderen historica Nadia Bouras, die zegt op haar te gaan stemmen, en *Correspondent*-boekbeeld Rob Wijnberg reageren verheugd.

Eerste beschuldigingen – 12 november 2020

Drie dagen later keert het tij. Blogger Carel Brendel schrijft dat Bouchallikht vicevoorzitter was van de 'jeugdorganisatie van de Europese Moslimbroeders'. GeenStijl gaat daar even later overheen en spreekt van een 'Moslimbroederschap-voorzittersfunctie'.

Wat is het geval? Bouchallikht was vice-voorzitter van FEMYSO, een Europese politieke jongerenorganisatie met een islamitische identiteit. FEMYSO is slechts indirect te linken aan de Moslimbroederschap en daarmee is een eventuele connectie van Bouchallikht met die beweging nog indirecter. Maar vooral het feit dat GroenLinks haar functie bij FEMYSO niet heeft vermeld, vinden Brendel en anderen verdacht.

associaties: Bouchallikht was actief voor FEMYSO, die organisatie kende weer bestuurders en aangesloten organisaties verbonden waren aan de Moslimbroederschap. Die beweging is 'op de langere termijn mogelijk gevaarlijker voor de democratie' dan salafisme, meldt Brendel. Ook verzorgde Bouchallikht trainingen voor de volgens Brendel 'fundamentalistische' beweging Milli Görüs. De blogger roept daarmee voor de argeloze kiezer het beeld op van een kandidaat-Kamerlid dat zich groen en sociaal voordoet, maar intussen eigenlijk conservatief en fundamentalistisch islamitisch is – en misschien zelfs gevaarlijk.

Direct zwaait de sfeer op sociale media om. De hele dag wordt het stuk van Brendel aangeprezen, hoofdzakelijk door rechtse

activist van een islamitische, extreem-conservatieve terreurbeweging' in de Kamer gaat komen.

Er is ook bijval – 12 november 2020

Bouchallikht krijgt nog dezelfde dag ook bijval. Diverse progressieve sympathisanten herkennen de complottheorieën en verdachtmakingen die moslims (en in het bijzonder moslimvrouwen) vaker ten deel vallen. Ook valt het mensen op dat Brendels bewijsvoering sterk leunt op associaties. Ook wijzen mensen erop dat al lang en breed bekend is dat Lorenzo Vidino's onderzoek grossiert in complottheorieën over de vermeende ondermijnende activiteiten van de Moslimbroederschap in Europa en de Verenigde Staten.

Bouchallikht reageert zelf ook nog diezelfde dag: 'Ik wist dat dit soort verdachtmakingen zouden gebeuren toen ik me kandideerde voor GroenLinks', schrijft ze. 'Elke keer weer diezelfde tactiek: *guilty by association*.' Ze voegt in heldere termen toe: 'Ik hoor niet bij de Moslimbroederschap of wat dan ook. Ik zit bij GroenLinks.' Ook wijst ze erop dat FEMYSO zelf de beschuldigingen van connecties met de Moslimbroeders al eerder heeft ontkracht. En GroenLinks steunt haar: 'Wij zijn trots op onze nummer negen.'

De storm komt in de mainstream – 13 november 2020 en later

Een blogger en GeenStijl en een heleboel boze en dreigende tweets. Dat is tegenwoordig *business as usual*. Maar al snel raakt de associatie van Bouchallikht met de Moslimbroederschap breder verspreid. Ook de grote en kleinere kwaliteitsmedia springen erop in.

'Groen, links en oerconservatief?', kopt NRC bijvoorbeeld zelf op 19 november. GroenLinks heeft iets uit te leggen, is de samenvatting. Die toon is mede het gevolg van een zwakke reactie

'Binnen GroenLinks voelden sommigen zich ongemakkelijk bij de kandidatuur van een belijdend moslima'

Het artikel van Brendel is gebaseerd op onderzoekers Steven Merley en Lorenzo Vidino. Merley deed veel onderzoek naar de Moslimbroederschap en waarschuwt dat die beweging samen met salafisme en jihadisme een 'alliantie tegen het Westen' vormt. Over Vidino, wellicht de bekendste criticus van de Moslimbroederschap wereldwijd, onthulde NRC deze week dat hij op de loonlijst van Alp en dus de Verenigde Arabische Emiraten stond, in het kader van de dark pr tegen diverse Europese moslims en tegen de Moslimbroederschap.

Het artikel van Brendel argumenteert vrijwel geheel op basis van

critici van GroenLinks. 'De Moslimbroederschap zit straks via GroenLinks in de Kamer', twittert de radicaal-rechtse publicist Syp Wynia met een linkje naar Brendels blog. *Telegraaf*-columnist Marianne Zwagerman vraagt Bouchallikht op de vrouw af of ze nu wel of niet streeft naar 'herislamisering' in Europa. Roderik Veelo, een andere columnist van die krant, vindt dat GroenLinks 'de politieke islam' de Tweede Kamer binnenhaalt. Voor hem staat vast dat Bouchallikht bij de Moslimbroederschap hoort. Bart Schut, redacteur van het *Nieuw Israëlitisch Weekblad*, gaat nog een flinke stap verder. Hij twittert dat er 'een

vanuit de partij zelf. Er zijn barsten gekomen in de aanvankelijke ferme steun aan Bouchallikht. Jesse Klaver vindt het nu 'terecht' dat er vragen zijn over FEMYSO.

NRC-columnist Aylin Bilic wijst op de volgens haar kwalijke financiële steun die islamitische organisaties in Nederland krijgen vanuit het Midden-Oosten – en noemt Bouchallikht 'een aardig persoon'. Ook citeert ze Lorenzo Vidino.

Tegen *Trouw* zegt Bouchallikht op 23 november dat ze niks heeft 'gemerkt' van 'enige verbondenheid' van die jongerenorganisatie met de Moslimbroederschap. Die voorzichtige formulering laat nadrukkelijk ruimte voor de optie dat die verbondenheid er wel degelijk is. De journalist vraagt daar dan ook op door: 'Misschien merkt u het niet, maar is het wel degelijk zo.'

De *Volkskrant* publiceert een artikel waarin *dark pr*-onderzoeker Lorenzo Vidino uitgebreid aan het woord komt. Hij legt in dat stuk uit hoe de Moslimbroederschap volgens hem op allerlei manieren in Europa actief is. Zo versterkt die krant de indruk dat hij dé expert is, terwijl onder academische deskundigen Vidino juist een veel bekritiseerde stem is.

GroenLinks heeft het zichzelf onnodig moeilijk gemaakt. Daarop wijst het christelijke *Nederlands Dagblad* op 24 november. Het artikel laat ook zien hoe de vage aantijgingen die hun oorsprong vinden bij Lorenzo Vidino inmiddels zijn genormaliseerd. FEMYSO 'wordt gelinkt' aan de Moslimbroederschap, schrijft de krant. En de Moslimbroederschap 'wordt gelinkt' aan terrorisme. 'Sommige deskundigen' zeggen dat de broederschap in Europa invloed wil uitoefenen via dergelijke organisaties. Even later valt de naam van Vidino zelf en gaat het over het goedpraten van zelfmoordaanslagen.

Journalist Marieke Kuypers uitte scherpe kritiek op Jeroen Wollaars, die volgens haar met vergelijkbare vage, vaak passieve formuleringen komt. Formuleren als 'experts beweren' of 'wordt gezegd' duiden erop dat journalis-

ten zich hebben laten meevoeren op stromen van ophef. Het feit dat er in de media ophef is, wordt op die manier een legitimatie voor nog meer journalistieke aandacht – en nog grotere ophef.

In een achtergrondverhaal in het *ND* staan op 10 december 2020 de 'pekelzonden' van Bouchallikht symbool 'voor het probleem waarmee GroenLinks geregeld te maken heeft'. Namelijk, dat haar politici geregeld een omstreden

gend – terwijl dat wel had gekund.

Rond diezelfde tijd komt *De Telegraaf* met een hoofdredactioneel commentaar, waarin Bouchallikht een 'wolf in schaapskleren' wordt genoemd. Wederom een redenatie die bouwt op een complottheorie, met moslims als stiekeme ondermijnende factor, als vijfde colonne. De extreemrechtse anti-islambeweging Pegida kopieerde die terminologie, waarna het linkse

volgens de islamoloog staan dat de Moslimbroederschap er zeer conservatieve ideeën op nahoudt over vrouwenrechten en de vrijheid om de islam te verlaten en de profeet Mohammed te beledigen. Toch moeten critici zich volgens hem 'afvragen of een achterhaald beeld van de Moslimbroederschap werkelijk een goede reden is om iemands politieke carrière in de kiem te smoren'.

Islamstress

Intussen zat links Nederland met zichzelf in de knoop. Binnen de achterban van GroenLinks voelden sommigen zich ongemakkelijk bij de kandidatuur van een belijdend moslima, die ook nog eens bij enkele expliciet islamitische organisaties actief was geweest. Maar 'wie kritiek heeft, wordt meteen in de islamofobe, racistische hoek geduwd', vertelde rechtenstudent Fabian van Hal in de *Kanttekening*. Ewout Klei schreef op 29 december 2020 voor ons magazine een artikel waarin die linkse tweestrijd aan bod kwam.

Ook ondergetekende liet zich niet onbetuigd, door op 30 november 2020 in een opiniestuk voor *Nieuw Wij* de 'islamstress' van GroenLinks te bekritisieren. Ontstaan vanuit twee progressieve christelijke partijen (de EVP en de PPR) heeft GroenLinks 'het in haar DNA een multiculturele en multi-religieuze partij te zijn. Zeker de laatste jaren echter, lijkt de partij soms te aarzelen.'

In drie weken tijd was – tot in GroenLinks zelf toe – een realiteit ontstaan waarin Kauthar Bouchallikht zich moest verantwoorden voor 'mogelijke banden met' de Moslimbroederschap in het Midden-Oosten. Terwijl nu door NRC onomstotelijk is vastgesteld dat juist een campagne tegen moslims gevoerd werd vanuit die regio, via een lastercampagne gefinancierd door de Verenigde Arabische Emiraten. Hadden journalisten hun huiswerk eind 2020 al gedaan, of naar Joas Wagemakers geluisterd, dan hadden ze toen al kunnen weten dat de vork anders in de steel zat.' •

'Critici moeten zich afvragen of een achterhaald beeld van de Moslimbroederschap een goede reden is om iemands politieke carrière in de kiem te smoren'

activistisch verleden blijken te hebben. De acties van Paul Rosenmöller, Wijnand Duyvendak en Sam Pormes komen voorbij. Dan valt Bouchallikht nog mee, is de conclusie. Maar intussen is ze nu ook geassocieerd met extreemlinks activisme en geweld uit de vorige eeuw.

Complottheorie – maart 2021

De ophef ging maandenlang door, met pieken en dalen. Zeker rond de verkiezingen leeft de aandacht voor Bouchallikht weer op. Jeroen Wollaars werpt Jesse Klaver op 8 maart 2021 in *Nieuwsuur* voor de voeten: "Experts zeggen dat activisten van de Moslimbroederschap juist getraind zijn om uit te leggen dat ze geen onderdeel zijn van de Moslimbroederschap." Dit is een complottheorie van jewelste – je bent hoe dan ook de sigaar, of je nu antwoord geeft, er is geen goed antwoord mogelijk. *Damned if you do, damned if you don't*.

Klaver heeft zichtbaar moeite met de manier waarop Wollaars Bouchallikht associeert met de Moslimbroederschap, maar weersprekt die associatie niet overtui-

pinieblog Joop kopte dat inmiddels voor Bouchallikhts veiligheid gevreesd moest worden.

Joas Wagemakers spreekt – 23 november 2020

Met alle aandacht voor Lorenzo Vidino vergaten de media vaak dat Nederland zelf een groot kenner van de Moslimbroederschap in huis heeft: de Utrechtse islamoloog Joas Wagemakers. Hij sprak zich al snel na het begin van de mediastorm uit in een opiniestuk in het *Nederlands Dagblad*. Maar er was voor zijn inhoudelijke en onderbouwde boodschap, dat de complottheorieën rond de Moslimbroederschap bij nadere bestudering meestal *quatsch* zijn, nauwelijks aandacht.

De ideeën die rondgaan over de Moslimbroederschap zijn volgens Wagemakers achterhaald: de beweging heeft bijvoorbeeld al lang en breed geweld en antidemocratische ideeën afgezworen. FEMYSO is volgens Wagemakers weliswaar ontstaan vanuit de broederschap, maar die connectie is intussen zodanig verwaterd, dat het hem niet verbaast dat Bouchallikht er niets van merkte. Wel blijft

Onderzoeker Ewoud Butter: 'Kabinet viel door foute beeldvorming over 'asielcrisis''

In Nederland is er een grote kloof tussen de feiten over asielzoekers en het beeld dat media en politiek schetsen. Dat stelt Ewoud Butter, onderzoeker en kenner van de multiculturele samenleving, in een interview met *de Kanttekening*. Daarin kijkt hij terug op de val van het kabinet Rutte-IV.

● EWOUT KLEI

Butter onderschrijft de conclusies van de onderzoeksjournalist Chris Klomp, die deze maand betoogde dat de meeste asielzoekers 'deugen'. In een onlangs verschenen rapport van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum (WODC) staat dat 97,3 procent van de asielzoekers in 2022 niet in aanraking kwam met de politie. Natuurlijk is die andere 2,7 procent alsnog 2,7 procent te veel, aldus Chris Klomp, maar dit lage percentage staat volgens hem in schril contrast met de misvatting dat asielzoekers in Nederland en masse voor geweld, ellende en seksueel misbruik zorgen.

Van de Nederlandse bevolking kwam slechts 1 procent in aanraking met de politie. Dit is een lager percentage dan de 2,7 procent, maar we moeten volgens Klomp wel beseffen dat de meerderheid van de asielzoekers uit jonge mannen bestaat in een sociaaleconomisch kwetsbare situatie. Als we gericht kijken naar Nederlandse mannen tussen 12 en 65 jaar oud, dan is alweer 3,2 procent in aanraking met de politie geweest. Dan steken asielzoekers dus juist positief af tegen Nederlanders, aldus Klomp.

'Politiek laat zich leiden door sentimenten'

Ewoud Butter is het helemaal eens met de analyse van Klomp: 'Er bestaat een grote kloof tussen de feiten en de beeldvorming over asielzoekers. Die negatieve beeldvorming is vanaf de jaren negentig

in de media ontstaan, toen er veel vluchtelingen naar Nederland kwamen en er tegelijkertijd steeds vaker werd gesproken in termen van een *clash of civilizations*. De aanslagen van 11 september 2001 verscherpten het beeld van deze vermeende clash. Asielzoekers werden in de jaren daarna in de beeldvorming steeds vaker teruggebracht tot moslim en geassocieerd met dreigende islamisering, criminaliteit en vrouwenverkrachting. Populistische politici zoals Geert Wilders en Thierry Baudet dragen bij aan dit beeld, evenals sommige populistische

Hij suggereerde bovendien dat het om voornamelijk asielzoekers ging, terwijl de overgrote meerderheid van de immigranten naar Nederland komt als arbeidsmigrant, expat, student of om te trouwen met een Nederlandse partner. Hij framet daarmee de werkelijkheid en de presentator liet het na hem met de feiten te confronteren.'

'Het probleem is dat Nederland sinds de jaren zestig van de vorige eeuw een migratieoverschot heeft, terwijl nooit erkend mocht worden dat ons land een immigratieland is. Dat was een taboe', stelt Butter.

'Het was altijd taboe om te erkennen dat ons land een immigratieland is'

sche media die asielzoekers dehumaniserend beschreven in termen van natuurrampen en plagen.'

De val van het kabinet-Rutte IV heeft alles te maken met verkeerde beeldvorming over de zogenaamde asielcrisis, vindt Butter. 'De VVD, die de stekker uit het kabinet heeft getrokken, laat zich leiden door sentimenten, niet door feiten. VVD-coryfee Henk Kamp zei bijvoorbeeld vlak na de val van het kabinet bij Nieuwsuur dat 400.000 immigranten zich vorig jaar in Nederland vestigden, maar hij 'vergat' daarbij te vertellen dat in hetzelfde jaar 170.000 mensen het land verlieten.

'Daarom hebben regeringen nimmer immigratiebeleid voor de langere termijn gemaakt. Dat wreekt zich keer op keer. Werkgevers en universiteiten halen veel arbeidsmigranten en studenten naar Nederland en dat is prima, maar er is geen beleid voor hun opvang en huisvesting. Samen met veel Nederlanders en asielzoekers zoeken ze naar nieuwe woningen, die er door falend woningmarktbeleid niet zijn. In de discussie wordt vervolgens ten onrechte gesuggereerd dat het woningtekort vooral komt door een relatief kleine en kwetsbare groep: de asielzoekers.'

Opvangcrisis

Toch heeft Butter ook oog voor positieve ontwikkelingen. 'Uit onderzoek van I&O Research blijkt dat nog steeds een meerderheid van de Nederlanders voor de opvang van vluchtelingen is. Uit hetzelfde onderzoek komt naar voren dat mensen met een asielzoekerscentrum in de omgeving positiever over asielzoekers denken dan mensen die daar geen ervaring mee hebben.'

De onderzoeker ziet wel dat er eerst meestal maatschappelijk verzet ontstaat als er in Nederland een nieuw asielzoekerscentrum geopend wordt. 'Maar na een tijdje komen er contacten tussen de mensen en gaan Nederlanders anders denken. Bijvoorbeeld omdat ze asielzoekers als klanten krijgen, omdat ze samen sporten of hun kinderen bevriend raken met asielkinderen. Er is dan ook groot verzet onder de mensen, als de Nederlandse overheid kinderen wil terugsturen naar het land van herkomst.'

Ten slotte is er volgens Butter geen sprake van een asielcrisis maar van een opvangcrisis. 'Er is – dankzij de VVD – erg veel bezuinigd op de asielopvang. Ook zijn er de afgelopen jaren veel te weinig woningen gebouwd. Het is tragisch dat de discussie nu wordt toegespitst op asielzoekers, in het bijzonder op mensen uit Afrika en het Midden-Oosten, die tot zondebok worden gemaakt. Door beeldvorming en plat populisme hebben rechtse media en politiek het debat ten onrechte gepolariseerd.' ●

EWOUT BUTTER

Amersfoort krijgt islamitische begraafplaats gemeente voelt 'morele plicht'

Amersfoort krijgt nu eindelijk ook een islamitische begraafplaats, in Hoogland-West. De gemeente heeft een stuk grond gekocht.

'Het is (...) begrijpelijk dat steeds meer Amersfoortse moslims in hun eigen stad begraven willen worden', zegt Wethouder Rutger Dijksterhuis (ChristenUnie) tegen RTV Utrecht. 'We hebben niet alleen een juridische plicht als gemeente om dat mogelijk te maken, maar als samenleving ook een morele verplichting.' Volgens de islam moeten doden 'eeuwige grafurst' krijgen, wat betekent dat hun graf niet na zoveel jaar

geruimd mag worden, wat in Nederland gebruikelijk is. Tot voor kort wilden veel Turkse en Marokkaanse Nederlanders graag begraven worden in het land van herkomst, maar mede dankzij corona is daar verandering in gekomen, omdat de coronamaatregelen de mogelijkheden voor repatriëring beperkten. Sinds 2020 zijn de gemeente Amersfoort en het Samenwerkingsverband van Amersfoortse Moskeeën (SvAM) met elkaar in gesprek over de komst van een islamitische begraafplaats in de stad. •

(BEELD: PIXABAY)

Rotterdamse veerboot wordt doorstroomlocatie voor vluchtelingen

Rotterdam opende als eerste gemeente een 'doorstroomlocatie' voor statushouders. Op de veerboot Silja Europa is ruimte voor 1.500 statushouders met een verblijfsvergunning.

De veerboot, die ruim 30 jaar toeristen over de Oostzee vervoerde, blijft voor 1,5 jaar aan de Merwehaven liggen om vluchtelingen

op te vangen. 'Met 12 verdiepingen is de Silja Europa een van de grootste schepen in haar soort', meldt de gemeente Rotterdam. De ferry is een tijdelijke noodop-

lossing die de aanhoudende druk in azc's moet verlichten, waar statushouders wachten op een woonruimte. Hierdoor komen er bedden vrij voor nieuwe asielzoekers.

De statushouders op de Silja Europa krijgen uiteindelijk woonruimte toegewezen in Rotterdam of de directe omgeving van de stad. •

afplaats:

Op deze pagina's brengt de Kanttekening nieuws in eenvoudig Nederlands, gevolgd door een interview met een nieuwe Nederlander. Zo willen we toegankelijk zijn voor mensen met een migratieachtergrond die de taal nog niet goed beheersen. •

Meer immigranten naar Nederland, grotendeels door oorlog Oekraïne

Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat vorig jaar 403.000 mensen naar Nederland kwamen. Dat is 151.000 meer dan in 2021. Zo meldt *de Telegraaf*.

De stijging heeft met name te maken met de oorlog in Oekraïne, die een vluchtelingenstroom van miljoenen in Europa op gang heeft gebracht. Van de 403.000 immigranten komen zo'n 230.000 uit landen buiten de Europese Unie, meldt *de Telegraaf*. Daar valt ook Oekraïne onder. Bijna de helft van deze groep (108.000) maakte

gebruik van de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB). Deze richtlijn is bedoeld voor mensen die zijn ontheemd door de oorlog.

Ook het aantal vluchtelingen dat niet onder de RTB valt, is gestegen. Vergeleken met 2021 steeg dat aantal vorig jaar met 35 procent. Van deze groep vluchtelingen kwam 52 procent uit Syrië. Ook veel mensen uit Afghani-

stan, Turkije, Jemen en Eritrea vroegen vorig jaar hier asiel aan, aldus het CBS.

Het aantal mensen dat naar Nederland kwam voor werk of gezinshereniging steeg met respectievelijk 65 en 35 procent. De arbeidsmigranten kwamen het vaakst uit India. Ook uit Turkije, Rusland en landen uit de zuidelijke regio van Afrika kwamen veel mensen naar Nederland voor werk. Volgens het CBS is het aantal arbeidsmigranten en gezinsherenigingen uit Rusland vorig jaar verdrievoudigd, vergeleken met eerdere jaren. •

COA: 'asielboot' jaar langer in Amsterdam

Het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) wil dat de gemeente Amsterdam toestemming geeft om de asielzoekers op een boot in het Westelijk Havengebied nog een jaar langer op te vangen. De gemeente is daar positief over, aldus AT5.

Op het schip worden sinds oktober 2022 ruim duizend asielzoekers opgevangen. Aanvankelijk zou de opvang zes maanden duren, dit werd begin dit jaar verlengd met nog eens zes maanden. Ook vangt het schip nu extra vluchtelingen op. COA wil dat het schip tot minimaal oktober 2024 in het Westelijk Havengebied mag liggen, want de vluchtelingen crisis is nog lang niet over.

Wethouder Rutger Groot Wassink (GroenLinks) vindt dat de boot mag blijven, maar is tevens van mening dat er eerst een 'humanitaire toets' moet worden uitgevoerd, of de opvang op de boot wel menselijk is. Het draagvlak om asielzoekers op te vangen is kleiner in de provincie. In

Albergen zijn omwonenden woedend, nadat vertrouwelijke stukken openbaar werden waaruit zou blijken dat de gemeente Tubbergen wél op de hoogte was van de plannen van het Rijk om een asielzoekerscentrum te openen in het Overijsselse dorpje. De gemeente Tubbergen beweert nog steeds overvallen te zijn door het besluit van het Rijk, maar veel dorpsbewoners hebben geen vertrouwen meer in het College.

In Zevenbergen, in de gemeente Moerdijk (Noord-Brabant) komt ook een azc. De gemeenteraad heeft hier mee ingestemd. Onlangs hadden gemeenteraadsleden en omwonenden nog kritiek op het voornemen. Maar de burgemeester nam hun zorgen weg. 'Er zijn voor-

beelden van overlast door asielzoekers, maar dan hebben we het over asielzoekerscentra met meer dan duizend mensen', aldus Aart-Jan Moerkerke. 'We gaan overleggen om overlast te voorkomen. Als het toch misgaat, zal ik fors ingrijpen.' Behalve asielzoekers roepen ook arbeidsmigranten weerstand op bij omwonenden. In het dorpje Liempde, in de Noord-Brabantse gemeente Boxtel, protesteren bewoners tegen de komst van een zogenoemd Polenhotel. Het bedrijf SBA Flex uit Tilburg wil een woon-

complex bouwen, waar 400 Midden- en Oost-Europese arbeiders kunnen worden ondergebracht. 'Onze veiligheid kan niet meer worden gegarandeerd', zegt een boze buurtbewoonster tegen Omroep Brabant. 'Met zoveel extra inwoners komt er meer overlast. Er is te weinig handhaving en we maken ons zorgen over verkeersdrukte.' Volgens de omroep staat haar protest niet op zichzelf. In 2019 kwam er geen migrantenhotel in Sint Willebrord, in de gemeente Rucphen, na bedreigingen. •

DE AMSTERDAMSE ASIELBOOT (BEELD: YOUTUBE)

‘Ik zie in Nederland een thuis dat

Elke maand gaat *de Kanttekening* in gesprek met vluchtelingen en statushouders in Nederland. Hoe zijn ze hier gekomen? En hoe hebben zij hun nieuwe leven in Nederland opgebouwd? Deze maand: Abdulaziz.

DE VERWOESTINGEN IN JEMEN DOOR DE OORLOG ZIJN ENORM (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

● ANNE-ROSE HERMER

Abdulaziz is een twintiger. Hij vertrok uit Jemen om ergens anders meer kansen te hebben en vooral meer veiligheid te ervaren.

Gevangen in Jemen

Na het arriveren in Nederland meldde Abdulaziz (zijn volledige naam is bij de redactie bekend) zich meteen als vluchteling en belandde in het asielzoekerscentrum in Ter Apel. Al snel werd hij overgeplaatst naar Deventer, waar hij nu verblijft in afwachting van de beslissing van de

immigratiedienst IND. Die valt binnenkort en zijn advocaat ziet het positief in. Hij kan niet wachten totdat hij een burgerservicenummer heeft en mag gaan werken. Dat wil hij verschrikkelijk graag. Niet alleen voor zichzelf, maar ook voor zijn familie in Jemen.

‘Ik kom uit Sanaa, de hoofdstad van Jemen. Het leven is daar verschrikkelijk moeilijk, vooral sinds 2015. Toen brak de oorlog uit. We zaten regelmatig zonder water, zonder elektriciteit én zonder salaris. Dat kan vaak niet worden uitbetaald. Zonder geld overleef je niet, dus daarom ben ik in 2019 in Saoedi-Arabië gaan werken. Daar is het lastig voor mensen uit Jemen, want een Jemenitisch paspoort is niet zo’n

sterk reisdocument. Eigenlijk zit je een beetje gevangen in Jemen. Je moet voor vrijwel elk land een visum hebben. Saoedi-Arabië was een land waar ik wel naartoe kon. Ik mocht er werken en geld naar huis sturen. Mijn vader stierf toen ik heel klein was, maar

ik heb nog een moeder, broers en grootouders.’

In 2022 werkte Abdulaziz in Saoedi-Arabië als kassamedewerker in een café. Hij raakte bevriend met een collega die hem alles leerde over koffie. Dat zou hem in Nederland van pas komen.

‘Het was onmogelijk voor me geworden om terug te gaan naar Jemen. Er zijn twee regeringen in Jemen die elkaar bevechten, plus dat we worden aangevallen door Saoedi-Arabië. Als ik terugkeer zou ik naar de gevangenis moeten. Ik had namelijk een oproep voor militaire dienst gekregen, waaraan ik geen gehoor heb gegeven.’

Het laatste jaar waarin Abdulaziz in Saoedi-Arabië was veranderde er veel. ‘Ik raakte mijn baan kwijt. Er zijn veel mensen uit Jemen in het Saoedische koninkrijk, meer dan drie miljoen. Op een moment werden werknemers uit Jemen ontslagen en vervangen door Saoediërs. Dit was een vorm van weggagen. Het was vrijwel onmogelijk geworden om werk te vinden. De kosten voor levensonderhoud in Saoedi-Arabië zijn hoog en werden nog hoger. Zo moesten buitenlanders

Europese media besteden bijzonder weinig aandacht aan de situatie in Jemen

me zal beschermen'

elke maand hun identificatiebewijzen vernieuwen, wat ontzettend veel geld kostte. Een groot gezin was 20.000 euro per jaar kwijt aan al die papieren, die steeds vernieuwd moeten worden.'

Abdulaziz had geld gespaard en geld naar zijn familie gestuurd. Dat kon nu niet meer. Hij begreep dat er in Saoedi-Arabië geen toekomst meer voor hem was. Als hij niet werkte moest hij teruggaan naar Jemen, waar hij vanwege zijn dienstweigering en de oorlog zijn leven niet zeker was. Na het bemachtigen van een visum voor Egypte reisde hij daarheen.

'Ik ben vier maanden in Egypte geweest. Helaas mocht ik daar niet werken, want ik was gearriveerd op een toeristenvisum dat drie maanden geldig was. Dat heb ik één keer kunnen verlengen, wat 50 euro kostte. In Egypte plande ik mijn reis naar Europa. Ik moest weg, want studeren was ook onmogelijk. Daar is namelijk geld voor nodig en dat had ik niet. Er wonen ruim 100 miljoen mensen in Egypte. Ook als je wel mag werken is het lastig om een goede baan te vinden. Het land is wel redelijk vriendelijk richting Jemenieten.'

Hoewel het hem werd afgeraden besloot Abdulaziz vervolgens om naar Rusland te gaan. Hij kreeg te horen dat dit te gevaarlijk was, vanwege de oorlog met Oekraïne, maar hij deed het toch.

'Ik had geen keus en moest in Europa, in Nederland zien te komen. Ik had gunstige dingen over Nederland gehoord. Vanuit Rusland ben ik naar Belarus gegaan.'

Van daaruit volgde een lange, gevaarlijke reis. Onderweg kon Abdulaziz gelukkig van iemand geld lenen om verder te reizen.

'Ik arriveerde hier met de trein. O, wat was ik opgelucht en blij toen ik in Nederland was.

Hier wilde ik zijn! Ik ben overal in gevaar geweest. In de Arabische landen waar ik was, had ik geen toekomst.'

Filmacademie

Abdulaziz verblijft door toeval in Deventer. 'Ik mag niet werken, maar ik loop stage bij een koffiobar. Mijn kennis over koffie komt me nu goed van pas. Inmiddels ben ik junior barista. In de toekomst wil ik graag een café openen. Nee, ik weet dat ik moet oppassen met het woord coffeshop. Daarom zeg ik café. Ik wil echte koffie serveren. Als barista weet je niet alleen alles over kof-

uiteraard mis ik hen ontzettend. Als ik straks werk heb en geld kan sparen, dan kan ik hen misschien ontmoeten in een land waarvoor ze een visum kunnen krijgen. Niet in Jemen zelf. Daar kan ik niet meer naar terug.'

Hij zit vol plannen. Eerst wil hij aan het werk. Op een dag wil hij een eigen café en koffiobar hebben. Ook zou hij graag naar de filmacademie willen. 'Ik heb altijd al filmmaker willen worden. Ik ben ervan overtuigd dat alle mensen, dingen en gebeurtenissen een verhaal met zich meedragen. Zo'n verhaal is de steunpilaar van films. Ik zie in

de mate waarin ze vluchtelingen accepteren. Van de landen waar ik geweest ben, zijn Nederlanders echt het aardigst. Nederland is goed voor mij. Ik kan niet anders zeggen.'

Nee, hij heeft tot nu toe geen negatieve ervaringen en discriminatie ondervonden. Bij navraag blijkt dat hij weet wie Geert Wilders is. 'The man with the very blond hair.' Maar hij is niet bang dat Wilders aan de macht komt en hem deporteert. 'Ik geloof in de goedheid van de mensen. Die beschermen ons wel.'

Europese media besteden bijzonder weinig aandacht aan de situatie in Jemen. Abdulaziz is voorzichtig als hij spreekt over de situatie in dat land: 'De problemen begonnen in 2015, maar Saoedi-Arabië valt Jemen nog steeds aan.'

Het gemiddelde journaal mag Jemen dan niet elke dag op het menu hebben staan, hulporganisaties zoals Save the Children, Artsen zonder Grenzen en Amnesty International luiden op hun websites de noodklok wat betreft de situatie in Jemen. ●

'Ik ben vier maanden in Egypte geweest.
Helaas mocht ik daar niet werken'

fie zetten, maar ook over koffiebonen. Waar ze vandaan komen, de kwaliteit, hoe ze zijn geroosterd, enzovoort. Er zijn veel mogelijkheden en veel smaken. Mijn persoonlijke favoriet zijn koffiebonen uit Ethiopië. De heerlijke smaken verschillen onderling. De bonen komen uit diverse regio's en smaken allemaal anders. Dat maakt het zo speciaal.'

Abdulaziz denkt niet in problemen. Hij ziet geen asielproblemen, maar mogelijkheden. 'Als ik niet was vertrokken, wat was er dan met mij gebeurd? Zat ik dan nu in de gevangenis, of nog erger? Ik heb nu zoveel kansen. Voor mij en mijn familie heb ik de beste beslissing genomen.

Nederland een thuis dat me zal beschermen, ondersteunen en mij zal helpen te worden wat ik wil worden.' Zijn eerste taak is Nederlands leren lezen en schrijven. 'Gelukkig heb ik wat kennis van de Engelse taal. Daardoor ben ik bekend met het westerse schrift. Maar het allerbelangrijkste is dat ik op een veilige plek ben.'

Op de vraag wat hij wel en niet leuk vindt aan Nederland, merkt hij direct op dat hij het hier fijn vindt. 'Nederlanders zijn aardige mensen. Ze accepteren je, zijn behulpzaam en vriendelijk tegen elkaar. De belangrijkste reden die mij voor Nederland deed kiezen zijn de mensen. De eenvoud van hun handelswijze,

ABDULAZIZ. BEELD: ANNE-ROSE HERMER

Waarom de Algerijnse onafhankelijkheid actueel is

Algerije vierde op 5 juli Onafhankelijkheidsdag: 61 jaar geleden verdreef het land definitief de Fransen. De bloedige Algerijnse Oorlog kostte aan honderdduizenden het leven – vooral Algerijnen. *De Kanttekening* spreekt met enkele kenners van deze oorlog – historicus Niek Pas, oud-studentenactivist Huib Riethof en Fatima Faïd, wiens vader in het Algerijnse verzet heeft gezeten – over de betekenis van deze feestdag voor Algerije.

SOLDATEN VAN HET NATIONALE BEVRIJDINGSLEGER (FLN) VAN ALGERIJE IN 1958 (BEELD: ZDRAVKO PEČAR, MUSEUM OF AFRICAN ART / WIKIMEDIA COMMONS)

● EWOUT KLEI

Jaarlijks op 5 juli viert Algerije haar onafhankelijkheid. Bij die strijd verloren naar schatting 250.000 Algerijnen en 30.000 Fransen het leven. Onder hen waren 150.000 leden van het Front van Nationale Bevrijding (FLN), een milite die

streed voor onafhankelijkheid, en 25.000 Franse militairen, die het bewind van Frankrijk over het land moesten verdedigen.

In Algerije, maar ook in Frankrijk zelf, heeft de samenleving nog steeds te maken met de gevolgen van deze oorlog. De rellen na de dood van de zeventienjarige Algerijns-Franse jongen Nahel M., die op 27 juni werd doodgeschoten door een Franse agent tijdens een politiecontrole, kunnen volgens

antropoloog en islamdeskundige Martijn de Koning en enkele andere geëngageerde wetenschappers niet los worden gezien van Frankrijks koloniale geschiedenis en hoe die het verzet tegen racisme mede vormde.

Maar de Algerijnse Oorlog was, aldus historicus Niek Pas (Universiteit van Amsterdam) ook heel relevant voor de Nederlandse geschiedenis. Pas schreef in 2008 het boek *Aan de wieg van het*

nieuwe Nederland, waarin hij betoogt dat Nederland de 'derde wereld' niet pas medio jaren zestig 'ontdekte' met de Vietnamoorlog, maar zo'n tien jaar eerder door wat er in Algerije gebeurde. 'De Vietnamoorlog heeft naar mijn idee de herinnering aan de Nederlandse solidariteit met Algerije weggedrukt', vertelt Pas. 'De basis voor de jaren zestig werd in de jaren vijftig gelegd. Veel Nederlanders volgden de oorlog van het

vrijheidsstrijd nog altijd

FLN op de voet en waren diep verontwaardigd dat Frankrijk – het land van de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger uit 1789 – zulke grove mensenrechtenschendingen pleegde tegen Algerijnse strijders én burgers. In reactie hierop ontstonden in Nederland de eerste solidariteitscomités, werden – bescheiden – politieke protesten georganiseerd en begonnen journalisten kritische verhalen te schrijven.’

Al tijdens die Algerijnse Oorlog werden enkele sleutelfiguren maatschappelijk actief, die later, in de jaren zestig, voortrekkers zouden worden van de protestbeweging van de jaren zestig. Het gaat onder anderen om activist en politicus Roel van Duijn (1943), studentenleider Ton Regtien (1938-1989), antikolonialisme-activist Sietske Bosgra (1935-2023) én politicus Huib Riethof (1941). Roel van Duijn is bekend van de Ban-de Bom-beweging en oprichter van Provo in 1965, maar hij vertelde dat de Algerijnse vrijheidsstrijder en latere president Ahmed Ben Bella zijn eerste held was. ‘Ben

Bella inspireerde zijn ‘enorme behoefte aan verzet’, vertelde Van Duijn later’, aldus Pas.

Regtien werd de Algerijnse kwestie ‘in zijn gezicht gesmeten’, zegt Pas, toen hij in de zomer van 1956 op vakantie was in Parijs, zo beschreef hij in zijn boek *Springtij*. De latere studentenactivist ontmoette daar een Algerijn, waarmee hij vriendschap sloot en met wie hij de stad verkende. Hij vertelde Regtien ook over de oorlog in Algerije en de oorlogsmisdaden die het Franse Vreemdelingenlegioen daar pleegde, de strijd van het FLN en het racisme in Frankrijk. Tijdens een van hun wandelingen kwam er plotseling een politieauto langs. Enkele agenten sprongen uit de auto, die de Algerijn arresteerden. Regtien was hevig verontwaardigd en besloot zich vanaf toen hard te maken voor de Algerijnse zaak.

Sietse Bosgra, die later bekend zou worden vanwege zijn strijd tegen de racistische apartheidspolitiek in Zuid-Afrika, reisde in de zomer van 1959 met zijn vriendin To van Albada met de motor naar

Noord-Afrika. Pas: ‘Ze wilden kijken hoe het de Algerijnse vluchtelingen verging en berichtten hierover in de sociaaldemocratische krant *het Vrije Volk*.’

Wapens en valse identiteitsbewijzen

Huib Riethof, inmiddels 81 jaar oud, vertelt dat hij betrokken raakte bij de Algerijnse Oorlog dankzij zijn vriendin Ellen Santen, die hij leerde kennen via de Arbeiders Jeugd Centrale, een socialistische jeugdbeweging. Ellens vader Sal Santen werkte als stenograaf bij *het Vrije Volk* en was daarnaast leider van de kleine maar zeer actieve trotskistische beweging in Nederland. En Ellens grootvader was de radicaal-linkse politicus en verzetsstrijder Henk Sneevliet, die in de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers werd gefusilleerd.

Riethof: ‘Mijn schoonvader was zwaar getraumatiseerd door de oorlog en voelde zich hier schuldig over, ook omdat veel van zijn familieleden waren vermoord en hij onvoldoende zou hebben gedaan om dit te voorkomen. Samen met zijn Griekse vriend Michel Raptis, die in 1958 Parijs ontvluchtte omdat de Franse autoriteiten hem in de gaten hielden, hielp hij het Algerijnse verzet waar hij kon.’

Riethof en Ellen Santen raakten onbedoeld ook bij het verzet betrokken. Ze gingen eind 1959 met de auto naar Parijs voor een vakantie, en namen op verzoek van Sal Santen ook een Franse kennis mee. ‘Ik wist niet dat onze Franse medereiziger valse identiteitspapieren bij zich had voor het Algerijnse verzet’, vertelt Riethof. Santen en Raptis zorgden voor identiteitskaarten voor in Frankrijk verblijvende Algerijnen, en troffen daarnaast voorbereidingen om vals Frans geld in omloop te brengen. Ze wilden de Franse economie destabiliseren en hadden bovendien in Marokko, in een voorstad van Casablanca, een geheime wapenfabriek opgezet die

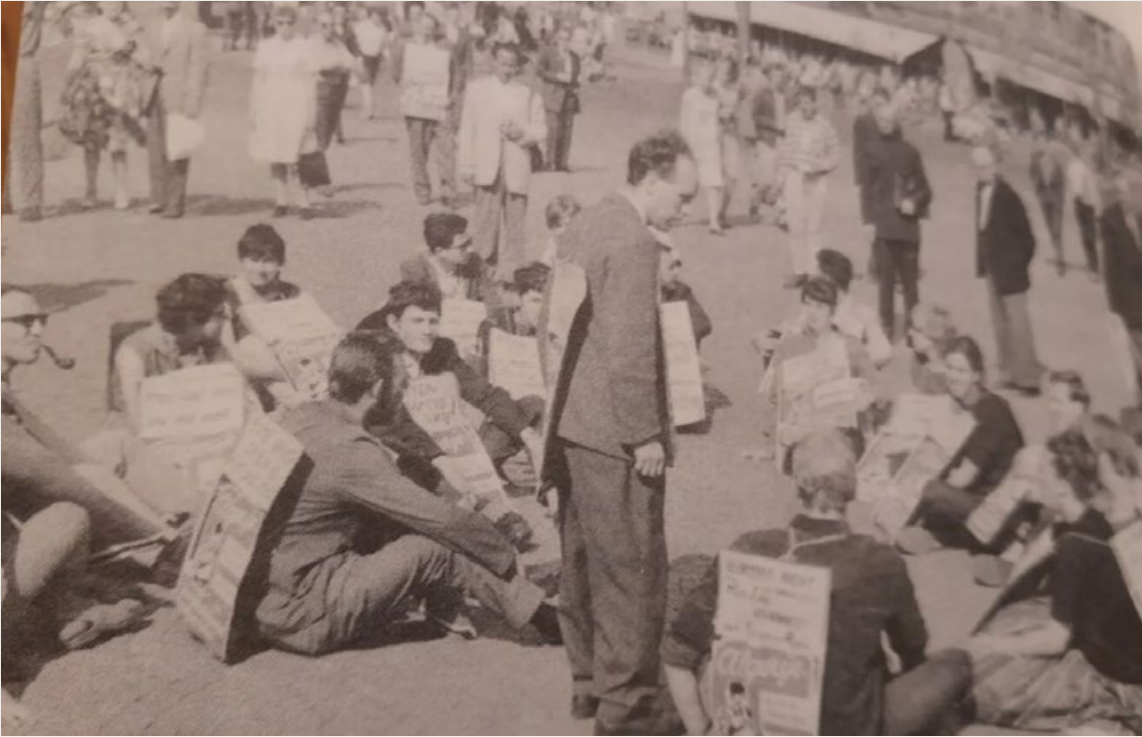
STUDENT HENK MULDER DEMONSTREERT IN DE RAADHUISSTRAAT IN AMSTERDAM VOOR DE ONAFHANKELIJKHEID VAN ALGERIJE, MEI OF JUNI 1962 (BEELD: HUIB RIETHOF)

wapens maakte voor de Algerijnse rebellen. Het verzet smokkelde die wapens – automatische vuurwapens en mortieren – vervolgens de Marokkaans-Algerijnse grens over. Huib en Ellen wisten niets van al deze activiteiten. Dat hoorden ze pas later, nadat de politie Santen en Raptis arresteerde.

Dit gebeurde in juni 1960, op het moment dat de kompanen van Santen en Raptis in Duitsland vals geld wilden laten gaan drukken. In 1961 volgde er een geruchtmakende rechtszaak in Amsterdam. Riethof: ‘Er was veel aandacht voor dit proces, ook internationaal. De beroemde Franse filosoof Jean-Paul Sartre en Natalia Trotski, de weduwe van Léon Trotski, stuurden de rechtbank brieven en Simone de Beauvoir ging zelfs naar Amsterdam om te getuigen.’ Uiteindelijk werden Santen en Raptis tot vijftien maanden cel veroordeeld, iets meer dan hun voorarrest. ‘Ze bekenden dat ze het verzet met valse papieren hadden gesteund, maar zwegen over de wapenfabriek. Als ze dit wel hadden gedaan

ALGERIJNSE VERZETSVROUWEN POSEREN VOOR DE CAMERA. VAN LINKS NAAR RECHTS: SAMIA LAKHDARI, ZOHRA DRIF, DJAMILA BOUHIRE, HASSIBA BENT-BOUALI. (BEELD: LA VRAIE BATAILLE D'ALGER, JACQUES MASSU, PLON, 1971. PUBLIEK DOEMIN, WIKIPEDIA, WIKIMEDIA COMMONS)

DEMONSTRATIE VOOR ONAFHANKELIJKHEID VAN ALGERIJE OP DE DAM IN AMSTERDAM, JUNI 1962. TE ZIEN ZIJN: IGOR CORNELISSSEN (UITERST LINKS, MET PIJP), HUIB RIETHOF (VIJFDE VAN LINKS), HENK MULDER (STAAND), SIETSE BOSGRA (RECHTS NAAST MULDER, ZITTEND EN OP DE RUG GEZIEN), ELLEN SANTEN (BOVEN HET HOOFD VAN BOSGRA) (BEELD: HUIB RIETHOF)

was hun straf wellicht een stuk hoger uitgevallen.'

Sietse Bosgra, To van Albada, de latere *Vrij Nederland*-journalist Igor Cornellijsen en andere progressieve studenten bemoeiden zich ook met het proces, vertelt historicus Niek Pas. 'Ze warent van mening dat de 'verkeerde mensen' werden berecht. In plaats van Santen en Raptis zouden minister van Buitenlandse Zaken Joseph Luns en minister van Justitie Albert Beerman voor de rechter moeten verschijnen. Dankzij 'hun stilzwijgen en hun laffe praatjes', zo schreven Bosgra en consorten in hun pamfletten, was de Nederlandse regering medeverantwoordelijk voor 'de gruwelijke onderdrukking' van de inwoners van Algerije. De Algerijnse vrijheidsstrijd stond niet op zichzelf, vonden ze, maar maakte deel uit van een breder streven: het ontwaken van de derde wereld.'

Martelingen

In 1963 maakte Huib Riethof een reis naar het onafhankelijke Algerije. 'Ik bezocht Raptis in Algiers. Hij had een invloedrijke positie gekregen en was de adviseur van president Ben Bella geworden. Ze moesten twee jaar later allebei vluchten, toen in juni 1965 het leger de macht in het land overnam. Maar zover was het in 1963 nog niet. Toen was de linkervleugel van FLN nog dominant. Er was een soort Algerijnse lente, met ideeën over zelfbeheer en een collectivistische, socialistische revolutie.'

De Algerijnse vrijheidsstrijder en historicus Mohammed Harbi, een kameraad van Ben Bella en ook minister in diens kabinet, nam Huib Riethof mee naar een boerderij. Harbi was hier enkele jaren eerder gevangengezet door het Franse leger. 'Toen hij voor de stal stond, waar hij gemarteld was en zijn makers waren gedood, stortte hij hele-

maal in. We zijn toen huilend met de bus weer terug naar Algiers gegaan.' Harbi werd na de coup van 1965 gearresteerd, in de gevangenis gegooid en na enkele jaren onder huisarrest geplaatst. Hij vluchtte in 1973 via Tunesië naar Frankrijk. Daar kwam Riethof hem jaren later weer tegen. 'Het was een emotioneel weerzien. En we schudden elkaar stevig de hand.'

Revolutionair vuur

Fatima Faïd, raadslid in Den Haag voor de Haagse Stadspartij, had een Algerijnse vader die actief was voor het FLN in Frankrijk. Via hem weet ze veel over wat er in de jaren vijftig en zestig gebeurde in Algerije en in Frankrijk. Vader Ameer Faïd hield volgens haar een nare kater over aan de coup van 1965. 'Had hij daarom al die jaren gestreden tegen de Fransen? Mijn vader wilde niet teruggaan naar Algerije. Hij besloot om naar het noorden te reizen,

naar Amsterdam, maar bleef hangen in Den Haag', vertelt Faïd.

Over de precieze verzetsactiviteiten van haar vader voor het FLN in Frankrijk wil ze niet veel kwijt. Ook niet over zijn mogelijke betrokkenheid bij terroristische aanslagen. 'Hij zat in het verzet. En deed alles wat je kunt bedenken. Meer wil ik daar niet over zeggen', laat ze weten. Haar vader heeft een tijdlang in Franse gevangenschap gezeten, maar daarover wilde hij daarna nooit praten. 'Ik weet dat hij gemarteld is, maar de precieze details weet ik niet.'

In Nederland bouwde Ameer Faïd een nieuw leven op. Hij trouwde met een Portugese vrouw, die gevlucht was voor de fascistische dictatuur van António de Oliveira Salazar. 'Mijn vader bemoeide zich, toen hij hier ging wonen, nauwelijks nog met de Algerijnse politiek. In de jaren negentig heeft hij nog één keer gedemonstreerd tegen de burgeroorlog die Algerije op dat moment verwoestte.' Dat de Algerijnse Oorlog voor Ameer Faïd wel degelijk nog belangrijk was, is af te leiden uit het feit dat hij een van zijn dochters, Fatima's zus Djamila, vernoemde naar Djamila Bouhired, de roemruchte Algerijnse vrijheidsstrijdster. 'Bij Djamila Bouhired is het revolutionaire vuur nooit gedoofd', vertelt Faïd. 'Als tachtigplusser stond ze tijdens de demonstraties van 2019 opnieuw op de barricades om te protesteren tegen het autoritaire regime in Algiers.'

Koloniale erfenissen

De Algerijnse Oorlog is meer dan zestig geleden geëindigd, maar heeft nog niet aan actualiteit ingeboet, besluit Fatima Faïd. 'Er is nog steeds een groot sentiment in Frankrijk, dat ze Algerije nooit weg hadden moeten geven.' De erfenis van het kolonialisme werkt bovendien door, wat nu heel zichtbaar is geworden door de hevige rellen na de politimoord op de 17-jarige

Indonesische en Algerijnse onafhankelijkheid

Tussen de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog (1945-1949) en de Algerijnse Onafhankelijkheidsoorlog bestaan interessante parallellen, vertelt Niek Pas. Nederland wilde Nederlands-Indië behouden en ook Frankrijk wilde Algerije onder geen beding opgeven. Nederland en Frankrijk zetten grof geschut in om hun doel te bereiken, wat tot veel burgerslachtoffers leidde. Ook maakten beide landen zich schuldig aan buitenrechtelijke executies en martelingen. Maar hoewel ze militair het overwicht hadden, verloren ze de oorlog dankzij de politiek – Nederland omdat de Verenigde Naties, met name de Verenigde Staten felle kritiek uitten; Frankrijk ook vanwege kritiek van het buitenland, maar vooral omdat president Charles de Gaulle inzag dat de tijden waren veranderd en Algerije maar beter onafhankelijk kon worden.

Reactionaire krachten in Nederland en Frankrijk konden dit niet verkroppen: in Nederland leidde dit in 1947 tot plannen voor een staatsgreep door oud-premier Pieter Sjoerds Gerbrandy en 'Soldaat van Oranje' Erik Hazelhoff Roelfzema, waarbij PvdA-voorman Koos Vorrink vermoord moest worden. Uiteindelijk kon de coup worden verijdeld, omdat de militaire inlichtingendienst werd getipt en maatregelen trof.

In april 1961 pleegden vier Franse generaals een putsch in Algiers. Ze hoopten dat de rest van het leger hen zou steunen en De Gaulle zou afzetten. De coup faalde, omdat het leeuwendeel van het Franse leger en het Franse volk achter De Gaulle bleven staan. Een jaar later pleegde de extreemrechtse Franse terreurgroep Organisatie van het Geheime Leger (OAS) een mislukte aanslag op De Gaulle.

Ten slotte kun je de positie van de Harki's, Algerijnen die

voor de Fransen vochten en na de onafhankelijkheidsoorlog massaal naar Frankrijk zijn gevlucht, goed vergelijken met die van de Molukkers die voor het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) vochten. 'Net als de Molukkers voelen Harki's zich achtergesteld en vragen ze om erkenning', zegt Niek Pas.

Ondanks deze overeenkomsten zijn de verschillen tussen beide dekolonisatieoorlogen groter, aldus Pas: 'De oorlog in Algerije was veel dichterbij, vlakbij Europa, aan de andere kant van de Middellandse Zee. Daarnaast was Algerije officieel een Franse provincie, die in de ogen van Parijs onlosmakelijk met Frankrijk verbonden was, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Marokko of Vietnam. Er woonden in Algerije een miljoen Europeanen, met naast een half miljoen Fransen ook veel Italianen, Grieken en Maltezers, en daarenboven een grote Joodse gemeenschap van meer dan honderdduizend mensen. Zij hebben na de onafhankelijkheid in 1962 bijna allemaal het land moeten verlaten.'

Belangrijk is tevens dat de Algerijnse Oorlog voor een *regime change* in Frankrijk zorgde. In 1958 kwam De Gaulle aan de macht, de held van de Tweede Wereldoorlog. De Franse kolonisten, de *pieds noirs* (zwartvoeten) hoopten dat De Gaulle hun zaak zou steunen, maar hij besloot uiteindelijk de Algerijnse onafhankelijkheid te accepteren. De Vijfde Republiek gaf de president veel macht, maar Frankrijk werd niet – wat door sommige linkse critici werd gevreesd – een fascistische dictatuur. Pas: 'Charles de Gaulle was een democraat. Hij was, omdat hij zowel onder het leger als onder het Franse volk over veel moreel gezag beschikte, de enige die de oorlog tot een goed einde kon brengen. De Gaulle koos verstandig.' ●

Noord-Afrikaanse Nahel. 'De politiebonden hebben het nu over het uitroeien van ongedierte. Dat zeiden ze in de tijd van mijn vader ook. Als je mensen dehumaniseert, dan is alles geoorloofd.'

België en Nederland worstelen eveneens met hun koloniale verleden en met de multiculturele samenleving, vervolgt Faid. 'In Den Haag heeft 72 procent van de mensen onder de vijftientig een biculturele achtergrond. De witte gemeenschap heeft geen meerderheid meer. Veel witte mensen vinden dit eng. Het betekent dus dat er een nieuwe generatie komt en daar volgt weer een nieuwe generatie op. Deze mensen gaan de toekomst mede vormgeven. Ik denk dat dit goed is, maar het betekent ook dat

je met je koloniale, racistische verleden in het reine moet komen en de multiculturele realiteit moet accepteren. Doe je dat niet, blijf je in oude koloniale patronen denken, dan gaan we meer van dit soort situaties krijgen, zoals de onrust in Frankrijk nu.'

De onvrede van mensen van kleur, zwarte mensen, in Frankrijk, maar ook in België en Nederland, zit heel diep. 'De derde en vierde generatie nakomelingen van immigranten leven nog steeds in een gemarginaliseerde positie. Zij accepteren dit niet. Ik zeg niet dat geweld per definitie oké is, maar ik spreek wel Martin Luther King na, die zei: 'Geweld is de stem van de mensen die niet gehoord worden.' We moeten dus echt aan de slag.' ●

AMEUR SAID MET EEN TATOEGE, WAAROP EEN DOLK STAAT MET EEN SLANG EROMHEEN GEDRAAI. FLN-VERZETSSTRIJDERS ZETTEN BIJ ELKAAR TATOEGES. (BEELD: FATIMA FAID)

Kosovaren eindelijk visumvrij Euro

Vanaf komend jaar kunnen Kosovaren eindelijk visumvrij door de Europese Unie reizen. Jonge Kosovaren willen graag Europa ontdekken. 'We leven sinds de Balkanoorlog zeer geïsoleerd.'

● PINA BONTIUS

In een café dicht bij de Universiteit van Pristina zit een grote groep studenten. Het is maandagochtend, alle terrassen zitten stampvol met jongeren. Iedereen kletst uitgelaten en de nieuwste Albanese hits klinken over het terras.

Journalistiekstudenten Lëndina (21) en Eduartë (20) hebben net een van de laatste tentamens achter de rug. Straks duiken ze de bibliotheek in om te studeren voor de overige toetsen, maar eerst wat ontspannen. Lëndina zucht glimlachend. 'Na de toetsen is het eindelijk tijd voor vakantie. Ik denk dat ik helemaal instort!' Ze beeldt het lachend uit. Hun zomervakantiebestemming zal zoals elk jaar buurland Montenegro zijn. Vrij vertrekken zit er namelijk nog niet in. Kosovo is momenteel het enige land in de

Balkan waaruit inwoners nog niet vrij kunnen reizen. Uiterlijk begin 2024 komt daar verandering in. Dat betekent veel voor jonge Kosovaren, ze kunnen Europa straks voor het eerst zelf ontdekken.

Voornamelijk het doorsuddende conflict met Servië – dat de onafhankelijkheid van Kosovo weigert te erkennen – zorgt ervoor dat inwoners van Kosovo niet vrij kunnen reizen. 'We leven sinds de oorlog in de jaren negentig eigenlijk zeer geïsoleerd', vertelt Lëndina. 'Veel jonge Kosovaren zouden Europa dolgraag willen verkennen en er een tijd studeren of werken.'

Ook de lange, ingewikkelde en dure procedures die doorstaan moeten worden voor toegang tot de Europese Unie en het Schengengebied zorgen ervoor dat de inwoners van Kosovo op dit moment terughoudend zijn.

'Door wat de EU, voornamelijk in economische zin, voor ons betekent, is Kosovo erg op Europa gesteld', vervolgt Lëndina. 'Het Westen heeft ons na de oorlog in 1999 veel gebracht. Ondanks dat hebben we bijna geen zelf opgedane kennis van wat er in Europa speelt. Simpelweg omdat we de kans niet hebben gehad om erheen te gaan. We zijn bereid om goede connecties te maken, dat maakt de situatie soms frustrerend.'

Enkel de aanvraag van een Schengenvisum kost al zo'n tweehonderd euro. Vervolgens is het nog maar de vraag of de gehele procedure succesvol doorstaan wordt en er daadwerkelijk een visum wordt verstrekt door de ambassade. De lonen in Kosovo zijn aanzienlijk lager en maken

'Visumvrijheid is voor Kosovo een stap richting een lidmaatschap van de Europese Unie'

alleen al de mogelijkheid om een aanvraag te doen kleiner. Volgens het Kosovaars Statistiekbureau (ASK) verdienen mensen tegenwoordig in de meeste sectoren zo'n vijfhonderd euro per maand.

Eduartë: 'Omdat Kosovo een land in heropbouw en transitie is, heeft niet elk land hier een ambassade. Voor verblijfsaanvragen voor de meeste Europese landen moet je als Kosovaar meermaals naar de

LENDINA IN EEN CAFÉ IN DE KOSOVARSE HOOFDSTAD PRISTINA

opa in

KOSOVO (PRISTINA, BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

‘Met de visumvrijheid in zicht kunnen we eindelijk zelf kennis opdoen en Europa ontdekken’

straks niet tot een braindrain waarbij alle knappe koppen Kosovo verlaten voor een betere toekomst in de EU? Volgens de Kosovaarse antropoloog Valon Shkodra, werkzaam aan het Instituut van Albanologie, zijn deze zorgen onterecht. ‘Voor even, zeg drie maanden, zullen veel mensen het land verlaten. De meeste opgeleide inwoners van Kosovo zullen echter terugkeren. Visumvrijheid betekent namelijk niet dat je ergens onbeperkt mag verblijven.’

Eduartë en Lendina zijn het erover eens dat ze graag in Kosovo willen investeren met de kennis die ze in het buitenland hebben opgedaan. ‘Als visumvrijheid straks werkelijkheid is, zullen we de reismogelijkheid absoluut benutten. We zien het als een tijdelijke verkenningsstocht. Daarna keren we, net als veel van onze

leeftijdsgenoten, uit liefde voor Kosovo terug. We willen met onze opgedane kennis de situatie hier verbeteren.’

Dua Lipa

Lëndina vertelt dat als ze in het buitenland komt, ze mensen vertelt over het verleden en de huidige situatie in Kosovo. ‘Iedereen hier krijgt straks de kans om datzelfde te doen. Veel van ons zien het ook als missie om in lijn met onze ouders een vreedevolle strijd voor Kosovo door te zetten. Onze ouders hebben ten tijde van de Kosovo-oorlog met Servië, eind jaren negentig, hard gevochten voor dit land. Ze wilden dat de komende generaties hier in vrijheid kunnen leven. We willen geen wraak, geen lijden en geen onrust. Enkel vrede. Door visumliberalisatie krijgen we toegang tot Europa. We kunnen onze stem laten horen. Kosovaren voelen zich sterk verbonden met de EU. We willen ons graag openstellen naar de wereld. We zijn het jongste land van Europa en daarom willen we iedereen onze potentie laten zien. We willen tonen wat we kunnen.’

EDUARTË IN DE KOSOVARSE HOOFDSTAD PRISTINA

ambassade in Macedonië afreizen om na te gaan of je aanmelding goed verloopt. Naast een smak geld kost de visumprocedure dus ook veel tijd.’

Knappe koppen

Op 18 april dit jaar kwam er tot opluchting van veel Kosovaren perspectief. De Europese Commissie liet weten dat Kosovo aan alle eisen voldoet om vrijstelling van de visumplicht te krijgen. Kosovaren mogen vanaf komend jaar binnen een tijdsbestek van een half jaar maximaal negentig dagen in een Schengen- of EU-land verblijven. En als het Euro-

pees systeem voor reisinformatie en -autorisatie (ETIAS) de nieuwe regels eerder weet door te voeren, wordt de visumvrijheid wellicht in 2023 nog werkelijkheid.

De stemming is positief onder de studentengroep: ‘Met de visumvrijheid in zicht kunnen we eindelijk zelf kennis opdoen en Europa ontdekken. Dat zal ervoor zorgen dat er een betere verbinding komt tussen Europa en Kosovo. We komen nauwer met elkaar in contact te staan. Visumvrijheid is voor Kosovo een stap richting lidmaatschap van de Europese Unie.’

Maar leidt visumvrijheid

Lëndina en Eduartë laten zich inspireren door de Kosovaarse wereldsterren Dua Lipa en Rita Ora. Eduartë glimlacht. ‘Het maakt ons trots dat er artiesten zijn die Kosovo internationaal op de kaart zetten. Dat willen wij ook doen. We voelen veel spirituele connectie met dit land. Ook al biedt Kosovo ons nog niet veel, mijn hart en ziel zullen altijd hier zijn. Dit land is alles voor ons.’ ●

Goed dat het kabinet is gevallen?

Het is bijtjesdag in politiek Nederland. Mark Rutte, Sigrid Kaag, Wopke Hoekstra, Farid Azarkan en Sylvana Simons: allemaal verlaten ze de politiek. het kabinet is gevallen. Is de weg gebaad voor heerschappij van Caroline van der Plas' BBB? Een extra groot panel reageert op de stelling: het is goed dat Rutte-IV is gevallen.

HET TORENTJE - OOK DAAR KOMT NA DE VERKIEZINGEN
EEN VACATURE (BEELD: PIXABAY)

Zouhair Saddiki,
hogeschooldocent economie

'Dit kabinet was sinds de uitslag van de Eerste Kamerverkiezingen op den duur onhoudbaar geworden. Immers, qua zetelaantallen heeft rechts een meerderheid in de Eerste en Tweede Kamer. Rutte heeft met zijn Ruttiaanse schaakstukken die van Machiavelli overtroffen sinds Sigrid Kaag het niet heeft gedurfd om de stekker eruit te trekken in 2021. Je kan er bestuurlijk-politiek, moreel, juridisch en democratisch veel van vinden, maar het gaat en draait nu eenmaal om de macht.

'Ik verwacht dat er een minderheidskabinet komt'

Ik verwacht in elk geval een minderheidskabinet en ik denk dat een 'agro-sociaal-liberaal' kabinet geformeerd kan worden tussen de VVD, BBB en de PvdA met een gedoogconstructie van CDA en JA21.' ●

Ahmed Abdillahi,
postbezorger

'Nederland is echt toe aan herstel na 13 jaar Rutte. De VVD heeft een enorme ravage aangericht in het land. De kloof tussen arm en rijk is ongekend gegroeid. In de jaren van Rutte had het bedrijfsleven een carte blanche. Gewone mensen hadden het nakijken. De achterban van Rutte heeft zwaar geprofiteerd. We hebben echt jaren nodig om alle schade te herstellen. En als je kijkt naar de reden voor de val van het kabinet: die paar duizend nareizigers is echt peanuts. Daar ga je geen kabinet voor laten klappen.

'We moeten af van het doorgeschooten neoliberalisme'

Maar in Nederland is migratie zo'n vies woord geworden, dat het wel kan. We hebben een nieuw, positief verhaal over migratie nodig. Eerlijk waar: als alle migranten nu staken, dan staat heel Nederland stil. We moeten af van die negativiteit en af van het doorgeschooten neoliberalisme. De kloof moet worden gedicht door partijen met een echt sociaaldemocratische agenda, waarin de spreiding – en diversiteit voeg ik daar aan toe – van kennis, macht en inkomen weer centraal staat.' ●

Dit vindt ons panel

Ibrahim Özgül,
ondernemer en bestuurder

'Het is goed dat een kabinet valt dat er al jaren is, maar niet echt vooruitkomt. Ik denk dat er ook vernieuwing nodig is in Nederland. Toch ben ik bang dat de VVD weer keihard terugkomt, door PVV- en BBB-stemmers voor zich te winnen die tegen migratie zijn. De VVD kan ermee pronken dat ze zo graag migratie in wil dammen, dat de partij de val van het kabinet ervoor overheeft. Terwijl zoveel Nederlanders al jarenlang wachten op

huisvesting, goede zorg en klimaatbeleid, loopt Rutte weg. Hoewel de buitenlanders het inderdaad lastig hebben, lopen ook Nederlanders aan tegen langere wachttijden voor een woning, duurdere zorg en inflatie. Ik denk eerlijk gezegd dat in BVNL in een volgend kabinet kan komen, omdat ze een migratiestop willen. Misschien kan Denk erbij om het evenwicht te bewaken.' •

Mostafa Hilali,
militair

'Ik laat de evaluatie van dertien jaar Rutte over aan de politicologen. Voor mij is het belangrijker hoe we vooruit kunnen in Nederland. Ik hoop dat biculturele Nederlanders zich realiseren dat zij daarin een belangrijke rol hebben te vervullen. Het valt op dat ze bij verkiezingen vaak wegbleven. Daar lijken rechtse partijen van te profiteren, als je kijkt naar de peilingen. Daar is Nederland niet bij gebaat. Het is belangrijk dat Nederland weer koerst richting het midden en links. De echte problemen in het onderwijs, het klimaat en de woningbouw moeten opgelost worden. Niet de gepercipieerde problemen zoals migratie. Dat laatste wordt vooral

'Ik gun Nederland een vrouwelijke premier'

verkondigd door mensen die helemaal niks met migratie te maken hebben. Het is dan ook diep triest dat het CDA en D66 hebben meegewerkt aan restrictief migratiebeleid.

Partijen moeten weer terug naar de kern. Laat symboolpolitiek liggen. Ik gun Nederland een vrouwelijke premier in 2023, die de echte problemen gaat aanpakken. Het is tijd. Landen die in het Westen te boek staan als 'vrouwonvriendelijk', zoals Bangladesh en Pakistan, zijn ons al voorgegaan. Het is hoog tijd!' •

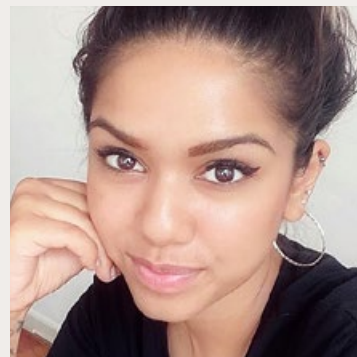

Dimple Sokartara,
communicatieadviseur

'Ik vind het jammer dat een kabinet valt, dat is nooit goed nieuws. Het einde van Rutte is gekomen en de val biedt daarbij de kans op vernieuwing. Onder het bewind van Rutte hebben we veel problemen ondervonden, die ook allemaal nog verre van opgelost zijn. Concrete voorbeelden zijn de woningcrisis, koopkrachtverlies, de toeslagenaffaire, studiebeurzen.

Ik zou zeggen dat het tijd is voor een kabinet dat zich minder richt op Nederland als bedrijf en meer op de mensen. Ik begrijp dat economische zaken belangrijk zijn, maar ik heb het gevoel gehad dat bedrijven de afgelopen jaren veel meer ondersteuning hebben ontvangen dan mensen en gezinnen, die het moeilijk gehad hebben.' •

'Het is tijd voor een kabinet dat zich minder richt op Nederland als bedrijf'

Anushka Soekhradj,
sociaal werker

'Ik ben blij dat het kabinet gevallen is. Ik dacht dat het nooit zou gebeuren. Nederland is in de afgelopen jaren een groot commercieel bedrijf geworden, pre-

'Ik dacht dat het kabinet nooit zou vallen'

cies zoals de VVD voor ogen had. Maar niet te vroeg juichen, eerst zien wat ervoor in de plaats komt.' •

‘Het meest waarschijnlijk is dat we een nog rechtser kabinet krijgen, met de VVD en BBB als motorblok’

Nadim Mansour,
psychiater

‘Ja het is goed dat Rutte-IV is gevallen, want dat biedt kansen om de VVD te verdrijven – de partij van het neoliberalisme en de witgewassen vreemdelingenhaat. Maar ik verwacht niet dat het gaat lukken. Het meest waarschijnlijk is dat we een nog rechtser kabinet krijgen, met de VVD en BBB als motorblok.’

Ik zie het liefst een coalitie die de klimaattransitie en het wegnemen van sociale ongelijkheden centraal heeft staan. Dat kan alleen gebeuren wanneer PvdA en GroenLinks als grootste uit de bus komen: heel onwaarschijnlijk. Een coalitie van die partijen met D66, de Christen-Unie en de PvdD zou mooi zijn, maar haalt waarschijnlijk geen meerderheid.’ ●

Jakob de Jonge,
kunstenaar

‘Ik ben niet rouwig dat dit kabinet is gevallen. Alle kabinetten Rutte hebben de problemen voor zich uitgeschoven. Elk ministerie zit met een grote crisis: landbouw, onderwijs, jeugdzorg, ouderenzorg, defensie. Rutte is absoluut niet de man om problemen op te lossen. De achterliggende reden voor de val laat zien hoe ontzettend cynisch deze val is. Rutte heeft het kabinet laten klappen op een zeer machiavellistische manier: het idee dat de VVD toch weer de volgende verkiezingen wint.’

Het is een pure machtsgreep, met asiel als excuus. Rutte wist anderszins goed dat andere partijen niet akkoord zouden gaan met bepaalde eisen die hij stelde. Vooral de ChristenUnie. Het is zeer

wreed en tekenend voor Ruttes gebrek aan morele autoriteit, dat hij asiel heeft gekozen om het kabinet te laten klappen. Een soort nareisverbod voor kinderen uit oorlogsgebieden. Het kan hem echt geen bal schelen. Hier schaam ik me echt voor.

Je kan er heel bitter van worden als je niet oppast. Dat wil ik niet. Ik ben helaas ook teleurgesteld in de linkse partijen. Ze zijn onzichtbaar geweest op alle fronten. Ze hebben geen brug kunnen slaan naar gewone mensen en zich alleen geprofileerd op elitaire onderwerpen, zoals het klimaat. Onderwerpen zoals armoede, vrede en oorlog, daar duiken ze voor weg. Ik vrees dat we een ultrarechts kabinet krijgen, maar hoop op een links wonder.’ ●

‘Alle kabinetten Rutte hebben de problemen voor zich uitgeschoven’

Yuval Gal,
antizionist

‘Rutte was niet alleen een slechte premier, hij was ook superracistisch en corrupt. Wij moeten zo snel mogelijk van hem af. Daarom is het goed wat er nu gebeurt. Ik hoop dat linkse partijen niet in het frame trappen dat vluchtelingen een probleem zijn. Wij zitten in een racismecrisis, niet in een asielcrisis. Ik ben lid van BIJ1 en heb een revolutionaire visie van een systeem

‘Linkse mensen moeten hard werken om een alternatief op te bouwen’

waarin mensen centraal staan en niet winsten van een piepklein deel van de maatschappij. Maar ik ben ook een realist en ik denk dat het helaas nog lang gaat duren voordat wij een kabinet-Sylvana Simons gaan zien. Dat betekent voor mij dat linkse mensen hard moeten werken om een groot principeel alternatief op te bouwen.’ ●

‘Als ik denk aan Rutte is dat het wel: dossiers die maar voort bleven duren en dan vaak nog erger bleken dan gedacht’

Simcha de Vries,
werkt in de dienstverlening

‘Ja, het is goed dat het kabinet is gevallen. Er valt van alles te zeggen over het specifieke onderwerp waarover ze gevallen zijn. Maar wat voor mij als een paal boven water staat, is dat dit kabinet was uitgeregeerd. Elk onderwerp leek bij deze partijen automatisch als crisis bestempeld te worden.

De belangrijkste taak voor de linkse partijen lijkt me nu om niet mee te gaan in de wens van de VVD om asiel en asielzoekers het hoofdthema van de campagne te maken. Zet maar in op het onvermogen van de VVD om op onderwerpen als

aardbevingsschade in Groningen, het toeslagenschandaal, het stikstofdossier vooruitgang te boeken. Als ik denk aan Rutte is dat het wel: dossiers die maar voort bleven duren en dan vaak nog erger bleken dan gedacht.

Mijn hoop is dat bij een komend kabinet, de VVD dan ook in de oppositiebankjes belandt. Ik hoop ook op veel nieuwe mensen op de verschillende lijsten. Ik merk dat ik met een groot deel van de huidige lichte Kamerleden klaar ben. Het is tijd voor een nieuw begin, met nieuwe mensen en vooral iemand nieuw in het torentje.’ ●

‘Europese politici willen gewoon geen Afrikanen op hun continent’

Terwijl migranten de woestijn in worden gestuurd zonder voldoende eten en drinken, gaat de EU verder met het sluiten van een migratiedeal met Tunesië. Deze vluchtelingen lijken voor Europese leiders geen waarde te hebben, schrijft Yvonne Snitjer.

● YVONNE SNITJER

Terwijl de EU een partnerschap met Tunesië ondertekent, worden vele migranten door de Libische grenswacht gered. Voor een enkele is het te laat, overige worden naar een ziekenhuis gebracht, medisch onderzocht en krijgen opvang.

Op 16 juli hebben de premiers Mark Rutte (Nederland) en Giorgia Meloni (Italië) met Europese Commissievoorzitter Ursula von der Leyen namens de Europese Unie een ‘strategisch partnerschap’ ondertekend met president Kais Saïed van Tunesië. Dat deze man niet gekozen is door de bevolking en verantwoordelijk is voor het vastzetten van journalisten, rechters en oppositie, doet er blijkbaar niet zoveel toe. Bij velen lijkt het gevoel te zijn ontstaan dat Europa alleen maar toejuicht dat Saïed verantwoordelijk is voor een extreme groei van racistisch geweld in zijn land. Deze overeenkomst geeft in elk geval die indruk.

Europa laat vaker zien hoe het racistisch te werk gaat. Men blijft dat stelselmatig ontkennen, maar de praktijk laat zien dat de werkelijkheid anders is. Kijk naar de voorkeursbehandeling van vluchtelingen uit Oekraïne. Scholen worden voor hen gebouwd. Medische zorg wordt geregeld en ondertussen is men actief bezig daar waar mogelijk deze vluchtelingen te ondersteunen. Zorg, zoals het moet. Elkaar helpen, zeker als het degene om welke

reden dan ook minder gaat.

Hoe anders is het voor burgers, voor vluchtelingen, voor migranten uit Afrikaanse landen. De situatie op het Afrikaans continent is niet goed te noemen. Of het nu gaat om conflicten, economische uitdagingen, droogte of extreme regenbuien, elk van de 54 landen kent zijn eigen uitdagingen. Tunesië is een arm land. De grootste inkomstenbron van haar economie is toerisme. Na de Arabische Lente heeft het land een grote klap gekregen. Helemaal nadat het in 2015 te maken kreeg met meerdere

BEELD: PIXABAY

Eind vorig jaar waren er verkiezingen in Tunesië. Maar 11 procent van de kiezers heeft gestemd, de onvrede in het land was groot. Enkele weken later deed Saïed een meesterlijke zet. Hij hield een speech waarin hij de aandacht richtte op de sub-Sahara en de aanwezigheid van vele zwarte migranten

niet een reden te zijn om de relatie met Tunesië onder de loop te nemen. Diverse landen hadden al miljoenen in het land gestoken. Politici in Europa zullen hebben gedacht dat het mooi zou zijn dit gezamenlijk vanuit de EU uit te breiden, zeker als dit gekoppeld kon worden aan de eis dat Tunesië migranten tegenhoudt en illegaal in Europa verblijvende Tunesiërs laat terugkomen. De speech die Saïed toen hield, lijkt dan ook goed in het straatje van Europa te passen.

De afgelopen tijd, na een eerste overleg met de EU, zijn vele migranten in Tunesië hardhandig richting de woestijn gedreven. Terwijl er burgers zijn die migranten trachten te helpen, lijkt de overheid een andere mening te hebben. Terwijl de migranten de woestijn in zijn gestuurd zonder voldoende bescherming, water en eten, gaat de EU verder met het sluiten van een deal. Deze migranten, maar ook de burgers van Tunesië zelf, lijken voor Europa geen waarde te hebben. Europese politici willen gewoon geen Afrikanen op hun continent en kijken niet verder dan dat, want ze komen niet met een duurzame oplossing voor deze doorgaande migratie. Een echte oplossing ligt voor de hand: maak het verblijf van deze mensen in Europa legaal en verleen hen met of zonder visum toegang tot onze landen. ●

‘Migranten die al jaren in Tunesië woonden en werkten, werden opeens ontslagen

grote ISIS-aanvallen in toeristische gebieden en elders in het land. Vanaf dat moment kreeg Tunesië dan vele miljoenen vanuit Europa voor betere grensbewaking op zee en op land, maar ook financiën om de economie op gang te brengen.

Wat maakt dat de EU gelooft dat de Tunesische economie nu wel zal verbeteren? Veel belemmeringen voor economische groei hangen samen met Tunesische systemen, processen en wetten in het land. De vraag is of Europees geld het verschil zal maken. Het hele systeem dat is gebouwd vanuit een dictatuur om een dictator te ondersteunen. Waarom zou Saïed dat omver willen werpen?

ten in Tunesië. Zij zouden verantwoordelijk zijn voor de economische malaise en zouden het land willen omvolken. Die speech verlegde opeens alle aandacht: die richtte zich niet meer op zijn werkwijze ten aanzien van justitie, de politieke oppositie, et cetera, maar gaf Tunesiërs een vrijbrief om hun onvrede te uiten richting ‘zwart Afrika’. Migrant die al jaren woonden en werkten in Tunesië werden opeens ontslagen en de deur uit gezet. Geweld richting de zwarte migrant nam toe. Vanuit burgers, maar ook politie.

Van verschillende kanten kwamen er veroordelingen van de speech, maar voor Europa lijkt dit

Kunnen witte Nederlanders de san

Integratie is in de grote steden een belangrijk thema. Daarbij wordt doorgaans gekeken naar migranten. Maar hoe geïntegreerd zijn mensen zonder migratieachtergrond eigenlijk in hun multiculturele buurt?

MAURICE CRUL (BEELD: YOUTUBE)

● MARISKA JANSEN

In de kwart eeuw dat socioloog Maurice Crul werkt als onderzoeker keek hij steevast naar de positie van migranten. Naar nieuwkomers in Nederland, hun kinderen en kleinkinderen. Met Frans Lelie deed hij onderzoek naar de integratie van tweede generatie migrantenjongeren in diverse wijken. Daarbij onderzocht hij voor het eerst ook een groep van jongvolwassenen zonder migratieachtergrond uit diezelfde buurten. Een van de opvallende dingen in deze 'controlegroep' was dat ze in gemengde buurten woonden, maar dat hun vriendengroep nauwelijks gemengd was. Een onverwachte uitkomst die aanzette tot een nieuw onderzoek dat nooit eerder is gedaan: hoe geïntegreerd zijn Nederlanders zonder migratieachtergrond eigenlijk in hun multicul-

turele buurt?

Ze onderzochten bewoners van gemengde buurten in Amsterdam, Rotterdam, Antwerpen, Malmö, Hamburg en Wenen en zagen een opvallend patroon. Veel mensen zonder migratieachtergrond integreren nauwelijks in hun multiculturele buurt, ze zitten vooral in hun eigen witte bubbel.

Waarom is die vriendenkring zo wit?

'Het gaat regelmatig over nieuwkomers in de stad. Ze komen vaak pas op latere leeftijd in die steden wonen, om te studeren of te werken. Hun vroege jeugd was in een homogene omgeving. Dat hebben we gecontroleerd door te kijken hoe gemengd hun basisschool was. Veel van deze stedelingen zijn er niet gewend aan om te gaan met culturele diversiteit. Een andere belangrijke uitkomst van ons onderzoek is dat 'mengen' niet vanzelf gaat. Het is niet zo dat als je in een gemengde wijk woont, je dan ook een gemengde vriendenkring krijgt.'

Hoeveel procent van Amsterdam en de grote steden behoort straks tot die nieuwe witte minderheid?

'Meerderheid-minderhedensteden zijn een fenomeen dat je nu overal in Europa ziet. De voormalige meerderheid in de grote steden, mensen zonder migratieachtergrond, krijgt nu een minderheidspositie. In Amsterdam is dat al tien jaar het geval, in Rotterdam ruim vijf jaar. Je ziet dat die trend verder doorgaat. Als je naar de jongeren onder de vijftien jaar kijkt, dan is in veel stadsdelen iets meer dan een derde nog van Nederlandse afkomst. Als je naar de nog jongere leeftijdsgroepen kijkt, zijn de jongeren zonder migratieachtergrond een steeds kleinere groep.'

Is dat eerder gebeurd in de geschiedenis?

'Er is in het verleden wel vaker sprake geweest van veel migratie, met name rond de zestiende en zeventiende eeuw naar de stad Amsterdam. Maar dat zou je een ander type migratie kunnen noe-

men. De migranten kwamen voornamelijk uit buurlanden of waren Sefardische joden uit Spanje en Portugal. Nu is er ook veel migratie van buiten Europa, uit veel verschillende werelddelen. De verschillen tussen Nederlanders en de migranten zijn groter dan toen. Dus ja, je kunt zeggen dat dit al een keer eerder is gebeurd maar de beleving van diversiteit is vandaag vermoedelijk toch een andere.'

In het onderzoek besteden jullie aandacht aan de 'verbinders'. Wie zijn dat?

'Er zijn mensen zonder migratieachtergrond die de verbinding met migranten wél aangaan. We zagen dat zij een positieve rol hebben in die superdiverse wijken. Zij zijn een intermediair tussen mensen met en zonder migratieachtergrond in de wijk waar ze wonen, bij de sportclub of andere buurtgebonden activiteiten. Het zijn ook de mensen die als er conflicten dreigen te ontstaan, gaan bemiddelen. Ze zijn belangrijk voor de sociale cohesie in buurten. Het interessante is dat het vaak mensen zijn die zelf in een gemengde relatie zitten. Die groep zal ook steeds groter worden omdat de diversiteit toeneemt en omdat mensen vaker een tijdje in het buitenland wonen of werken en daar een partner ontmoeten.'

Wat doen zij anders?

'Zij komen vanwege hun partner met migratieachtergrond in aanraking met andere mensen met een migratieachtergrond, dat is logisch. Als je een partner hebt met een Turkse achtergrond dan verkeer je ook in die Turkse familiekring en in de vriendengroep van je partner. Wat ze in intieme kring leren, gaan ze ook toepassen in de publieke ruimte. Ze hebben die stap gezet, ze hebben geleerd om met diversiteit om te gaan. Je ziet dat ze op straat, in winkels en op speelplaatsen ook meer contact hebben met andere mensen met een migratieachtergrond, met de Surinaamse burens bijvoorbeeld. Dat contact is ook wat

Samenleving straks nog bijbenen?

diepgaander. Ze zeggen niet alleen hallo en hoe gaat het, maar ze weten ook echt wat meer over de burens. Daar zie je dus dat je diversiteit kan leren doen.'

Er is ook een groep die hier niet mee kan omgaan. Wie zijn dat, hebben jullie daar ook naar gekeken?

'In elke buurt en stad komen we twee tegengestelde groepen tegen. Er is een groep die diversiteit ziet als een verrijking, maar er is ook een groep die het als een bedreiging ziet. Als er een grote groep in een buurt negatief is over diversiteit heeft dat een grote impact op de buurt en leidt het tot meer conflicten. En als er een grote groep verbinders is, heeft dat een positieve impact op de buurt. Het gaat er om naar welke kant de balans doorslaat.'

Ik woon zelf ook in Amsterdam. Er is een grote groep hoogopgeleide witte ouders die de kinderen steeds naar aparte middelbare scholen stuurt. Hoe zien jullie dat?

'Er is een discrepantie tussen de attitudes van die mensen en hun praktijk. Sommige mensen die positief zijn over diversiteit zullen bij de keuzes van de scholen toch kiezen voor een school buiten de buurt die minder divers is. We hebben gekeken naar de consequenties hiervan. Het heeft allereerst impact op het kind in de zin dat die in een witte omgeving naar school gaat in plaats van een diverse omgeving. Daarnaast heeft de keuze voor een witte school ook impact op de ouders want ook zij komen daardoor minder in contact met mensen met een migratieachtergrond. De kinderen en hun ouders zullen minder vrienden hebben met een migratieachtergrond en daardoor ook geïsoleerder zijn in hun diverse buurt. Dat heeft vervolgens ook weer impact op hoe zij zich bewegen, of zij zich prettig voelen in die wijken. Mensen met een meer gemengde vriendengroep voelen zich over het

algemeen meer thuis in de buurt. Dat proces, de witte vlucht, heeft dus behoorlijke impact op witte mensen. Het geeft ze op termijn een bepaalde achterstand.'

Waarom doen ze dat nu precies, die witte vlucht?

'Dat hebben we niet onderzocht. We hebben gekeken naar de impact van beslissingen. Je kunt in Amsterdam naar een witte middenklasse crèche gaan, naar een witte basisschool gaan, zoals die vrije scholen waarvan er steeds meer in Amsterdam ontstaan, daarna naar het gymnasium en daarna kom je bij mij terecht op de Vrije Universiteit. Dan merk je ineens dat de helft van de studenten een migratieachtergrond heeft en zie je voor het eerst

cohesie. Juist om te zorgen dat de mensen van Nederlandse afkomst niet achterop raken.'

Is het niet ook gewoon een klassenverschil wat hier speelt?

'Zeker, deels wel. Mensen die een opleiding hebben gevolgd tot mbo-niveau hebben vaak een meer gemengde vriendengroep dan mensen met een hbo of universitaire studie. Dat is deels te verklaren door als ze in de stad zijn opgegroeid op school zaten met kinderen met een migratieachtergrond. Maar het kan ook zijn dat ze op hun werk meer collega's hebben van andere afkomsten. Dat was ook een van de uitkomsten dat mensen die op hun werk collega's hebben met een migratieachtergrond

atie was het logisch dat zij zich gingen aanpassen aan die grote groep.

Tegenwoordig is de situatie in de grote steden heel anders. Je kunt zeggen dat de norm diversiteit is. Veel scholen tellen vijftien, twintig nationaliteiten, leerlingen van de eerste, tweede, derde generatie en in toenemende mate ook kinderen uit gemengde huwelijken. Om de samenleving goed te laten functioneren, moeten we goed kunnen omgaan met diversiteit, met mensen die anders zijn dan jij. Dat betekent dat we ook iets moeten vragen van de mensen zonder migratieachtergrond. Tot nu toe waren ze altijd de passieve groep die nieuwkomers moest verwelkomen, maar verder werd er niet zoveel van hen gevraagd. Wij zeggen: in die nieuwe samenleving moeten juist zij bepaalde competenties leren om in die diverse samenleving te functioneren. Daar hebben zij ook zelf baat bij. Zeker die witte kansrijke kinderen van hoogopgeleide ouders die nu opgroeien in steden als Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Zij moeten straks in die superdiverse samenleving gaan functioneren, als collega en misschien als leidinggevende. En als zij geen interculturele vaardigheden geleerd hebben, dan zal dat ook echt hun functionering in de samenleving bemoeilijken.'

Concreet?

'Dat begint met een omslag in het denken, waarbij de groep zonder migratieachtergrond beseft: 'Oké, er wordt ook echt iets van ons gevraagd. Misschien hebben wij ook echt bepaalde tekortkomingen, missen we bepaalde competenties om goed te functioneren in die samenleving.' Hun integratieproces is al begonnen – het is tijd dat ze dat beseffen.' ●

Maurice Crul en Frans Lelie, De Nieuwe Minderheid. Over mensen zonder migratieachtergrond in de superdiverse stad (2023). Het boek is te bestellen bij de VU uitgeverij of gratis te downloaden.

'Mensen die een opleiding hebben gevolgd tot mbo-niveau hebben vaak een meer gemengde vriendengroep'

dat Amsterdam een diverse stad is. Je kan als ouders beslissen om je kind in dat witte bovenklassetrject te sturen, maar uiteindelijk moeten ze toch in die superdiverse samenleving functioneren.'

Gaat het eigenlijk wel goed met die nieuwe witte minderheid?

'We concluderen dat over het algemeen de mensen die in de diverse buurten wonen dat als een verrijking zien. Het is denkbaar dat ze hiervan in hun leven en loopbaan de vruchten gaan plukken. Ook is het mogelijk dat Nederlanders die niet gewend zijn aan multiculturaliteit straks minder effectief zijn in de wereld van superdiversiteit. Er is daarom nog heel veel te doen op het gebied van menging en sociale

wederom een meer gemengde vriendengroep hebben. Mensen met een hogere opleiding zijn vaker werkzaam in een meer witte omgeving.'

Vinden jullie dat de witte minderheid moet integreren?

'Integratie houdt de afgelopen dertig of veertig jaar in dat mensen van kleur moeten integreren in de witte maatschappij. Dat concept zit zo langzamerhand op een dood spoor. Het werkte in de jaren zestig en zeventig, toen kleine groepen migranten nieuw aankwamen in Nederland. Kinderen van Turkse en Marokkaanse arbeidsmigranten kwamen als een klein groepje op school bij een grote groep voornamelijk witte leerlingen. In die situ-

Interview.

Mona van den Berg fotografeert 'Ons systeem maakt me cynisch'

Fotografe Mona van den Berg zet zich in voor een menselijke samenleving. Dus ook voor ongedocumenteerde migranten, die in een kwetsbare en schrijnende situatie zitten. Haar foto's zijn nu samengebracht in het boek *Ongedocumenteerd en op leeftijd*.

GOPAAL EN REVATHY KOMEN UIT SRI LANKA, HEBBEN GEEN VERBLIJFSPAPIEREN EN KOMEN ZELDEN HUN HUIS UIT (BEELD: MONA VAN DEN BERG)

● REMCO VAN MULLIGEN

Wie aanbelt bij Mona van den Berg, weet direct waar hij aan toe is. De fotografe woont in het piepkleine Tienhoven, een 'braaf' dorpje, zoals ze zelf zegt. Om het een klein beetje spannen-

der te maken, is de brievenbus naast haar voordeur volgeplakt met stickers die pleiten voor de bevrijding van Palestina en het handhaven van mensenrechten voor vluchtelingen.

Dat geeft meteen aan waar haar passie ligt. De strijd tegen onrecht houdt haar gaande. In juni verscheen het boek *Ongedocumenteerd en op leeftijd*. Ze fotografeerde daarvoor migranten die nooit een verblijfsvergunning kregen. Ze zijn niet meer jong en kampen vaak

met fysieke problemen. Doordat ze geen status hebben, is hun leven hier lastig; ze hebben zo goed als nergens recht op.

Het boek toont de 'ongedocumenteerden' in hun dagelijks leven. De foto's zijn aangrijpend en elk hoofdstuk wordt begeleid door een korte introductie van een alinea. Zo zie je Gopaal (82) en Revathy (73) een echtpaar uit Sri Lanka, door de kamer schuifelen met hun rollators. Ze vluchtten vijftientig jaar geleden voor de burgeroor-

log in hun land, maar hebben geen verblijfsstatus gekregen. Gopaal heeft geheugenproblemen. 'Het toilet vinden is al een opgave', staat in de begeleidende tekst.

Algerijn Torio Simon (56) was versleten, zijn lichaam op. Hij maakte trams schoon, maar kon verder niet zo veel. Eind vorig jaar overleed hij. Ook zijn foto's staan in het boek. Een van de jongste mensen in het boek is Sigit Setyawan. Hij is slechts 43, maar in zijn gezicht zie je de tekenen van een

ouderen zonder asielstatus.

moeilijk leven.

Al die mensen zijn door Mona van den Berg vastgelegd. Aan *de Kanttekening* vertelt ze het verhaal achter dit boek.

Wat is je drive als fotograaf? Al is dat wellicht al een beetje te zien aan je brievenbus.

‘Ik wil zichtbaar maken wat voor velen onzichtbaar is. Ik kom zelf uit een Roma-familie en ben daarmee veel gepest op school. Daar is het zaadje geplant om me in te zetten tegen onrecht. Dat heb ik eerst gedaan als advocaat. Daarnaast ben ik de fotoacademie gaan doen. Ik dacht: dit ga ik echt niet mijn hele leven doen. De drive om onrecht zichtbaar te maken is zo groot, dat is de motor van mijn bestaan.’

Dat kan op veel verschillende manieren. Waarom dacht je: fotografie is voor mij de manier?

‘Het is een middel om je standpunt neer te zetten en mensen te confronteren. Wat daaraan vast zit zijn de ontmoetingen met mensen die voor mij zo waardevol zijn.’

Aan het hele boek proef je dat er ontmoetingen en verhalen achter zitten. Zijn die niet lastig in beeld te vangen?

‘Het gaat mij altijd om de interactie en empathie. Iedereen wil gezien worden, dus het is heel belangrijk dat een gemarginaliseerde groep zich gezien voelt.’

Hoe ben je met deze mensen in contact gekomen?

‘Ik houd me al heel lang bezig met migratie, mensen die moesten migreren of vluchten. Ik heb veel contact met organisaties en via iemand die hier ongedocumenteerd verblijft, ontdekte ik dat de Regenbooggroep een rapport had uitgebracht over oudere ongedocumenteerden. Daar was een lezing aan gekoppeld. Zo ben ik ook in contact gekomen met de Paulus-

kerk in Rotterdam. Vanuit gesprekken met hen is deze fotoserie er gekomen.’

Dat zal voor ongedocumenteerden ook spannend zijn: jezelf laten fotograferen voor een boek.

‘Daarom ging ik ook eerst uitgebreid koffiedrinken en praten. Ik liet hen zelf bepalen wat ze wilden laten zien en wat absoluut niet.’

Er waren dus dingen die je niet in beeld mocht brengen?

‘Ja.’

En daar kan ik naar vragen, maar

situatie en vind het moeilijk los te laten.’

Laat je je sterk raken?

‘Ja.’

Hebben je contacten voor dit boek je veranderd?

‘Hooguit ben ik iets cynischer geworden.’ Ze lacht erbij. ‘Ik heb zo veel ellende gezien. Ik ben ook in vluchtelingenkampen geweest in Syrië, Jordanië, Congo. De ongelijkheid raakt me.. Ik kom uit een migrantengezin, maar mijn wieg stond hier in Nederland. Dat is puur willekeur, toch? Waarom

Iedereen zoekt in het leven naar iets wat alles de moeite waard maakt. Wat is dat voor deze groep?

‘De contacten – er zijn individuen en organisaties die zich voor hen inzetten. Een druppel op een gloeiende plaat, maar het geeft wel een sprankje hoop. Dat merkte ik, ze zeiden: dit is een lichtje aan het eind van de tunnel. Maar het is wel gewoon vechten.’

Hoe houden ze dat vol?

Mona aarzelt. ‘Wat ik terugkrijg is dat ze zeggen: ik heb geen keuze, ik moet gewoon door.’

Zonder vangnet.

‘De organisaties zijn er wel: die doen echt veel, zoals de Pauluskerk, Regenbooggroep, Inlia in Groningen, het Wereldhuis in Den Haag, in Utrecht SDNVU.’

Kun je iets vertellen over de verhalen van de documenteerden die je in beeld bracht? Hoe ziet hun leven eruit?

‘De rode draad is dat ze veiligheid wilden. Migranten gaan als alles goed gaat van een onveilig nestje naar een veilig nestje. Maar dat is er helemaal niet in Nederland. Sommige mensen hebben hier een asielprocedure gestart, die uiteindelijk niet is gelukt. Anderen kwamen hierheen om te werken vanwege armoede, om geld te verdienen en een gezin te onderhouden.’

Veel mensen zullen zeggen over die laatste drijfveer: pech gehad, we willen je niet.

‘Inderdaad. Dan ben je een ‘gelukszoeker’.

Wil je met dit boek ook strijden tegen dat soort termen, zoals ‘gelukszoeker’?

‘Ik denk dat ik de mensen die dat woord gebruiken niet kan bereiken. Die illusie heb ik niet. Zij vinden dit onzin. Ik hoop de

‘Ik verdiep me heel veel in hun situatie en vind het moeilijk los te laten’

dat mag dan zeker straks ook niet in het interview?

‘Nou...’ Na korte aarzeling noemt ze het voorbeeld van Lala Sid-Ahmed, een vijftigjarige Algerijner, die vluchtte voor een burgeroorlog. ‘Hij heeft heel lang onder de snelweg geslapen, daar heb ik ook een foto van. Hij heeft een zieke oudere vrouw ontmoet, die hem in huis heeft genomen. Zij wilde niet dat ik daar kwam om hem te fotograferen, dus dat respecteer ik. Dan kijk ik wat er wel mogelijk is.’

Achter alle foto's zit dus veel tijd en contact. Zijn die contacten voor jou het meest waardevolle van dit werk?

‘Ik heb nog steeds contact met iedereen, al is dat bijna niet haalbaar. Ik verdiep me heel veel in hun

mogen wij bepalen of iemand hier wel of niet mag blijven omdat zijn wieg ergens anders stond.’

Kun je niet anders dan cynisch worden van deze verhalen?

‘Het systeem waarin we leven, daar word ik cynisch van. Niet van hun persoonlijke verhalen. Maar het systeem wordt steeds grimmiger en de samenleving meer gepolariseerd. Ik zie het somber in. Ik denk niet dat dit boek verandering gaat brengen. En ook niet voor deze mensen.’

De Algerijn Simon is heel recent overleden. Hij was versleten maar gewoon doorgestaan. Is dat realiteit voor de meeste van deze mensen?

‘Je bent vroeg oud, dat gaat zo.’

Interview.

middengroep te bereiken, die het allemaal niet weet. Want de linkse activistische hoek, die gaat dit boek kopen, dat weet ik ook.'

Hoor je vanuit die middengroep weleens geluiden, dat er door je foto's voor hen een wereld is opengegaan?

Mona moet even nadenken. 'Ik weet het niet zo goed.'

Wie zijn dat eigenlijk, die middengroep?

'De middengroep, dat zijn de mensen die zich niet uitspreken, die zich niet met het 'debat' bemoeien. De linker- en rechterflank laten erg van zich horen, maar de middengroep leeft gewoon zijn eigen leven in zijn eigen kokertje.'

De mensen in Kattenbroek, de buitenwijk van Amersfoort waar ik woon. Hier zullen de nodige VVD-stemmers zijn.

'Och, ja. Hier is het vooral BBB. Daarom heb ik ook die stickers op mijn brievenbus.'

Weten ze meteen bij wie ze aanbellen.

'Zeker.' Ze hervat: 'De mensen hier in het dorp, die ga ik niet bereiken.'

Zijn ze niet geïnteresseerd?

'Dat denk ik.'

Er is een verschuiving geweest. Pleidooien om de grenzen open te stellen, vinden de meeste Nederlanders onrealistisch.

'Maar zoals het nu gaat, kan het ook

niet. Ik sta helemaal achter het verhaal dat de grenzen open moeten. Ten eerste is het willekeur waar je wieg staat. Ten tweede zagen we in de jaren tachtig dat de grenzen van Spanje openstonden en dat daar veel mensen uit Afrika kwamen werken – en die gingen gewoon weer terug. Want dat willen de meeste mensen. Terwijl je zou denken als je helemaal op zo'n k*tfoot naar Europa bent gegaan, dan heb je te veel geïnvesteerd, dan wil je hier ook kunnen blijven. Toch wijst onderzoek uit dat de meeste mensen gewoon terug willen.'

Toch zijn Marokkaanse en Turkse Nederlanders nooit teruggegaan, zullen critici tegenwerpen.

'En so what, dan gaan ze niet terug. Wij kunnen als Nederlander gewoon overal naartoe. Maar mensen in Afrika kunnen niet naar Nederland toe. Daar kan ik me boos over maken. Vrij verkeer van personen geldt alleen als wij willen reizen.'

Is er een foto in je boek die er voor jou uitspringt?

'Dat zijn Gopaal en Revathy. Zij zijn hier al vijfentwintig jaar. Ze hebben een kamertje bij Inlia. Dan lopen ze naar het keukentje om te koken. Gopaal heeft eigenlijk een verpleeghuis nodig. Op de foto's zie je dat hij in de war is. Dat vind ik zo schrijnend. Ze hebben niks meer in Sri Lanka. Ze zijn allebei hartstikke ziek. Ze krijgen alleen basiszorg. Mijn hart brak toen ik Gopaal zag.'

Basiszorg, wat houdt dat in?

'Huisartsbezoek. Een operatie moet door de organisatie worden verzorgd. Het verpleeghuis voor Sigit wordt betaald door het Wereldhuis in Den Haag. Gopaal heeft professionele zorg nodig, het is echt verschrikkelijk.'

En is dit het voor hun?

'Ze zijn weer aan het kijken of een tijdelijke verblijfsvergunning kun-

Simon is bestaat nu als foto in je boek.

'En hij heeft in NRC gestaan.'

Sigit is 43, een leeftijd waarop je vaak hoort dat er nog allerlei kansen zijn. Maar hij kent allerlei beperkingen. Dat raakte me.

'Ik wil niet alleen maar nemen van mensen, met fotografie, dus ik heb voor bijna allen een crowdfunding opgezet. Sigit zit in een verpleeg-

'Sigit zit in een verpleeghuis en ik vroeg: wat doe je de hele dag door? Niks, zei hij'

nen krijgen op medische gronden. Eigenlijk moeten ze gewoon een permanente vergunning krijgen.'

Hoe ziet hun dag eruit?

'Ze liggen in hun kamer op bed. Lopen even naar de keuken met de rollator, om te koken en eten. Dan gaan ze terug naar bed.'

Naar buiten, of een wandeling maken, zit er niet in?

'Nee.'

Maar een blokje om zou al fijn zijn, kan ik me voorstellen.

'Er is wel een vrijwilliger die dat zou kunnen doen, maar de middelen zijn heel beperkt.'

Is eenzaamheid het grootste probleem voor ongedocumenteerden?

'Torio Simon zei: ik wil niet eenzaam en ongedocumenteerd sterven. Maar ja. Je bestaat niet eens in Nederland, in theorie.'

huis en ik vroeg: wat doe je de hele dag door? Niks, zei hij. Ik vroeg of hij geen tv had, maar dat is te duur voor hem. Ik ben een crowdfunding gestart en daarmee heb ik drieduizend euro opgehaald, waarvan ik een smart-tv kocht en hem een jarenlang abonnement kon geven. Dat vind ik leuk: dat er mensen zijn die zo geraakt zijn door zijn verhaal. Daar word ik heel blij van.'

Dat doe je voor iedereen?

'Niet voor iedereen, maar voor Gopaal en Revathy heb ik ook iets van duizend euro ingezameld. Mijn bereik op sociale media is best groot.'

Wat konden zij daarmee doen?

'Boodschappen bijvoorbeeld.'

Je zei eerder: wat ik doe is een druppel op een gloeiende plaat. Maar betekent het niet heel veel?

'Ja. Mensen voelen zich gezien, dat vind ik belangrijk.' ●

'De mensen hier in het dorp, die ga ik niet bereiken'

ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl

**Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs**

**Medische Keuring
Levensverzekering**

**Verzuim &
Re-integratie**

**Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven**

NBA-basketballer Enes Freedom: 'mij te arresteren'

Basketballer Enes Kanter Freedom neemt geen blad voor de mond. Hij is kritisch over mensenrechtenschendingen in Turkije en China. Met grote gevolgen: de Turkse regering zette een prijs op zijn hoofd, trok zijn Turkse paspoort in en probeerde hem te ontvoeren. Zijn Turkse familie heeft hij al bijna tien jaar niet gezien. En ook in de Amerikaanse basketbalcompetitie NBA zit hij al twee jaar zonder club.

● TAYFUN BALCIK

De basketballer is 31, woont in de Verenigde Staten en nam daar de naam 'Freedom' aan. Hij speelde in de meest prestigieuze basketbalcompetitie ter wereld, maar zijn carrière zit in het slop. Dat komt volgens hem doordat hij opkomt voor de rechten van de Oeigoeren, een Turks-islamitische minderheid in China die in concentratiekampen vastzitten. 'Er zijn veel lucratieve contracten tussen de NBA en China, dus de basketbalbond legt iedereen die zich uitspreekt tegen de Chinese regering het zwijgen op', aldus Freedom.

De Turkse overheid keerde zich tegen hem omdat hij banden heeft met de in Turkije verboden Gülenbeweging. Ook heeft Interpol zijn naam voorzien van een zogeheten 'Red Notice' wat volgens de *Harvard International Review* gelijkstaat aan een internationaal arrestatiebevel. De VS hebben hem hiervoor immuniteit verleend door hem in 2021 de Amerikaanse nationaliteit te verlenen, maar zelfs als hij in Canada speelt, loopt hij risico op arrestatie. De *HIR* constateert dat autoritaire regimes, zoals Turkije, Interpol steeds makkelijker kunnen gebruiken om critici op te jagen.

Freedom was in juni een paar dagen in Nederland om steun te betuigen aan Gülenistische slach-

offers van het Erdogan-regime. Die slachtoffers schreven een brief aan het Europese Hof en de Raad van Europa met een oproep zich uit te spreken tegen het schenden van de rechten van leden van de Gülenbeweging in Turkije. Het Hof heeft die ontvangst genomen, maar de Raad niet. Tijdens zijn verblijf in Nederland sprak Freedom hierover met *de Kanttekening*.

Je bent in 2021 Amerikaans staatsburger geworden. Waarom heb je gekozen voor Freedom als achternaam?

'Na lucht, water en voedsel is vrijheid het belangrijkste wat een mens kan hebben. Als je kijkt naar onze wereld zoals die nu is, zijn er zoveel dictaturen. Onder die dictaturen lijden miljoenen mensen. Ze hebben geen vrijheid van meningsuiting, geen godsdienstvrijheid, geen vrijheid om te protesteren of zich vrij te bewegen en evenmin een vrije pers. Dus voor mij is dat woord *freedom*, vrijheid, alles. Ik wilde dat woord een deel van mijzelf maken en overal mee naartoe brengen. Hiermee wil ik miljoenen mensen inspireren en ze tegelijkertijd bewust maken van wat er gaande is in Turkije.'

Waarom sympathiseer je met de Gülenbeweging?

'Ik herinner mij de eerste keer dat ik Gülen ontmoette, in 2013, en ik hem veel vragen stelde. Eén ding dat hij mij vertelde, inspireerde me echt. Hij zei dat het niet echt uitmaakt wat je achtergrond is, je religie, huidskleur of wie je ook bent.

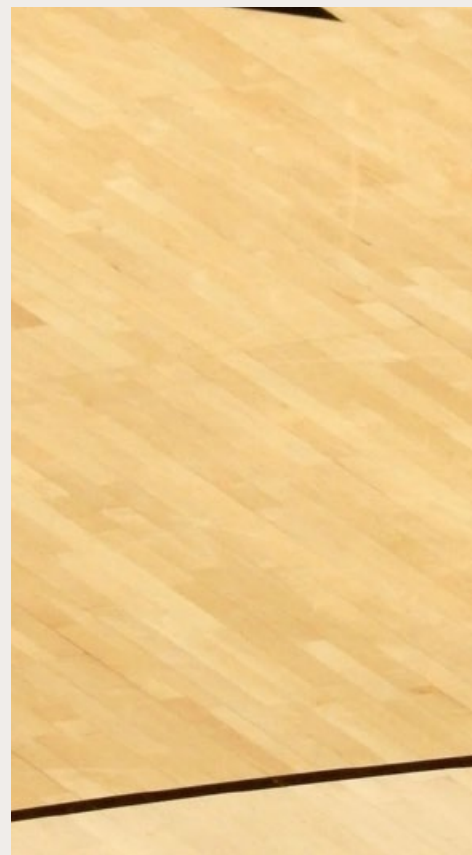
Het belangrijkste in het leven is dat je de verschillen op tafel laat liggen en probeert te ontdekken wat we gemeen hebben, want we hebben maar één wereld om in te leven. We moeten deze wereld samen beter maken. Hij gelooft dat wat voor problemen we ook hebben in deze eeuw, we die moeten oplossen met onderwijs. Dus in plaats van moskeeën te bouwen bouwde hij zijn eigen beweging met onderwijscentra, slaapzalen, universiteiten, middelbare scholen, dialoogcentra. Hij richtte zich dus volledig op het onderwijzen van de jeugd. En nog één ding over deze scholen: het maakt niet uit of je moslim, christen of Jood bent, of

'Ik wist pas dat Oeigoeren in concentratiekampen zitten, nadat ik met een overlevende had gesproken. Ik kon het niet geloven'

in God gelooft of niet, je kunt naar deze scholen gaan en over het leven leren.'

Wat heeft de Gülenbeweging je gekost?

'Er doen veel valse verhalen de ronde in Turkije. De Turkse regering geeft graag de Gülenbeweging de schuld. Dus dat heeft mij mijn familie gekost. Ik heb mijn familie nu al bijna tien jaar niet gezien. De

ENES KANTER FREEDOM IN ACTIE (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

laatste keer dat ik mijn vader of moeder sprak was jaren geleden. Ik bedoel, ik ga naar deze scholen al sinds ik in de tweede klas zit. Ik ken deze mensen, Gülenisten, uit de eerste hand. Ik heb velen ontmoet. Dus daarom wilde ik een stem voor hen zijn.'

Heb je soms spijt dat je met hen optrekt?

'Dat heb ik niet. Ik heb nergens

‘Turkije manipuleert Interpol om

spijt van, want deze beweging staat voor vrede, liefde, universele liefde en altijd voor rechtvaardigheid en onderwijs.’

Ik las dat je Erdogan ooit ‘de Hitler van onze eeuw’ hebt genoemd. Vind je dat echt?

‘Dat was misschien te hard, maar weet je, hij staat zeker aan het hoofd van een autoritair regime. De beste manier om het uit te leggen is dat hij het land runt als een maffialeider.’

Ben je gestopt als professioneel basketballer?

‘Ik ben nog niet met pensioen. Dus ik beschouw mezelf nog steeds als een NBA-speler.’

Is het om politieke redenen dat je niet speelt?

‘Ja, vanwege China. Iedereen weet

dat dát de enige reden is dat ik niet speel. De NBA en China doen veel zaken samen. Dat betekent dat de NBA iedereen die zich tegen de Chinese regering uitsprekt, het zwijgen oplegt – 100 procent om politieke redenen dus.’

Wil je dan nog wel in die competitie spelen?

‘Ja, dat wil ik wel. Ik bedoel, ik ben 31 en gezond, ik houd van basketbal, ik zou nog vijf jaar kunnen spelen.’

Zou je niet kunnen spelen in een andere competitie?

‘Er zijn een paar Europese competities, maar de Amerikaanse overheid wil niet dat ik Amerika verlaat, omdat de Turkse overheid een prijs op mijn hoofd heeft gezet. Mijn naam staat op de lijst van Interpol, daarom denkt Amerika dat het

heel moeilijk voor mij is om in een ander land te gaan wonen.’

Ondanks je achternaam voelt het alsof je vast zit.

‘Een beetje wel. Ik kan nog steeds mijn vrienden opzoeken, maar om echt te leven, dat is moeilijk ja.’

De NBA had geen problemen met je kritiek op Turkije, wel met je kritiek op China, is dat niet vreemd?

‘Dat heeft te maken met het feit dat Turkije als land niet zo sterk is in de wereld. De NBA sluit geen miljardendeals met Turkije, wel met China. Toen ik het over de problemen in Turkije had, was de NBA heel behulpzaam. Ook mijn teamgenoten en coaches en de voorzitter van de NBA steunden mij. Maar toen het over China ging, hield dat op – vanwege de financiële belangen.’

Vindt u dat de Verenigde Staten slechts lippendienst bewijzen aan mensenrechten?

‘Mensen geven om mensenrechten totdat dit hen in hun portemonnee raakt. Je moet dus een echte mensenrechtenactivist zijn om te begrijpen wat er echt toe doet in de wereld.’

Er is een gezegde dat je sport en politiek niet moet vermengen. Bewijst jouw situatie dat het tegenovergestelde het geval is?

‘Mensen stellen mij die vraag vaak. En ik zeg altijd: ik doe niet aan politiek. Ik doe aan mensenrechten. Er is een groot verschil tussen politiek en mensenrechten. Je kunt naar al mijn interviews en toespraken kijken, ik praat niet over politiek. Zelfs over Turkije zeg ik: ik wil democratie, ik wil dat Erdogan politieke gevangenen vrijlaat, ik wil mensenrechten en een vrije pers. Dat is geen politieke uitspraak, het gaat allemaal over mensenrechten. En zo spreek ik ook over China. Als je kijkt naar de

Oeigoeren, de Tibetanen en Hongkong: dat zijn allemaal mensenrechtenkwesties.’

Je praat over de Oeigoeren,. Waarom geef je om hen?

‘Omdat het op dit moment de grootste menselijke tragedie in onze wereld is. Het is een genocide. Op dit moment zitten er ongeveer twee miljoen Oeigoeren in concentratiekampen. Zij worden gemarteld en verkracht, elke dag weer. Ik wist hier pas van nadat ik met een overlevende had gesproken. Ik kon het niet geloven. Ik wil hun stem zijn, want vanwege China is iedereen bang om over hen te praten. Kijk naar alle moslimleiders in de wereld: ze praten over wat er in de moslimwereld misgaat en geven het Westen daarvan de schuld. Maar als het over China gaat, zwijgen ze. Recent schudde Mahmoud Abbas, de president van de Palestijnse Autoriteit, de hand van de president van China en zei dat de kwestie van de Oeigoeren geen mensenrechtenkwestie is. Dat is voor 100 procent een leugen. Dus daarom moeten we de barricades op en over dit volk praten.’

Turken vragen graag aandacht voor de Oeigoeren, die tienduizend kilometer verderop wonen. Intussen zwijgen ze over hun Koerdische burenen, die eveneens onderdrukt worden. Wat vind je daarvan?

‘Ik ben deels Koerdisch. Ik ben geboren in Zwitserland, maar mijn vader komt uit Van, in het oosten van Turkije. Daar ben ik bijna tien jaar lang opgegroeid. Op een dag vroeg ik mijn vader: ‘Papa, wij wonen in Van, zijn wij Koerdisch?’ En hij zei: ‘Ja, er stroomt Koerdisch bloed door onze aderen.’ En ik had zoiets van: echt waar? Vanaf dat moment begon ik onderzoek te doen naar wat er aan de hand is met de Koerden en sprak ik ook over de Koerdische kwestie. Wat ze nu meemaken, en wat ze daarvoor

Interview.

meemaakten, is een van de grootste mensenrechtenschendingen in de geschiedenis van Turkije. De Erdogan-regering martelt hen al jaren. Ze hebben een stem nodig.'

Is het een probleem binnen de Turkse oppositie dat Koerden, linkse groepen, Turken, Alevieten, Kemalisten, Gülenisten niet echt samen kunnen werken?

'Ik denk dat dat op dit moment het grootste probleem is in Turkije. Erdogan heeft het land verdeeld. Hij heeft ervoor gezorgd dat alle groep elkaar haten. Als ik nu een evenement organiseer, hebben Koerden zoiets van: 'Oh hij is een Gülenist, nee, dank je.' De seculie-

ren hebben zoiets van: 'We willen niet met hem omgaan.' Hetzelfde geldt voor alevieten en andere groepen. Maar ik vind zelf dat ik er niet ben om over mijzelf of over Gülen te praten. Ik heb het over de mensenrechten. Dus als anderen ook vervolgd worden door het Erdogan-regime, waarom bundelen we dan niet onze krachten? Want alleen zo ga je Erdogan verslaan.'

Die verdeeldheid maakt het te gemakkelijk voor Erdogan.

'Precies. We moeten samenkomen om te vechten tegen het Erdogan-regime. Zodra dat verdwijnt, wordt Turkije weer democratisch. Dus of

je nu Koerd, kemalist, secularist, aleviet, rechts, links of wat dan ook bent, uiteindelijk zijn we allemaal mensen.'

Critici wijzen erop dat Gülenisten ooit deel uitmaakten van het Erdogan-regime en willen daarom niet met hen in zee gaan.

Wat vind je van die kritiek?

'Ik herinner mij dat veel mensen mij in de VS de vraag stelden of Gülen en Erdogan vrienden waren. Ik vroeg dit aan Gülen zelf, en hij zei me dat hij en Erdogan nooit vrienden zijn geweest. De media in Turkije probeerden ons voor te spiegelen dat ze vrienden waren.'

Misschien waren ze geen vrienden, maar je kunt niet ontkennen dat de Gülenisten tot ongeveer 2013 samenwerkten met de Erdogan-regering.

'Het is duidelijk dat de Gülenbeweging miljoenen volgelingen heeft in Turkije en over de hele wereld. Toen Erdogan voor het eerst aan de macht kwam, leek het alsof hij voor democratie, vrijheid en de rechtsstaat ging, maar daarna is hij totaal veranderd. Dus de mensen wisten ook niet beter. Misschien hebben veel mensen op hem gestemd, maar toen ze eenmaal doorhadden wat voor persoon Erdogan was, hebben ze hem genegeerd.'

Hoe voelt het voor jou om een Turk te zijn?

'Als ik het heb over de problemen in ons land, betekent dat niet dat ik niet van mijn land houd. Ik houd van mijn vlag en van mijn volk. Zodra het regime verandert, wil ik teruggaan naar mijn land en mijn familie en vrienden zien. Dus ik ben trots op wie ik ben. Ik begrijp dat ze mijn paspoort hebben ingetrokken, ik weet zelfs niet of ik nog Turks staatsburger ben of niet. Maar diep van binnen weet ik dat ik een trotse Turk ben. Ik weet nog dat ik in de NBA dertig punten

scoorde en dat media in sportitems zeiden dat ik uit Turkije kom. Dat maakte me zo trots. Elke keer als ik een doelpunt maakte, zaten er mensen op de tribune die met een Turkse vlag zwaaiden. En na de wedstrijd ging ik met hen op de foto.'

Toch lijkt weleens alsof Turksheid met veel negativiteit gepaard gaat. Is dat voor jou ook zo?

'Ik zou zeggen dat Turksheid met veel verantwoordelijkheid gepaard gaat. Er komen zoveel slechte verhalen uit Turkije. Erdogan die hand schudt van Poetin, Khamenei en andere dictators. Intussen zeggen mensen in Amerika tegen mij: 'Kijk wat er nu weer gebeurt in je land', en nog meer bla bla over Turkije. Dus ik denk dat er een grote verantwoordelijkheid op onze schouders rust. We moeten naar buiten gaan en ons gedragen als echte Turken en ons land vertegenwoordigen. Ik heb altijd van uitdagingen gehouden en dit is weer een uitdaging voor mij.'

Vind je dat het feit dat je moslim bent negativiteit met zich meebrengt?

'Ik ben absoluut positief over mijn religie. Ik houd van mijn religie, ik ben geboren in een islamitische familie. Maar mijn geloof brengt ook een enorme verantwoordelijkheid met zich mee. Helaas, als je kijkt naar sociale media en het nieuws, is het geloof niet goed vertegenwoordigd, omdat er zoveel terroristische groeperingen zijn. Mensen denken misschien de islam gewelddadig is. Maar je kunt die hele religie niet de schuld geven van het feit dat een bepaalde groep terroristisch is. Mijn geloof leert me om een goed mens te zijn. Om de stem te zijn van alle onschuldige slachtoffers die geen stem hebben. De islam leert mij over mensenrechten, en zorgen voor anderen.'

RECREATIERUIMTE IN DE NOODOPVANGA ENES KANTER FREEDOM (BEELD: ERIK DROST / WIKIMEDIA COMMONS)

TINEKE BENNEMA

Journalist en historicus.

Europa ziet Afrikanen weer als financiële transactie

Hoe konden westerse machthebbers het institutionele systeem van slavernij vestigen, terwijl ze tegelijk dweepten met de idealen van de Verlichting? Die vraag hield me voortdurend bezig tijdens mijn onderzoek naar de slaafgemaakte Albertus Van van de Vijver.

Het ideaal was dat alle mensen gelijk geschapen en begiftigd zijn met zekere onvervreembare rechten. 'Leven, vrijheid en het nastreven van geluk', schreef de filosoof John Locke. Een zin die ook terecht kwam in de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring. Ook verwezen Verlichtingsdenkers naar Bijbelse opdrachten: heb uw naasten lief gelijk uzelf, en wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet.

Gaandeweg ging ik een andere vraag stellen: hoe komt het dat mensen zich niet verzetten tegen de onmenselijkheden van de slavernij? Ook nu, honderdvijftig jaar na de formele afschaffing, zijn er naar schatting vijftig miljoen slaafgemaakte mensen op deze planeet. En het fort Europa, met zijn migratieregels, draagt bij aan een systeem waarbij vluchtende mensen worden slaafgemaakt in Afrika omdat ze in handen vallen van afpersende men-

sensmokkelaars. Ze belanden in loodsen en containers in de woestijn. Zeg niet dat het verlichte Europa dat niet weet.

In zijn nieuwe boek *Not so black and white* stelt de Britse-Indiase neuropsycholoog Kenan Malik dat juist het gelijkheidsstreven van de Verlichting de westerse koloniale machten stimuleerde om uitvluchten te verzinnen voor het feit dat zij inheemse volkeren en zwarte mensen uitbuiten. Vanaf de zeventiende eeuw waren landen als Spanje, Engeland, Frankrijk en Nederland begonnen met verovering van gebieden ver buiten de grenzen, met als doel exploitatie en winst. Nadat ze inheemse bevolkingen voor een groot deel hadden uitgeroeid en er krachten nodig waren om op de plantages te werken, gingen ondernemingen over op roof en deportatie van 12,5 miljoen Afrikaanse mensen. Gekleurde mensen werden boedel, objecten, pionnen in het koloniale systeem, louter een productiemiddel.

Kwalificaties deden opgeld van gekleurde mensen als dom, onderontwikkeld, maar sterk genoeg voor zwaar werk, waarvoor witte mensen niet in de wieg gelegd waren. Daaruit ontstond het idee van een soort, een klasse, een kleur die minderwaardig was en ten slotte de fictie van ras. Om te culminerend in de waanzin van een hoogste ras dat

toevallig de kleur van de bedenkers had.

Het idee van die geitenpaadjes is heel behulpzaam bij het analyseren van het zwijgen over hedendaags inbreuken op mensenrechten. Nu, honderdvijftig jaar na de afschaffing van de slavernij waarin we andere mensen voor onze welvaart een miserabel en uitzichtloos leven bezorgden, gaan we nog een stapje verder. Voor hetzelfde doel zijn we nu zelfs bereid te betalen. Vanwege de westerse rijkdom hebben we geen Afrikanen meer nodig. Zelfs als productiemiddel heeft een Afrikaan geen nut meer; hij is slechts last.

Daarom vatte de Europese Unie het plan op om een mens die onze hulp nodig heeft omdat hij anders omkomt door honger, dorst en oorlog, met 20.000 euro weg te werken. De perverse nazaat van de koloniale homo economicus doet zijn intrede. Een vernietiger van zijn broeder. Het geitenpad heet nu het onbewezen credo: dat kunnen onze economieën niet aan. Lees: dan worden we minder rijk. Tot zover het recht op leven, vrijheid en geluk voor iedereen. Net als in tijden van slavernij leggen juridische wetten het af tegen economische belangen. Een land dat een asielzoeker niet wil, kan dat bedrag aan een collega land betalen. De EU framet het als een gebaar van interne solidariteit.

Waarom zijn er geen regeringsleiders die bezwaar hebben tegen het ontmenselijken van een mens? Vraagt niemand zich af wat dat met Afrikaanse mensen doet die van dit plan horen? Waarom zijn er zo weinig regeringsleiders die uitvoering van recht eisen, in plaats van deals met Tunesië waar racistisch overheidsbeleid het leven van gekleurde mensen in gevaar brengt? Nee, eeuwenlang waren we gewend geitenpaadjes te bewandelen. Wie een andere weg inslaat tegen illegaal migratiebeleid heet soft en is niet meer herkenbaar.

In het neoliberalisme zijn westerse mensen uitsluitend klant en ondernemer. Maar burgers, politici en ambtenaren moeten juist luid en duidelijk opkomen voor de onvoorwaardelijkheid van universele mensenrechten. Het vergt moed om uit het frame van softie te stappen. Pak het wapen van die keiharde wetten op om de (mede) mens te beschermen. Daaronder vallen ook gelijke economische rechten voor mensen op andere continenten. Ook als dat betekent dat mensen van kleur in groten getale hiernaartoe komen om die rechten te laten gelden. Dan tonen we pas echt dat we onze fouten erkennen en de nationale excuses voor het slavernijverleden gemeend zijn. •

Hoe Zeynep Dag een succesvolle sc

Schoenenontwerper Zeynep Dag groeide op in een wijk in Eindhoven waar het leven niet altijd even makkelijk was. Mede dankzij ondersteunende ouders en haar doorzettingsvermogen werd ze een succesvol ondernemer. Hoe het allemaal zo gekomen is, valt te lezen in haar autobiografie *Strijder op hakken, hoe ik de vrouw werd die ik wilde zijn*.

● ANNE-ROSE HERMER

De Turks-Nederlandse ouders van Zeynep Dag (1990) leerden hun dochter veel dingen die haar de rest van haar leven houvast bieden, zoals 'gedraag je als Zeynep'. Ze mocht gewoon zichzelf zijn. Op school werd daar soms anders over gedacht: uitgerekend in groep 8 door meester Geert. (Dat is overigens niet zijn echte naam, want in haar boek heeft Dag vrijwel alle namen veranderd). 'Je hebt een taalachterstand dus je kan niet meedoen, Zeynep', zei hij toen ze op school wilde meedoen met een voorleeswedstrijd.

Een vreemde opmerking, want ze had helemaal geen taalachterstand. Los daarvan ging ze extra oefenen, lezen en voorlezen. Het resultaat was dat ze, tot verbazing van de meester, de wedstrijd won.

Meester Geert maakte onderscheid tussen leerlingen die wel en niet van 'andere' afkomst waren. Ondanks een hoge citoscore, werd haar schooladvies lwoo. 'Dat stond voor leerwondersteund onderwijs', vertelt Dag. 'En het was bedoeld voor leerlingen die niet konden leren. Dit betekende dat ik elke dag na de les nog een uurtje naar bijles ging, waar ze me vertelden hoe ik moest leren.'

Gelukkig trof Dag op de middelbare school een docent wiskunde die inzag dat ze naar de havo zou kunnen, als ze een goed

cijfer haalde voor wiskunde. Niet lang daarna zat ze inderdaad op de door haar zo gewenste havo. Helaas vinden slechte schooladviezen, gebaseerd op afkomst, nog steeds plaats, vertelt ze. 'Ik vind dat heel zorgelijk. Het was één van de redenen om mijn boek te schrijven. Niet omdat ik zo goed zou zijn. Welnee. Ik ben een rolmodel en wil dit omarmen. Wat ik wilde was kansloos, volgens meester Geert. Als iemand zegt dat het slechte schooladvies me mischien gebracht heeft waar ik nu

vragen om een snoepje. Je moet wachten totdat je iets krijgt aangeboden en dan neem je er eentje. Wat we ook niet mochten was bang zijn en niet jezelf zijn. Daar heb ik heel veel aan. Soms reageren mensen verbaasd, omdat ik naar de kunstacademie mocht. Waarom niet? Zo is Zeynep, vonden mijn ouders. Ze hebben nooit gezegd dat ik ook arts had kunnen worden, om maar iets te noemen. Ik mag zijn wie ik ben.'

Het is niet verwonderlijk dat Dag een eigen school is gestart.

'ik ben een sterke persoonlijkheid, dat was ik ook destijds al'

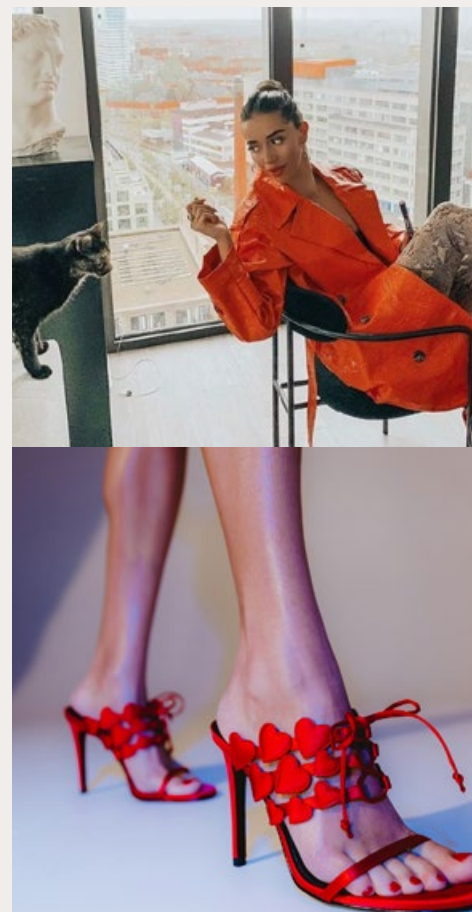
ben, dan spreek ik dat tegen. Ik ben een sterke persoonlijkheid, dat was ik ook destijds al. Er waren jongeren uit de buurt die zich al die negativiteit eigen hebben gemaakt. Van hen is vaak niet veel terechtgekomen. Zelf was ik daar te sterk voor, maar een heleboel andere jongeren niet.'

Gelukkig hebben de ouders van Dag altijd achter haar gestaan. Nog steeds. Zij hebben haar een stevige basis gegeven, met veel liefde en goede adviezen. Een daarvan was dat hun kinderen niet mochten schooiën. Dat betekent dat je iemand niets mag aftroggelen. 'Als je ergens bent, mag je niet

'De Business Fashion Academy is geen traditionele opleiding', vertelt ze daarover. 'Het is een particulier initiatief waar veel aandacht is voor talentontwikkeling. Je bent geen nummer. Wie ben jij? Wat wil jij? Wat wil je maken? Schoenen, tassen, sieraden, accessoires, kleding? Dát staat centraal. De opleiding leidt niet naar een officieel diploma, maar misschien wel een diploma voor je dromen.'

Kunstacademie

Op de Kunstacademie begon Zeynep Dag zich te richten op schoenen. Daar moest ze voor knokken, want eigenlijk werd ze

ZEYNEP DAG. BEELD: ALZÚARR

bij het onderdeel 'mode' geacht achter de naaimachine te kruipen. Ze zette door en liep stage bij een hoog aangeschreven Nederlands schoenenbedrijf, het beste van Europa. 'Ik heb daar veel geleerd van iemand die ik mijn leermeester noem.'

Dag heeft haar eigen bedrijf, maar feitelijk is ze door toeval ondernemer geworden. 'Ik was freelance schoenenontwerper en gaf les, maar dat laatste hield op. Ook het freelancen ging niet zo goed. Ik solliciteerde veel, wat ook niets opleverde. Kon ik niet in loondienst aan de slag, dan begon ik voor mezelf. Ineens was ik ondernemer van mijn eigen merk, Alzúarr. Mijn ontwerpen zijn niet bepaald goedkoop, maar wel luxueus, exclusief en hooggehaakt.' In 2018 werd ze uitgeroepen tot 'etnische ondernemer van het jaar'.

hoenenontwerpster werd

Haar schoenen zijn duurder omdat haar ontwerpen niet zo eenvoudig te realiseren zijn. Deze schoenen rollen bovendien niet bij de fabriek van de band, maar zijn met de hand gemaakt. Via haar website verkoopt Dag schoenen en tassen. Elk ontwerp is een kunstwerk op zich. Een ontwerp verdient extra aandacht: *The Lora must have*, een schoen met rode 'lippen'. 'Dat model liep niet', vertelt Dag. 'Ik had het bijna uit de collectie gehaald, totdat ik besepte dat het wat meer liefde en aandacht nodig had. Gelukkig maar. *The Lora must have* zorgt nu voor 40 procent van de omzet.'

Platform

Wat opvalt tijdens het lezen van *Strijder op hakken* is het belang van sociale media voor Alzúarr. Dag vindt dat deze platforms van

levensbelang zijn voor haar bedrijf. 'Wij leven zozeer in die wereld van sociale media dat we niet beter weten. Zonder die media was Alzúarr er ook geweest, maar nu konden we veel meer artiesten bereiken. Dit heeft ons absoluut geholpen. De kracht van sociale media is groot, waardoor we snel internationaal zijn gegaan. In anderhalf jaar tijd verstuurd we schoenen naar drienvijftig landen. Dat zijn er tegenwoordig tachtig. Zonder sociale media had dat heel lang geduurd.'

Dag heeft ook geleerd dat de markt per land verschilt. 'In de Verenigde Arabische Emiraten kijken kopers naar luxe en het uiterlijk van de schoenen. In Europa zijn mensen erg merkgericht: Prada, Gucci. In de VS gaat het er vooral om dat een product

uniek is en dat je er een statement mee maakt. Als een beroemd iemand het merk kiest, draagt dit bij aan het vertrouwen dat erin wordt gesteld.'

Haar verkoopstrategie werkte. Een van de eerste geïnteresseerden in Alzúarr was niemand minder dan de wereldberoemde zangeres Rihanna. Dat opende deuren.

Vijf momenten

De zakenwereld is volgens Dag een mannenwereld en zij is niet in staat om hier verandering in te brengen. In haar boek komt naar voren hoe ze zich staande houdt in de zakenwereld, die af en toe een jungle is. Dat blijkt vooral bij het hoofdstuk over haar zoektocht naar een investeerder. 'Op een zeker moment had ik een kapitaalinjectie nodig om te kunnen uitbreiden. Daarom zocht ik een investeerder, iets wat ik anders aan zou pakken als ik het over mocht doen. Door toeval heb ik toch een investeerder gevonden.' Ze kreeg op een gegeven moment door dat een van de potentiële investeerders niet deugde en uit was op haar bedrijf.

Als lezer kom je tot de conclusie dat vijf momenten extra belangrijk zijn geweest voor Dag: dat ze naar de havo mocht, dat ze stage kon lopen bij een schoenenbedrijf, dat Rihanna schoenen

van Alzúarr kocht, dat ze een foute investeerder doorzag en dat ze het schoenmodel *The Lora must have* in haar collectie hield. 'Mijn leven had er anders uitgezien als ik niet naar de havo had gemogen', licht Dag toe. 'Dat ik ben weggelopen tijdens het gesprek met de foute investeerder dank ik aan de normen en waarden die ik van mijn ouders heb meegekregen. Rihanna als een van mijn eerste klanten is heel belangrijk voor me geweest. Overigens is Rihanna de enige artiest die betaalt voor haar schoenen. Ze wil ook niets extra's ontvangen.'

Haar boek is niet alleen een autobiografie, maar gaat ook over hoe je tegen het leven kunt aankijken, hoe je leert relativeren en dat zelfliefde iets anders is dan narcisme. Dag: 'Er is niets mis met zelfliefde. Geloof in jezelf. Je dromen moeten zo groot zijn dat ze je wakker maken. Ik zet nooit de wekker, want sinds ik mijn eigen bedrijf heb, word ik vanzelf wakker. Volg je droom. Laat je niet van de wijs brengen door anderen. Hoewel mensen invloed op je kunnen hebben, moet je zo sterk in je schoenen staan dat niemand de van je padje af kan duwen.'

Strijder op hoge hakken van Zeynep Dag is verschenen bij Prometheus. Ze is van plan in de toekomst meer boeken te gaan schrijven. ●

HAKKEN 'THE LORA MUST HAVE'. BEELD: ALZÚARR

De interreligieuze dialoog is dood

De 'interreligieuze dialoog' is lang niet meer zo populair als in de vorige eeuw. Decennialang gingen christenen enthousiast naar moslims toe. Om 'nieuwe Nederlanders' te leren kennen. Zo werkt het niet meer, blijkt steeds vaker. Moslims zijn al lang niet meer 'nieuw'. We moeten anders gaan denken, werken aan waardevolle ontmoetingen in alle openheid en eerlijkheid. En samen iets moois van ons land maken.

● REMCO VAN MULLIGEN

Theedrinken. Zo staat interreligieuze dialoog de laatste twintig jaar bekend. Liefst Turkse of Marokkaanse thee uiteraard. Maar hier tekent zich het eerste probleem al af: de polarisatie. Nederlanders zijn negatiever over de islam gaan denken en zien 'dialoog' als zoetsappig en spreken er dus in neerbuigende termen over.

En misschien hebben ze wel een punt – niet over de islam, maar over de zoetsappigheid van de dialoog. Die kent vanuit christelijke kring traditioneel één heel groot taboe: er mag niet kritisch gekeken worden naar de ander en je mag niet zeggen dat je je eigen geloof toch wel het tofst vindt. Maar als je je eigen geloof niet het mooist vindt, waarom ben je dan christen? Het voelt geforceerd om dat achterwege te laten.

Franciscus van Assisi (1181-1226) deed dat niet. Hij leefde, net als wij, in een tijd van enorme polarisatie. De islam was de grote vijand. De 'barbaren' uit het Midden-Oosten. Afgoderij, ketterij, demonische religie. De antipathie in christelijk Europa was misschien nog wel groter dan nu.

En Franciscus ging geen 'interreligieuze dialoog' aan. Hij was vol van zijn eigen christelijke geloof en maakte daar geen geheim van

richting moslims. Dat pakte ook nog eens best goed uit. Hij ontmoette de – islamitische – sultan Malik al-Kamil. Die ontmoeting liep heel anders dan Franciscus zelf had verwacht, maar dat is dus precies de grap van ontmoetingen. Je kunt ze niet reguleren of in een format gieten. Ze gaan zoals ze gaan.

Ik ben al jaren geboeid door dit verhaal. En studeer er zelfs op af, als theoloog. De belangrijkste vraag die ik stel, is: wat kunnen we nu nog van Franciscus leren als het gaat om ontmoetingen tussen christenen en moslims? Kan hij ons achthonderd jaar na dato nog de weg wijzen?

Kruisvaarders

In 2019 herdachten franciscanen over de hele wereld dat Franciscus van Assisi precies achthonderd jaar eerder een impulsieve en zo op het eerste gezicht totaal krankzinnige actie ondernam. Midden in de Vijfde Kruistocht ontmoette hij Al-Kamil, de neef van de beroemde leider Saladin. Franciscus sloopt nabij het Egyptische Damietta stiekem door de frontlinie heen, doolde in het islamitische kamp rond terwijl hij 'sultan, sultan' riep en kreeg het nog voor elkaar ook. Historici zijn het erover eens dat hij de sultan echt heeft ontmoet.

Het verhaal past bij Franciscus, die als eigenzinnige en soms impulsieve zoon van welvarende ouders koos voor een leven in radi-

DE TEMPELBERG/AL-HARAM AL-SHARIF IS ONGETWIJFELD DE SPANNENDSTE PLEK WAAR MOSLIMS, CHRISTENEN EN JODEN ELKAAR ONTMOETEN

cale armoede. Bedelend ging hij door de straten. Met zijn charisma kreeg hij al snel gezelschap van volgers. Hij was al bij leven legendarisch, waardoor er over hem veel wonderverhalen bestaan, waarvan je de historiciteit mag betwijfelen.

Franciscus is een van de populairste heiligen in de Rooms-Katholieke Kerk. Tegenwoordig kennen we hem vooral van Dierendag, 4 oktober, gevierd op zijn sterfdag. En van paus Franciscus, die bewust de naam aannam van de heilige uit Assisi. Deze paus neemt ook Franciscus' programma over, door aandacht te geven aan ecologie, broederschap, idealen van armoede en eenvoud en... ontmoeting met moslims.

Franciscus van Assisi wilde al jaren moslims ontmoeten, totdat

dit hem in 1219 eindelijk lukte. Vermoedelijk wilde hij sultan Malik al-Kamil bekeren tot het christendom om zo de kruistocht te beëindigen. Of sterven als martelaar terwijl hij dat probeerde. Dus reisde hij naar Damietta.

Assalamu alaikum

We weten het niet wat Franciscus met Al-Kamil heeft besproken, er zijn geen notulen. Franciscus kwam als zendeling, het doet bijna denken aan Gert-Jan Segers, de oud-leider van de ChristenUnie die eveneens naar Egypte ging om moslims te bekeren. Franciscus had in zijn rugzak vermoedelijk een paar stevige vooroordelen over de islam: afgoderij, demonisch, barbaars. We mogen aannemen dat hij kind was van zijn tijd.

Franciscus faalde in zijn opzet.

, leve de ontmoeting

(BEELD: REMCO VAN MULLIGEN)

De sultan bleef moslim en gunde de Italiaanse broeder ook het martelaarschap niet. Maar bij Franciscus zelf was er iets veranderd. Hij was onder de indruk geraakt van de islam. Terug in Italië bepleitte hij dat kerken vijf keer per dag een gebedsoproep moesten gaan doen, gelijk de islamitische azan van moskeeën. En hij dichtte drieëndertig namen van God, naar de islamitische negennegentig namen van Allah. Er zijn zelfs mensen die denken dat de traditionele franciscaanse groet, 'vrede en alle goeds', beïnvloed is door het Arabische assalamu alaikum.

Ook schreef Franciscus een jaar later de eerste christelijke richtlijn voor ontmoeting met moslims. Hij citeerde allereerst Jezus: 'Bedenk, ik zend jullie als schapen onder de wolven'. Geen

fraai beeld van moslims ('wolven'), maar vooruit. Hij sprak de taal van zijn tijd, en zijn boodschap was: schapen en wolven kunnen in vrede samenleven. Dat was een gedachte die bij veruit de meeste van zijn tijdgenoten niet opkwam. Je kunt op twee manieren onder moslims leven, vindt Franciscus. Ten eerste: ga geen woordenstrijd aan, maar wees nederig, acht moslims hoger dan jezelf. En ten tweede: als je merkt dat er ruimte voor bestaat, probeer moslims dan te vertellen over Jezus, zodat ze zich laten dopen en christen worden.

Radicale openheid

Dat is het verhaal – en ik ben dol op verhalen, dus ik neem de ruimte om dit te vertellen. De vraag is nu: wat kunnen we hier-

mee? Op de een of andere manier brak Franciscus door alle polarisatie en onderlinge haat heen. En dat is precies wat hem interessant maakt als voorbeeld voor nu.

Van Franciscus leren we allereerst dat alles draait om attitude. Vier eigenschappen kenmerkten hem in zijn ontmoeting met Al-Kamil. Ten eerste: Franciscus stelde zich extreem kwetsbaar op, kwam ongewapend en ontwapend in een zwaar militaire omgeving. Het is best mogelijk dat veel moslims in dat kamp hem voor een dwaas hielden, een verwarde witte man, maar dat had waarschijnlijk ook z'n charme. Ten tweede was zijn eenvoud zijn kracht: geen hoogdravende theologie, geen grote dialogische idealen, maar gewoon naast de medemens staan. Daarmee verbonden is die al genoemde nederigheid: hij benaderde elk andere

Dit is belangrijk. Het is dus voor de ontmoeting geen belemmering als je hoopt dat de ander zich zal bekeren. Als je de mogelijkheid maar openhoudt dat jij ook zelf bekeerd kan worden. Heb respect voor de overtuiging van de ander. Dat is precies wat er met Franciscus gebeurde.

Bla bla bla

Leuk en aardig, maar nu moeten we echt naar het hier en nu. Wat brengt dit mooie verhaal ons? Ik heb niet alleen in de studieboeken, maar ook tijdens mijn reis naar Israël en Palestina gezien hoe ontmoetingen tussen christenen, moslims en joden vruchtbaar kunnen zijn. En dat bevestigt de indrukken uit het verhaal over Franciscus.

Zo sprak ik Rifat Kassis, een Palestijnse christelijke activist. Hij woont in Beit Sahour, nabij Jeruza-

Het is voor een ontmoeting geen belemmering als je hoopt dat de ander zich zal bekeren

schepsel, ook de dieren, met hoogachtung. Hij gaat niet tegenover anderen staan, of boven hen, maar kiest bewust de houding van een dienaar.

En daaruit kwam een vierde eigenschap voort: een radicale openheid naar de ander, gecombineerd met volledige transparantie over zijn eigen motieven. Hij kwam bij de sultan niet om de islam te beledigen of ontkrachten, maar om te getuigen van zijn eigen geloof.

lem. Dialoog, daar moet hij niets van hebben. Dat woord is een wester intellectueel speeltje, vertelde hij me. Dialoog is wat je doet als je onbekenden bent voor elkaar. Maar Palestijnse christenen en moslims wonen al eeuwen samen in Beit Sahour. Waarom zouden zij zich tegenover elkaar laten zetten door een term als 'dialoog'? Ze werken samen aan het mooier en leefbaarder maken van hun stad, in door Israël illegaal bezet gebied.

Franciscaan Louis Bohte

bevestigt dit: dialoog, dat is maar bla bla bla, vindt hij. Het raakt niet aan het echte leven. Hij woont al vele jaren in Palestina – eerst in Bethlehem, later in Oost-Jeruzalem. Voer je dan dialoog? Natuurlijk niet, vertelt Bohte mij. Je gaat naast een Palestijnse jongen zitten op straat, leert elkaar kennen, en bouwt een vriendschap op. Of je laat een rouwende Palestijnse moeder uithuilen op je schouder.

Of neem Ophir Yarden, een Joods-Israëliische wetenschapper die coördinator is van het dialoog-project (toch weer dat woord) Adasha. Groepen moslims, christenen en Joden komen vanuit de hele wereld naar Jeruzalem om mee te doen aan zijn project. Zijn missie is om hen te helpen beseffen dat ze veel meer delen dan ze zelf denken. Of zoals Ophir zegt: doe nu eens meer dingen samen dan een keertje ‘humus eten’ en dan weer je eigen weg gaan.

Excursies naar moskeeën

Na 11 september 2001 is het snel bergafwaarts gegaan met de interreligieuze dialoog met moslims. In de Protestantse Kerk is Daniëlle Leder op dit moment coördinator van de officiële werkgroep van gesprek tussen christenen en moslims, maar die opereert op redelijk bescheiden niveau. Vanuit de Katholieke Kerk is het nog stiller. Al jaren is Berry van Oers degene die gaat over de dialoog met andere religies in Nederland, maar dat gesprek vindt vooral op institutioneel vlak plaats.

Het is helaas een feit dat de reserves richting moslims ook onder christenen de laatste twintig jaar flink zijn gegroeid. En dus is de behoefte aan relaties afgenomen. Tekenend is de tegemoetkomende maar tegelijk kritische toon die de Protestantse Kerk bij monde van hoogleraar Bernhard Reitsma aanslaat over zowel de islam als de islamitische wereld. Misschien komt dat wel overeen met de houding die Franciscus achthonderd jaar geleden had.

Dit verschilt hemelsbreed van de ‘dialoog’ vanuit protestantse hoek in de jaren tachtig en negentig, waarbij iedereen er wel uit was dat moslims en christenen dezelfde God aanbidden. Zelfs de vraag of Mohammed voor christenen als profeet kan gelden lag destijds op tafel. Intussen vroeg men zich niet vaak genoeg af, of moslims hier zelf op zaten te wachten. Hadden zij wel trek in die ‘interreligieuze dialoog’? Het lijkt toch vooral een christelijke hobby te zijn geweest.

Die tijd is voorbij. Natuurlijk zijn excursies naar moskeeën nog

islam, wanneer word je moslim?’, vroeg een moslimscholiere me in Roermond. Een Nederlandse christen die waardering uit voor haar geloof, die er positief over denkt. Dat verraste haar. Het zegt veel over de huidige tijdgeest. Ik had een leuk gesprek met haar, waarin de oprechtheid van haar geloof mij raakte. De drive om keuzes te maken die je geloof je ingeeft.

Die ontmoetingen met moslims zijn mijn Franciscus-momenten. Ik heb door de jaren heen bijvoorbeeld goede gesprekken

Hebben moslims überhaupt trek in een ‘interreligieuze dialoog’? Het lijkt vooral een christelijke hobby

altijd leuk. Ik woonde vorig jaar zo’n excursie bij van gereformeerde scholieren, die in Roermond de Fatih Moskee bezochten. En bij de viering van achthonderd jaar Franciscus en de sultan gingen de franciscanen van stadsklooster La Verna in Amsterdam Nieuw-West op bezoek bij de Al Ummah Moskee. Ook daar was ik bij. En ik bezocht in Nazareth zelf de moskee om het begin van de Ramadan mee te vieren – voor zover dat kan als christen. Dat is allemaal prachtig en inspirerend, maar ook vluchtig. En wat blijft over, als je weer buiten staat? Vaak zo goed als niets. Een ervaring, dat wel.

Goede gesprekken

‘Waarom bid je niet mee?’, vroeg de man naast me in die moskee in Nazareth. ‘Wat weet je veel over de

gehad met Nourdeen Wildeman. Net als ik bekeerling, maar tot een andere religie en op een andere manier. ‘De’ bekeerling bestaat niet.

Die ontmoetingen gaan zoals Franciscus het omschrijft in zijn regel. Je gaat geen woordenstrijd voeren, geen debat. Dat heeft geen zin. Maar op een gegeven moment ben je in het contact met de ander zowel uit je *comfort zone*, als op *common ground*. En dan ontstaat er een situatie waarin je betekenisvol vragen kunt stellen aan elkaar. Vanuit achting voor elkaar, maar zonder je eigen overtuiging af te zwakken.

Waarom geloof jij als christen eigenlijk dit of dat? Waarom vind je het als moslim goed of niet goed om iets te doen? Hoe ver treed je elkaar tegemoet? Wens je een christen zalig Pasen, terwijl je

eigen islamitische geloof stelt dat de boodschap van Pasen (dat Jezus Gods zoon is, die uit de doden opstond) onwaar is?

Ik zie dat bij Nourdeen de hoop leeft, dat ook anderen de waarheid en schoonheid van de islam gaan inzien. Waarom zou dat mij storen? Integendeel, ik vind het fijn. De islam en moslims zijn onderdeel van Nederland, Nourdeen is niet bekeerd tot een ‘wezensvreemde’ religie. Vanuit die wetenschap kun je open en vrijmoedig met elkaar spreken. En vanuit dat besef wil ik zij aan zij met moslims werken aan een mooier land – zoals Rifat Kassis dat doet met zijn moslimburen in Palestina. In Nederland treffen moslims, christenen en anderen elkaar vaker en vaker: op het werk, in de wijk, op school. Als je eenmaal samen bezig bent, komen de goede gesprekken vanzelf. Daar is geen georganiseerde ‘dialoog’ voor nodig.

Waarom ben ik geen moslim? Een goede vraag, die mij vaak wordt gesteld. Zeker door mensen die jonger zijn dan ik. Want vooral bij jonge christenen en moslims zie je die openheid en directheid – dat gaat vanzelf in de onderlinge contacten op school. Dat staat ver af van de ‘interreligieuze dialoog’ van de – inmiddels vaak gepensioneerde – dialoogtjagers. De ontmoeting heeft de toekomst.

Ik ben regelmatig geraakt door de islam en door mijn ontmoetingen met moslims. En ik vind dat je altijd open moet staan voor de mogelijkheid dat je beïnvloed of zelfs bekeerd wordt. Dat hoort bij oprecht contact. Wat is je geloof ook waard, als je het moet ‘beschermen’ door jezelf te ommuren met dogma’s en vijandbeelden over die ander? Ik mag niet uitsluiten dat ik boeddhist, Jood, moslim of protestant kan worden. Maar na afloop van ontmoetingen blijf ik tot nu toe altijd achter met het gevoel dat ik er alleen maar katholieker van ben geworden.’ •

**THOMAS
VON DER DUNK**

Publicist.
Cultuurhistoricus.

Afrika op vredesmissie in Europa

Het leek wel de omgekeerde wereld. Het was in elk geval een zeer opvallende delegatie, voor zover ik weet de eerste in zijn soort: medio juni reisden zes Afrikaanse staatshoofden onder leiding van de Zuid-Afrikaanse president Cyril Ramaphosa met vredesplannen af naar Kyiv en Moskou. Waar vroeger Europese leiders met vredesplannen naar andere werelddelen trokken, gebeurde dus nu het omgekeerde.

Vormt dit een voorbode van schuivende mondiale verhoudingen? Zo'n conclusie is nu nog wat voorbarig – één keer maakt nog geen regelmaat. Maar als het komende tijd vaker gebeurt, dan kunnen we in terugblik wel spreken van een symptoom van schuivende mondiale verhoudingen.

Feit is, dat Afrikanen inmiddels een stuk assertiever opereren dan in het verleden. En waar inmiddels – ook in het kader van een run op grondstoffen – Amerikanen, Europeanen, Russen en Chinezen de laatste jaren intensiever dan voorheen met elkaar om de toegang tot Afrikaanse landen concurreren, neemt het gewicht van die landen toe.

Bovendien hebben veel Afrikaanse landen, omgekeerd, groot belang bij een snelle oplossing van

het door Poetin veroorzaakte conflict, vanwege hun grote afhankelijkheid van de graanexport. Er dreigt anders hongersnood. Dat dan voor deze landen een rechtvaardige uitkomst ondergeschikt is aan een snelle, is niet onlogisch; wij zouden in zo'n situatie vermoedelijk ook niet wezenlijk anders handelen.

Denk alleen – bij alle onvergelijkbaarheid van beide problemen als zodanig – aan de regelingen die door Europese landen recent met Turkije en Tunesië zijn getroffen op het vlak van de vluchtelingenproblematiek. In beide gevallen heeft ook Mark Rutte, tot voor kort beoogd eeuwig aanvoerder van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, er geen enkel been in gezien om ijlings overeenkomsten met ginds dienstdoende autocraten te sluiten die zich in eigen land noch om vrijheid noch om democratie erg bekommeren.

De Afrikaanse delegatie naar Europa heeft, als te verwachten viel, weinig in Oekraïne en Rusland bereikt, omdat de standpunten daarvoor te ver uiteen liggen. Voor Kyiv is immers elke oplossing die niet op volledige ontruiming van de Krim en de Donbas door het Russische bezettingsleger neerkomt onaanvaardbaar.

Voor Moskou is juist alles onaanvaardbaar dat op gezichtsverlies zou neerkomen. Althans, zolang de

**‘Vormt dit een
voorbode van
schuivende
mondiale
verhoudingen?’**

dankzij Prigozjins triomfantelijke tankoptocht naar het Kremlin zichtbaar geworden haarscheurtjes niet tot onoverbrugbare kloven in Poetins machtsbastion hebben geleid. En onder zulk gezichtsverlies verstaat men daar vooralsnog een wapenstilstand die in het opgeven van veroveringen resulteert.

Punt is dat de delegatie, door te pretenderen neutraal te zijn, in feite partij kiest. Dat geldt snel voor elke middenweg die er op neerkomt dat de agressor omwille van de lieve vrede een deel van zijn roversbuit behouden mag. Onduidelijk is bijvoorbeeld, of de Afrikaanse delegatie met Russische ‘terugtrekking’ ook complete Russische terugtrekking bedoelt. Dat maakt Kyiv terecht wantrouwend.

Zuid-Afrika weigert, indachtig de vrij onvoorwaardelijke steun die het ANC in Apartheidstijden van de

Sovjet-Unie genoot, Poetins agressie te veroordelen, laat staan dat het land zich bij het westerse sanctieregime aansluit. Naarstig wordt in Pretoria ook naar wegen gezocht om te ontkomen aan de verplichting om Poetin vanwege het arrestatiebevel van het Internationaal Strafhof meteen achter slot en grendel te zetten.

Kortom: Rusland verwelkomde de komst van Ramaphosa en de zijnen, Oekraïne was sceptisch vanwege hun evidente partijdigheid. Dat is al snel een probleem bij vredesdelegaties van buitenaf, omdat die meestal bestaan uit partijen die zelf vooral belang bij een vrede hebben – soms zelfs vrede tot elke prijs, zolang maar een ander die prijs betaalt. En die buitenstaanders zijn zo vanwege hun belangen in de regel tevens al bij voorbaat partij in zo'n oorlog: vanouds bondgenoot van het ene kamp, en daarmee op grotere afstand van het andere.

Dat is bij westerse vredesdelegaties in den vreemde meestal eveneens het geval. Neem het Israëlisch-Palestijnse conflict. Je kunt veel van de westerse bemoeienis zeggen, maar niet dat die onpartijdig is. Van de Israëlische regering wordt aanzienlijk meer aanrechtshendingen getolereerd dan van de Palestijnen. In dat opzicht houdt die partijdige Afrikaanse delegatie ook Europa beslist een spiegel voor. •

dK.Academie

voor €29,95 p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform *de Kanttekening*.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek uit de reeks *Elementaire Deeltjes* van Amsterdam University Press, waarover het *Nederlands Dagblad* recenseert: 'beter dan Google en Wikipedia samen', ter waarde van € 15,00 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van € 12,50 per maand.
- Een abonnement op het maandblad van *de Kanttekening* inclusief digitale toegang ter waarde van € 12,95.
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introductie per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in *de Kanttekening* uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts € 29,95 per maand.

In samenwerking met:

